STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03737

DRAMEN

Sholem Asch

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום אש

אמנון און תמר

פערלאג פראגרעס לידסקי ווארשע נאלעווקי 36 תר"ע

АВНОИНЪ ВЕТОМОРЪ Ш. А Ш А.
Типо-Лит. Ф. Ваумритера, Варшава, Красинская площ. 6. 1909 г.

אמנון און תמר

פערזאנען:

דָוִד הַמֶלֶךְ.

אַמְנוֹן זיין זוהן

אַבִישָׁלוֹם } ברודער און שוועסטער.
תָמָר

יוֹנָדָב אמנון'ס פריינד.

תָמָר'ס דינסט-מיידעל.

די סצענע:

א געצעלט אין דודים הויז אין ירושלים. די ווענט בעהאנגען מיט געוואשענע שעפסען־פעלבלעך און פרוכת׳ער אוים פורפורען־שטאף. אויף א געלעגער, געבעט אוים שעפסען־פעל און זיידען־שטאף, ליגט דער יונגער אמנון אין א ווייס זיידען העמדיל מיט בלאהע תכלת־טראלדען; פאר איהם — א קרינגעל תאניג, בויגען און שפיז.

ערשטע סצענע

(אמנון יונדב)

יונדב.

(שטעהט פאר אמנון).

— ציִ האָסט דו קײן חבר־ברוסט ניִשט

ציִ האָסט דו קײן פרײַנדרען־הארץ ניִשט מעהר,

אז דו מוזט דיִ מוטע פעדעם פון דײַן קישען,

געוועבט אוים דעם וועבער'ס האנד,

פערטרויען

דאם, וואס דײַן הארץ בעדריקט.

און דיִ האר פון פיקסען־פעל, וואס דעקט דײַן לײַב צו,

האָסט דו דיר צום חבר'ס ברוסט געמאכט

פאר זײ צו פערצײַהלען

אלץ וואס דיך ענגסט!

עס קומען זיך צוזאמען דײַנע ברידער, דעם קעניגס קינדער

יעדען פריה־מארגען, אויף דעם ציִערען־פלאטץ

און ווארפען דיִ שפּיזען צום ציִעל;

א ווײַבער־האנד

האט אוים אמנונ'ס בויגען א הארפע זיך געבונדען

און ווארפט אוים איהר ווײַבער־שפּיזען

מיט ליעבע־גיפט פערסמ'ט

און זיך צום ציִעל אמנונ'ס הארץ געמאכט.

אמנון.

— פרײַנד און ברודער.

ווי דו ליִבסט ווײַב און דוד'ס טהורם!

לייג צו דיין האַרץ צו מיינם —
ווי מיינס מיט בענקען וועט עס בעוואַהנען.
דיין אויג — צו מיינם
ווי מיינם מיט גליהונג וועט עס היטצען.
גיב דיין האַנד —
מיין בענקען וועט רינען אין דיין בלוט
און דו וועסט פיהלען מיין לייד.

יונדב.

—יונגער איַנד! דיין געגנער'ס שפיז האָט טיעף געטראָפען
אויף דיין הארפע-בויגען איז נישט געווען געלענקט...

אמנון.

— מיט טויט און לעבען היילסט דו מיין וואונד.
פערצייהל,
איך וועל דיינע ווערטער טרינקען;
זאָלען זיי קומען אין מיין ברוסט, ווי היילונג אָדער ווי סם.

יונדב.

(זעצט זיך נעבען איהם).

— דעם קעניגס קינדער, אין קאַלטען מאָרגען, ווי יונגע
אינדען האָבען אין גאָרטען שפּאַצירט.
דער מאָרגען-טוי איז געפאַלען
איבער בוים און שאָל,
איבער די לאָנקעס גרעזער
און איז געפאַלען איבער זייערע האָר.
אליין איז געגאַנגען אבישלום'ס שוועסטער צווישען

ציפּריסען־אַלעען און נאַרציס־דופט .
נאַקעט זענען איהרע הענד געווען און
בעהויכט פון דעם מאָרגען־טוי .
און איהרע פיס, ווי די בוימען,
ווי די גרעזער —
רזיט אין מאָרגען־גרוי .
און האָט איהרע האָר אין דעם טוי געוואַשען
און איהר נאַקעט־קערפּער זיך דערמיט געהילט ,
זיך — די אויגען מיט דעם מאָרגען־וואַסער
געוואַשען
און ווי אַ מאָרגען־פלוים אויף דער וועלט געקוקט,
בין איך צוגעגאַנגען צו איהר
און האָב געזאָגט : דיין ברודער אמנון איז קראַנק נאָך דיר,
בענקט נאָך דיר,
און זוכט דיך אויף זיין געלעגער ביי נאַכט .
האָט זי איהרע אויגען אויפגעעפּענט
און ברייט און ליכטיג
אין דער וועלט געקוקט .

אַ מ נ ו ן .

— און גאָרנישט האָט אבישלום'ס שוועסטער געזאָגט ?

י ו נ ד ב .

— אין שטילער נאַכט , אין קעניגס גאָרטען,
אין דעם קעניג גשור'סאייניקל
אין לבנה־ליכט
איהר נאַקעט־לייב געגאַנגען באָרען .

און האָט איהרע האָר אויפגעעפענט
צו טרינקען
ציפּריסען־דופט און נארצים־דופט.
און מיט איהרע פולע הענד געשעפּט דאָס שטערן־ליכט
און איהר געזיכט זיך דערמיט געוואשען.
בין איך צוגעגאנגען צו איהר,
און האָב געזאָגט: דיין ברודער אמנון איז קראנק נאָך דיר,
בענקט נאָך דיר,
און זוכט דיך אויף זיין געלעגער ביינאַכט.
האָט זי זיך אין איהרע הענד בעהאַלטען,
און איהרע ברוסטען אין איהרע האָר פערהוילען
און הינטערן בוים זיך געזעצט.
און לייכט ווי אַ ווינט,
האָט זי געזאָגט: „איך בין דעם קעניגס טאָכטער, און בענק נאָך דעם קעניגס זוהן.“
און שטיל און פלינק זיך אויפגעהויבען און
ווי אַ נאַכט־שאָטען צווישען די ציפּריסען פערשוואונדען.

אמנון.

— ווי טראָפּענס־רעגען אויף פערדאַרשטע ערד
רעגנען דיינע ווערטער
אויף מיין פערלעכצט הארץ.

יונדב

— אין יונגען פריהלינג־טאָג
אין קעניגס־גאָרטען

אין רעגען־טראָפּען האָבען זיך די בוימער געוואַשען.
און זייער נאַקעט־צווייג, און זייער נאַקעט־בלייכע
נאָך דעם וואַסער־טראָפּ געדאַרשט, האָבען
אין זיך דעם הימעלס טראָפּ איינגעטרונקען.
ווי דער בוים, ווי דאָס בלאַט — איז
דיין כלה־שוועסטער געשטאַנען
און אין רעגען טראָפּען
איהר שוואַרץ־האָר געוואַשען, איהר מיידעל־ברוסט געבאָדען.
בין איך צוגעגאַנגען צו איהר
און האָב געזאָגט: „דיין ברודער אַמנון איז קראַנק נאָך דיר
בענקט נאָך דיר,
און זוכט דיך אויף זיין געלעגער ביינאַכט".
האָט זי איהר
שוואַרץ־האָר צופּלאָסען, איהר מיידעל־ברוסט ענטפּלעקט
און שטיל ווי א ליעד, און לאַנגזאַם ווי א בענקעניש
האָט זי געזאָגט:
„גייע צו מיין ברודער־חתן, און זאָג איהם:
זיין כלה־שוועסטער וואַשט
איהר האָר — שוואַרץ, איהר ברוסט — ווייס —
אז זי זאָל זיין
צו דער חתונה רייף".

אַמנון.

— יונדב, מיין פריינד —

(עס הערען זיך שופרות בלאָזען, כלי־זמר קלינגען)

יונדב.

— הער.

דיִ שופרות שאַלען, דיִ כּלי־זין קליִנגען—
דער מלך־פאָטער קומט צו דיִר ;
איִך וויִל צוויִשען פאָטער און זוהן
ניִשט שטערען (אָב)

(עס ערשיינט דוד מיִט דער סוויִטע)

צווייטע סצענע

(דוד און אַמנון)

ד ו ד.

— מײַן זוהן אַמנון איז קראַנק. שוין דעם דריטען טאָג
ווי ער קומט נישט צו'ם מאָרגען־טיש.
וואָס איז דיר אַחינועם'ס זוהן?
וואָס פאַר אַנ'אונערפילטער פערלאַנג וואָהנט שוין אין דײַן
יונגע ברוסט,
און דריקט מיט טרויעריגקײַט די הײַטלעך איבער דײַנע אויגען?
נישט גוט איז מײַן קרוין־יורש צו פערהעהלען דײַן פערלאַנג און
אין בענקען־וואָלקען זיך אײַנצוהילען.
זאָג, וואָס ברעכט דײַן ווילען, און בעוויינט דײַן שטים
און מאַכט דיך פון בחור צו'ם קינד צוריק?

אַ מ נ ו ן.

— האָסטו דו, פאָטער,
דײַן קעניג־שטים,
דײַנע העלדען, איבערגעלאָזט צו היטען,
מיר
דײַן פאָטער־האַרץ צו הילף געבראַכט —
ווער איך עס דיר זאָגען.
האָסט דו, פאָטער,
דעם פאָטער־חוב, פאָטער־בעפעהל
אין כּײַן מוטערס בעט געלאָזט,

מיר
פריינדען־הארץ צו הילף געבראכט —
וועל איך עס דיר זאגען.

דוד.

— איך האב קרוין און פאטער הינטער דיין טהיר געלאזט.

(געפאלגע זיב).

דיר — פריינדען־הארץ געבראכט.
זאג, יונגער פריינד, וואס קלאפט אזוי פריה אין דיין בחור־ברוסט?

אמנון.

(פאלט צו צום פאטער).

— לאז פאטער אין דיין ברוסט
מיין פנים בעהאלטען.
לאז מיך צו דיין הארץ רעדען.
איך וויל, מיינע ווערטער זאלען צום ערשט אין דיין קעניגס־ברוסט וואהנען,
בעווארעם זיי מיט דיין יונגלינג־ליעבע און
דערנאך הער זיי — ווערסט דו
מיין בענקען פיהלען, ווערסט דו
מיין פערלאנג פערשטעהן.

דוד.

— איך הער דיך, זוהן, זאג,
און ערמאהן מיך דיין מוטערס שטים, ווען זי האט

אין מײַנע ברוסטען געוואָהנט אין מדבר פון שרון.
לאָז מיר שמעקען טהאָל און באַרג, לאָז מײַן האַרץ
מיט יוגענד ווידער קלאַפּען.
לאָז מײַן בליק ווידער גליהען. ערמאַהן מיך
אין די אויסגעשטערענטע נעכט
אין מדבר,
ווען נאָך מײַן אונגעקרוינטער קאָפּ האָט גערוהט
אין דײַן טוטערס אָרעם,
און נור דעם ווילען אין דעם האַרץ, דעם נביא'ס ברכה
אויף מײַן הויפּט,
אַרומגערינגעלט אין די שלאָפענדע שאָטען פון מײַנע פיער־הונדערט העלדען,

האָט מײַן אויג געגליהט
נאָך ציון'ס באַרג, וואָס —
קענען איבער מיר,
אין נאַכט, אין שטערען,
איז ער געשטאַנען ווי אַ מוטער־ברוסט
וואָס זאָגט פאָלק און געשלעכט: דאָ פון דעם באַרג אראָב זאָל פלאַטערן
דוד'ס פאָהן!
אָבער זעה: מײַן ערשט־געבוירענער, מיט ישי'ס בלוט אין אָרעם,
איז אין געצעלט פערשטעקט.
עס בלאָזט דער צפון־ווינד אין מיטען נאַכט, אין דוד'ס הויז
און עס שפּיעלט דער ווינד אויפ'ן פיעדעל, און איך הער, די גרײַז־גראָהע יורען
הינטער מײַן לאָדען קלאַפּען: וואַך קעניג צו מלחמה אויף!

שוין הער איך פאנצער־קלאנג, בויגען־קלונג,
בעגלייט מיט דער מארגען־זון
און א הער און א הין
בעפעהלען, געשרייען,
פון יהודה'ס העלדען
הינטער מיין שלאף־טהיר רוישען.
און עס רייסט זיך דער קעניג־פאטער פון ווייבער־געלעגער אויף,
שוין שנעלט דאס ווייב דעם פאנצער איבער מיין ברוסט
שוין גרייף איך נאך דעם בויגען אוים, און אויף —
אויף יהודה'ס פיינד!
אבער זעה:
ניט דער ערשט־געבוירענער פון דוד'ס הויז
בעגלייט דעם מלחמה־העלד,
נישט אמנון'ס שטים ברומט צווישען די בעפעהלער־רופען אין דוד'ס שטאב,
איך הער נישט זיין פאנצער קלאנג, נישט זיין פיילען־ווילבער שטים
צווישען די כלי־מלחמה קלאנגען.

אמנון.

— איך בין קראנק, טאטע דוד.
אין דער שטיל שלאפט מיין הארץ, אין דעם בענקשאפט זיסען־לייד,
מיך וועקט נישט אויף צום מלחמה הארפען־שפיעל און פידעל־שפיעל —
ליעבע־ליעד האט מיין הארץ פערוויעגט,

האט מיין הארץ פערשלעפט,
און עס שפילט מיר פידעל און הארפע
א ליעבע-ליעד
צו מיין הארצענס-בענקען צו.
און עס קלינגט מיר
פאנצער-קלאנג, בויגען-קלונג,
א ליעבע ליעד
צו מיין הארצענס-בענקען צו.

ד ו ד.

— מיט די גבורה האסט דו געירשנ'ט מיין זינד,
דאך די גבורה שלאפט נאך, ווען די זינד איז שוין
אזוי וואך, און וועקט מיט וועקענדע קראפט
זיך אין דיינע גליעדער אויף.
דאס ווילד-קרויט וואקסט אונגעאקערט און אונגעזייעט.

א מ נ ו ן.

— איך בין קראנק, טאטע דוד. זעה ווי מיינע הענד ווי נישט אנגעטרונקענע בליטהען לעכצען נאך ליעבע-שטראם. ווי מיין ברוסט פערשמאכט פון בענקען—שלאפט א שטילען שלאף, קיינער וועקט עס נישט. איך בין קראנק, טאטע דוד. ווי א יונגער בוים וואס איז געשטעלט געווארען אויף די זומער-היטץ און שאטען און קוואל האבען איהם פערגעסען. איך בין קראנק, טאטע דוד. לאז זי קומען צו מיר מיינע קליינע שוועסטער, מיט איהרע לייכטע פיס און ווינדיגע הענד, און לאז וואלד-געשמאק און וואסער-דופט מיין געצעלט פערפולען. לאז קומען צו מיר מיינע שוועסטער תמר, און לאז זי מיר

באַקען אַ קליין, קליין גערייכט . . . זי וועט מיר האָניג-קיכעל באַקען, פאַר מיינע אויגען וועט זי דאָס טייג קנעטען, מיט איהרע קליינע, קליינע הענד דעם האָניג גיסען, דאָס אייל גיסען . . . צווישען איהרע קליינע ווייסע פינגער וועלען די טראָפּענס רינען, וועט דער האָניג יערען, און איך וועל עס זעהן מיט מיינע אויגען, און פון איהרע הענד וועל איך עס אראָבטרינקען. און עס וועט קומען אין מיר ווי היילונג, ווי דעם נביא'ס וואָרט, ווי בשמים-געשמאַק אויפ'ן לבנה-באַרג, ווי טהוי-הויך פון ירדן אויפגעשטיגען, איך בין קראַנק, טאַטע דוד. (ער פאַלט אין פאָטער'ס אָרעם און בעהאַלט זיך אין איהם).

ד ו ד. (הייבט זיך אויף).

— עס זאָל געשעהן דיין פערלאַנג, מיין ערשט-געבוירענער . . .

אָבער איך קען אבישלום'ס שוועסטער!
נישט ווייט פאַלט דאָס עפּעלע פון בוים.
איז דער מאַן רייפער אין דיין ברוסט
פון דיין מענשליכען פערלאַנג —
געה, און פאַנג, און גענים מים פולען מויל
דאָס, וואָס דיין מאַן האָט דיר ערלויבט . . .
לאָז רייפען דאָס ווילד-קרויט כדי דאָס פעלד פאַר בליטהען פעט צו מאַכען;
אָבער ווען דו פאַלסט אין תמר'ס האַנד —
איין שטראָם-בלוט פון דוד'ס פלוס אין די ברוסט פון דוד'ס ערשט געבוירענעם —
מוז די גבורה אין אַנ'אַנדערע ברוסט וואָהנען פון דוד'ס אָבקומענדע . . .

(פּלינק אָב).

דריטע סצענע

(תמר און תמרס מיידען)

תמר'ס געצעלט אין דוד'ס הויז אין ירושלים.

(תמר אליין).

תמר.

(פלעכט זיך פאנאנדער די ברייטע לאנגע צעפּ, פאקט זיך
אויס פון איהרע בעהאלטענע קויבערס איהר ציערונג:
שטיקער גאלדען-בלעך, זעדענע טיכער, און פורפור-שטאף).

— קומט, גאלדען-בלעך, זילבער קנאָט,
דוד'ס רויב פון די פלשתים-טעכטער'ס העלזער געריסען
און פערפוצט תמר'ס האר-קרוין.
בעשווערט די לאָקען, אויף מיין אקסעל געפאלען
און קלינגט די וואָגע פון זיי ארויס.
קום פורפור-שטאָף, זיידען פאָדעם
געריסען פון עמון'ס גאָט דורך דוד'ס האנד, און
באנדט'ס תמר'ס ברוסט, און שנירט'ס תמר'ס זייט — צו איהר
חתונה-גאנג מיט'ן קעניג-זוהן.
העי, מיינע מיידען, וואו זענט איהר?
באָדט'ס דעם קעניגס טאָכטער-לייב,
ברענגט די איילען-פעט, די געווירצען-יונג — פון עין-גדי וואלד,
און שמירט מיין ברוסט, און שמירט מיינע זייטען.
העי, מיידען, די פאנען ברענגט!

(אין דער שטיל)

און גנב'עט פון דעם געטליבען אייל
וואָס פאר דעם „ארון" אין טאטע דוד'ס הויז
צווישען די פוירהאנג שטעהט.

(די מיידען ווינען זיך אין דער טהיר)

ניין, ניין, נישט זיין זאָל אַ פרעמדע האַנד
צווישען תמר־ברוסט און אַמנון־ברוסט.

(ענדערט דעם טאָן; צו די מיידען:)

מיין ברודער, אַמנון, איז קראַנק.
דער קעניג דוד האָט מיך געשיקט צו איהם,
איהם מיט אייל שמירען, איהם געריכטען ברייטען.
ברענגט מיינע איילען, מיינע פאַנען־געשירען,
איך וויל איהם זיינע קראַנקע ביינער שמירען,
ער וועט פון מיינע הענד געזונדען.

(די מיידען גערהען. זי בינדט איין אין איהרע האָאָר די שווערע גאָלדשטיקע און זילבערשטיקער. די מיידען קומען צוריק מיט די פאַנען.)

זאָגט'ס מיינע חבר'טאָרינס! זאָגט'ס מיינע דיענסטען!
ווי זעהט אויס תמר'ס ברוסט
אין פורפור־שטאָף געפּאַרבט?
ווי זעהט אויס תמר'ס לאָק
מיט גאָלדען־קנאָט בעשווערט?

די מיידען.

— ווי דער פאַנצער אויף דוד'ס טהורם געהאָנגען.
געפּאַנצערט איז תמר'ס בוזעם אין עמון־טעכטער'ס
יום־טוב טוך.
די בחורים־בליקען פאַלען פון איהם צוריק
ווי די פלשתים־שפּיזען פון דוד'ס ברוסט.
ווי דער שפּיזען־גלאַנץ אין דעם זונען־שטראַהל,
איז געשפּיזט תמר'ס לאָק אין מואב־טעכטער'ס
יום־טוב בלעך.

זײַ צירעלען אין די בחורים'ס אויגען
ווי דוד'ס שפיז אין די פּלשתּים־ברוסט.

תמר.

(בעקוקט די אײלען).

— אָ! נישט, מײַנע שוועסטערן,
נישט מיר חלבנה־אײל און לבונה־אײל,
צו שטאַרק איז זײַער געשמאַק, און זײַער רויך צו געדיכט,
„מור" און „דרור"־געווירצען — ברענגט מיר שוועסטער,
שטיל איז זײַער הויך
ווי נאַרצים דופט נאָך דעם רעגען.
שטיל וויל איך צו מײַן ברודער קומען
מיט גראָז־געשמאַק, מיט רעגען־דופט
וויל איך זײַן בעט בעהויבען.

(עס קומט אַרײַן אבישלום).

ריעפטע סצענע

(תמר אבשלום)

אבישלום.

— וואו אהין, געציערט אין יום־טוב קלייד, ציעלט תמר?
גרויס מוז זיין די געפאהר, וואס שטעהט דיר פויר, שוועסטער, אז
דו מוזט זיך אזוי שטארק אין ווייבער כלי־זין פאנצערן.
אויף וועמען ציעלט גאלד און פורפור?
און דאך, טייער מוז דיר דיין געגנער זיין, אז דו ווילסט
איהם ליעבער מיט די געשמאקען פון דיינע זאלבען בעזיעגען,
אלס מיט דיין ברודער'ס שפיזען.

תמר.

— נישט, ברודער. א יום־טוב האב איך היינט,
א נדר נור צו בעצאהלען,
א מיידעל־נדר — ווען איהרע בלוטען ווערען ריין...
דאס בעסטע קאלב וועל איך פאר דעם כהן פיהרען
פאר גאט שעכטען,
מיט די בשמים צו פערברענען: פאר איהם צו שמעקען
אז ער זאל מיין ווייבערשאפט מיט מענער־זומען בענטשען.

אבישלום.

— ווער לערנט תמר ליגענד? די קנעכטשאפט אדער
דער ווילען?
דעם קעניג־דוד'ס בעפעהל אדער דיין הארצען־לוסט?
איינס איז ווערטה דאס צווייטע.
מיט מיידעל־רויטקייט איבער'ן פנים

סוד'ען זיך דיינע שוועסטערן איבער דיר,
און קיכערן אין די ווינקעלעך,
און מיט מיידיל נייגיריגקייט קלויבען זיי די ווערטער,
פון זייערע מוטערס איבער דיר געפאלען, און
וועבען זיי אוים אין זייער מיידעל-זין.
„דיינע שוועסטערן" — נישט איז תמר קיין שוועסטער צום קעניגס קינדער.

ביליגער זוימען!
און ווערט ווי דעם קעבס-ווייבס קינד אוועקגעשאנקען
צו דעם קעניג-זוהן...
שוין בעטען די דיענסטען דעם קעניגס-זוהן געלעגער
גרייטען די געווירצען, רייבען די בשמים...
דעם קעבס-ווייב'ס טאכטער,
די מתנה פון פאטער היינט געשענקט,
זאל איהם צו'ם נאכט-לעגער שמירען.
ניין, נישט די דיענסטען — תמר, אבישלום'ס שוועסטער
ברייטעט די בשמים אליין אוים.
און ווער איז דאס קעבס-ווייב?
מעכה, תלמי'ס, דעם קעניג גשור'ס טאכטער!
און ווער איז דער ביליגער זוימען?
תמר, אבישלום'ס שוועסטער!
און זעה, תמר פוצט איהר בוזעם מיט פורפור וואל,
ציערט איהר האאר מיט גאלדענע קייטען,
שמירט איהר לייב מיט בוימאייל אוים,
אז דער שלעכטער גערוך זאל איהר נידריגען שטאם נישט פערראטהען.

און ווי א געניטע דינסט, וואס ווייסט די מיטלען איהר הערר'ן צו געפעלען.

פוצט זיך תמר.

זאג שוועסטער: וואו האסט דו דיך אזוי גוט די קנעכטשאפט אויסגעלערנט?

תמר.

— מיין ברודער אמנון איז קראנק.
דער טאטע דוד האט מיך געשיקט צו איהם,
איך זאל זיינע קראנקע ביינער מיט בוימאייל שמירען,
איך זאל איהם געריכטען פאר די אויגען פארברייטען,
ער זאל פון מיינע הענד אראבעסען,
איך זאל איהם מיינע לידער אויף דער פלייט שפיעלען,
עס זאל איהם זיס צו'ם שלאף וויגען.
קראנק איז ברודער אמנון.

אבישלום.

— קראנק איז אמנון נאך לוסט צו דיר
שוועסטער תמר.

תמר.

(נייגעריג).

— פון וואנען ווייסט דו עס אבישלום?

אבישלום.

— געפיהרט האט מען דעם ארון פון עובד אדום'ס הויז

בִּיז דוד'ס שטאָדט.
ווען אין קעניג־קרוין מִיט שעפּער־פּייף,
טאַנצט דער קעניג פאַר'ן אָרון — און פרייִדט זיך
מִיט די שטאָדט־מיידען — אין זיין אֵפוד בַּד,
אין פלשתים־שמוּק געציִערט, ווען די קעניגס טעכטער
נאָכ'ן אָרון געפיִהרט.
ווי די רויז פון שרון־פעלד, קוקסט דו, תמר
פון דיינע שוועסטערן אַרוּם,
געזעהן האָט ער דיך, בּלייך
איז אַמנון געוואָרען פאַר לוסט צו דיר.
שוועסטער תמר.

תמר.

(מִיט בּעהאַלטענע נייגיריגקייט).

— בּלייך איז אַמנון געוואָרען?
ערצעהל דאָך, בּרודער אַבישלום.

אַבישלום.

— און נִישט צו'ם קרבּן, און נִישט צו'ם שימען־ציִעל,
ווייזט זיך דעם קעניגס ערשט־געבּוירענער זוהן.
די טראָמפּייט בּלאָזט, די פיִעדעל שפּיִעלט,
די שפּיז קלינגט, דער פעלד־מאַרשאַל רופט —
עס ליגט דער קעניגס־זוהן,
האַקט טהיר און טהויער איין, זיך
אין זיין לוסט, נאָך דיר, פערציקט...

תמר.

(ווי פֿאַר זיך אין איהר לויטע פֿערציקטע).

— און טוליעט זיך אין זיידענע טעפּיכען איין,
און ציטערט אין דער שטיל ווי אַ יונגער בוים,
און פֿערשמאַכט זוכט ער מיט זיינע לעכצענדע ליפּען
ווי נאָך וואַסער, ווי נאָך טהוי... שטרעקט ער אויס
זיינע בלייכע לאַנגע הענד ווי יונגלינג־צווייגען
און פֿרעגט אין דער שטיל, און בענקט אין דער שטיל,
נאָך תמר זיין שוועסטער.

אַבישלום.

(האַסטיג מיט כּעס).

— און ווי די דינסט־מויד ווערסט דו איהם
אַוועקגעשענקט,
זיין קרענק אין דיר זיך צו היילען...
תמר!

תמר.

(ווי פֿריהער, ווי ניט געהערט דעם ברודערס ווערטער).

— און ווי פֿאַלענדער טהוי איבער ישרון־באַרג,
דעקט אמנון איבער תמר צו.
ווי די נאַכט, וואָס הילט דאָס וואַסער איין,
בעהאַלט אַמנון תמר אין זיך איין,
און ברענגט זי אין זיין מאַמעס שטוב אריין,
און בעהאַלט זיך מיט איהר אין די ווינקלען אריין.

אַבישלום.

— שוועסטער תמר!

תמר.

(וו. פ.).

— און דעקט זיך מיט איהר, הינטער די שעפסען־וואל־
אײן,

און שליסט די טהירען און פערשטאָפּט די פענסטער.
זאָלען בלאָזען די טראָמפּייטען, זאָל די פּידעל צו מלחמה
וועקען.

זאָלען זיי די פערד צו די רייטוועגען שפּאַנען.
פערשלאָפען ליגט אַמנון אין תמר׳ס ברוסט
און בעהאַלט זיך ציטערנדיג, ווי די נאַכט צווישען די בלעטער־
אין תמר׳ס האָאר.

אבישלום.

(ענדערט דעם טאָן. פּלוצלונג).

— און ווער וועקט אַמנון פון תמר׳ס ברוסט?

תמר.

— נישט׳ס וועקט אַמנון — נור תמר׳ס אָטהעם־הויך.
ווי דער פריהלינג־אָטהעם, רופט דעם שפּראָצלינג פון דער
ערד ארויס,

רופט תמר׳ס אָטהעם־ציטערן אין אַמנון׳ס הארץ
דעם פריהלינג אויף.

אבישלום.

(פּלוצלונג).

— און נישט קיין צפון־ווינד אויף פּידעל זייטען,

ניִשט קיין פאנצער־קלאנג, ניִשט קיין שפּיזען קלונג
אין מלחמה־פעלד נאָך פעלדמארשאל בעפעהל...

תמר.

— אמנון'ס מלחמה־פעלד איז תמר'ס געצעלט.

אבישלום.

— שוועסטער תמר! געשוועסטערט דורך מוטער־מילך
און פאָטער־בלוט.

תמר.

— וואָס ווילסט דו? ברודער אבישלום!

אבישלום.

(שטילען טאָן).

— שוועסטער תמר! שלעף אמנון אין דיינע ברוסטען
איין.

פערדעק איהם מיט דיינע האָאר געדיכט.
און זינג איהם מיט דיינע שטימע זיס,
און פערוויג זיין הארץ מיט דיין אטהעם־דופט,
און פערשטום זיין אויער אויף מלחמה־בעפעהל.
וואָך זאָל נור אמנון צו תמר'ס לוסט זיין —

תמר.

— ברודער אבישלום!

אבישלום.

— און שטיל זאָל שלאָפען דער קעניג־יורש
אין זיין שוועסטערס ברוסטען־פּאָר...
פערשטאָפּ די פענסטער, פערהאַק די טהירען
און לאָז קיין טראָמפּייטען־בלאָז צו זיין געהער דערגרייכען.
אָ, ווערטה איז תמר פלשתים־רויב
מלחמה־פעלד און גבור לייב...

(אַב פלינק).

פינפטע סצענע

(אמנון יונדב)

עס איז נאכט. אין אמנון'ס געצעלט. א פייער ברענט אין א פאן־איל. אמנון ליגט אויף זיין געלעגער, יונדב שטעהט ביים פענסטער־לאך.

יונדב.

(פון פענסטער־לאך).

— ניין, קעניג־יורש, איך הער נישט קיין רוישען.
שווארץ און שטיל ליגט דער גאנצער קעניג־הויף.
שווארץ פאלט דער שאטען פון די געזאטעלטע קעמלען,
וואס געלאדענט שטעהען זיי אין הויף צו מלחמה גרייט,
אין די נאכט אריין.
געלאשען איז דער גאנצער קעניג־פליגעל, די נאכט —
קוקט פון די לעבער ארויס,
נור איין לעמפעל זעה איך בלויז פון דעם נר־תמיד
וואס פאר דעם ארון צווישען דעם קעניג'ס פורהאנגען שטעהט.

אמנון.

— און הערסט דו נישט קיין בלעטער רוישען?
און ווי בוימער וואלטען פאר מיין פענסטער פארביי געגאנגען
און מיט זייערע צווייגען אין מיין פענסטער געקלאפט?

יונדב.

— שטיל שטעהען די ציפריסען אין קעניג־הויף, קעניג־יורש!

און שלאָפען אין דער שטיל
געבען זייערע שאָטען, ארום זיי אויסגעצויגען.

אמנון.

— און שפּאַצירט נישט ווער צווישען זיי?

יונדב.

— פערשטעקט שלאָפט דער ווינד צווישען די בלעטער־
צווייגען,
און נור זיין לייכטער אָטהעם בלאָזט דעם בליטהען־דופט
פון זייער בליהענטץ אין דעם הויף ארוים.
אָבער איך זעה יעצט, אין די שווארצע נאַכט,
פון דעם ווייבער־געצעלט, אין ווייסען געהילט,
טרעט א געשטאַלט אין הויף אריין.
שטיל שיפט זי צווישען די נאַכט־וועלען
איהר פאַנען לאָמפּ לייכט זיך פאַר איהר.

אמנון.

(מיט שרעק).

— וואו ציעלט איהר וועג?

יונדב.

— איהר בליק איז אין איהר פאַנען־לאָמפּ אָנגעהאָנגען,
גאָך דעם שיין געהט זי.
לייכט טרעטען איהרע פיס אין די נאַכט,
ווי רעגען־טראָפּען אין וואסער געפאַלען.

קלינגט נור איהר צירונג־בלעך אין די נאכט אריין.

אמנון.

— זאג, וואו אהין פערפיהרט זי איהר פלאם?

יונדב.

איך זעה איהר לאמפען־שיין ליכט צו דיין געצעלט
און נאך דעם שיין געהט זי.
שוין פיהל איך דעם רויך געשמאק פון איהר געברענטע
בשמים —

דרינגט אין געצעלט־פענסטער אריין.
איך הער דעם קלאנג פון איהר זילבער־בלעכען.

אמנון.

— ווי ציטערט מיין הארץ, ווי קיהלט מיין בלוט אויף
מיין לייב!

דעק מיך ברודער מיט די דעק צו,
לאז מיין פנים אין ווארעמען שעפסען־וואל בעהאלטען...
און אזוי, בעהאלטען אין מיר גליעד און ביין, וויל איך
אויף מיין שוועסטער ווארטען.

(יונדב אב).

(עס קומט אריין מיט זעהר ליכטע טריט און מיט א ברע־
נענדע אייל־פאן תמר).

זעקסטע סצענע
(אמנון און תמר)

תמר.

(מיט וועהר לײַכטע שטימע).

— איך בין געקומען צו דיר, ברודער אמנון.
דער טאַטע דוד האָט מיך געשיקט צו דיר,
איך זאָל דיר דײַנע קראַנקע בײַנער מיט בוימאָייל שמירען,
איך זאָל דיר דײַן בעט צום שלאָף אויפּריכטען,
איך זאָל דיר לופט מיט מײַן פאָכער יאָגען,
דו בּיסט קראַנק, ברודער אמנון!

אמנון.

— שוועסטער תמר!

תמר.

(וו. פ.).

— דו בּיסט קראַנק, ברודער אמנון.
— דײַן לײַב ווי געצערט פון זונען־היטץ,
דײַן אויג ווי היים פון גליהונג פערדאַרשט...
און דײַן קאָפּ ווי פערוואָלקענט...
קום, לאָז מיך, דײַן געלעגער דיר בּרייטען.
(זי בעט איהם דאָס געלעגער).

וואַך, וועיך מיט מײַן מאַמעס טוך וועל איך דיר דײַן קאָפּ לעהנען

(זי ציהט דאָס טוך פון זיך).

אַ לאָז מיך דײַן אויגען־אַפּעל מיט מײַן טול־הויך קיהלען.
(זי טהוט דאָס).

דײַן אָטהעם, ווי וואַרעם, ווי פון די זון געבלאָזען,

דײַן קערפּער, ווי קיהל, ווי אין ווינד געבאָדען,
אַ לאָז מיך איהם מיט די ציגענע פעלכליך בעדעקען,
וואַרעמט פעלכליך מײַן ברודערס בלוט?

(זי בעדעקט אַמנון מיט די פעלכלעך).

קראַנק איז מײַן ברודער אַמנון.

אַמנון.

— אזוי וויל איך, אונטער מײַן שוועסטער'ס געלעגער ליגען.

איהר שאַל וועט מײַן לײַב וואַרעמען,
איהרע פינגער וועלען ווי זײַד מײַן קאָפּ קיהלען...

תמר.

(שטעלט זיך פאַר איהם).

— אזוי וויל איך פאַר דיר געריכטען ברײַטען,
בוימאייל האָב איך פון פאַר דעם אָרון געגנב'ט
וואָס שטעהט בײַ'ם טאַטען הינטער דעם פוירהאַנג,
זעמעל-מעהל האָט מיר מײַן מאַמע געגעבען.

(זי גיסט דאָס אייל אין די פאַנען און ריכטעט איהם אַ געריכט).

מילך האָב איך פון די ציגען געמאָלקען.
און מיט האָניג וועל איך דיר דאָס טייג קנעטען.
מיט מײַנע הענד האָב איך עס פון די ביהנען-שטאָקען צוזאַמענגענומען.
זעה, ברודער אַמנון, ווי דער האָניג זיך גיסט,
ווי דאָס טייג זיך יעהרט,
און די מילך צווישען מײַנע פינגער רינט...

אזוי ווי֜ל איך פאַר מײַן ברודער ,
קלײַנע , קלײַנע קיכלעך באַקען .

אמנון .

— אזוי ווי֜ל איך פון מײַן שוועסטער'ס הענד עסען .

תמר .

— אזוי ווי֜ל איך מײַן ברודער הײלען .
(זי דערגעהנטערט זיך צו איהם) .
דיר פון מײַן ברויט געבען צו עסען .
איך האָב דיר קיכלעך געבאַקען
(זי דערלאַנגט איהם דאָס שפּײַז) .
זעה ווי מײַן האַנד ציטערט איבער דיר ,
ווי דער ווינד וואָס האַלזט דעם בוים —
אזוי גיסט מײַן אייל איבער דײַן לײַב .

אמנון .

— שוועסטער תמר . אזוי ציטער אויף מיר
מיט דײַן וואַכענדע נשמה און שלאָפענדיגען לײַב — —
לאָז ווי אַ פריהלינג־ווינד אויף דעם בוסר צווײַג ,
דײַן מײדעל־בלוט מײַן יונגלינג־האַרץ וועקען .
אזוי לאָז אין מײַנע אָרעמס דײַן גליעד און בײַן ציטערן
און זיך צום לעבען וועקען . . .
(זי ערווײַטערט זיך פון איהם און שטעלט זיך פאַר איהם) .
אזוי וועל איך קוקען אויף דיר , שוועסטער תמר !
און מיט מײַן חתן־בליק אויף דײַן געשלאָסענעם מײדעל־קוואַל
אָנקלאַפּען .

תמר.

(פון דערווייטענס)

— אזוי קיהל מיט דיין חתן-בליק מיין כלה-בלוט,
אויף מיין האנד געזועקט,
ווי די נאכט-הויך דאס וואסער קיהלט.

אמנון.

(הויבט זיך אויף, געהט צו צו איהר. אין דער שטיל):

— שוועסטער תמר! מיין מאמע האט מיר א געלענער
געפלאכטען;
א חתונה-בעט האט זי מיר אויס באקסען-בוים געלאזט האקען,
מיט א זיידען-דעק דיק בעדעקט,
מיט א גאלדען-קרוין עס ארומגעפוצט —
האט זי עס מיר אין מיין בחור-געצעלט ארייננגעשטעלט.
קום מיט מיר, שוועסטער תמר,
מיט די פוירהאנג איז עס פערשטעלט.

תמר.

— מיין מאמע האט מיר א קירשען-בוימעל געפלאנצט,
פאר די חופה מיך צו פיהרען,
ווי קען איך מיך אין אין חתן-בעט לעגען
אז מיין חופה-שטאנג שטעהט נאך געפלאנצט?

אמנון.

(ראש)

— איך וויל אין דיין מאמעס גארטען געהן
און פון קירשען-בוימעל פירות רייסען.

תמר.

— דו קענסט דאך נישט אין מיין מאמעס גארטען געהן
פון קירשען־בוימעל פירות רייסען,
פעסט פערשלאסען האט איהם מיין מאמע.

אמנון.

— איך וועל די צוימען ברעכען
(גרייפט זי אן).
אין דיין מאמעס גארטען געהן.

תמר.

— שלים די טהיר, פערמאך דאס פענסטער, ברודער אמנון,
זאל דער זונען־שטראהל אונז פון דעם אנקומענדען מארגען
נישט אנזאגען.

אמנון.

(פערהאקט די טהיר).
— אווי פערשלים איך די טהיר איבער מיין גליק.

תמר.

(אין זיינע ארעמס).
— דארפסט נישט ברודער אמנון.
די צוימען ברעכען.
דיין שוועסטער תמר וועט דעם שליסעל
פון הינטער איהר מוטערס קישען גנב'ענען

און דיר...

(איבערן געצעלט יאָגט אַ קלײנער, קלײנער װינד. דאַן ערהערט זיך װי אַ טענען פון האַרפען און פידלען אין דער לופט, דערנאָך אַ שטיל-שװײגען).

אמנון

(בלײבט אַ לענגערע סעקונדע בײַ דער טהיר. הערט זיך איין).

תמר.

— װאָס הערסט דו, ברודער אַמנון?
װעלכעס טענען-געריש װענדט אָב דײַן אויער
פון דײַן שװעסטערס ליעד,
איך װיל נישט קײן אַנדערע טענער זאָלען
אין אונזער ליעד שטערען.
פערשטעקען װיל איך די לעכער, פערהאַקען די טהירען,
קײן פרעמדעס געריש, פון דרויסען אַנגעלאָפען,
זאָל צו אונזער אויער נישט דערגרײכען.
קײן פרעמדער טראָפּען װאַסער זאָל דעם
פלאַם פון אונזער חתונה-לאָמפּ
נישט לעשען...

(זי פערהאַקט דאָס פענסטער).

אמנון.

— שװעסטער תמר! האָרך די טענער, דאָס אָטהעמען
פון דעם װינד איבער די פידעל פּאַכערן,
און עס יאָגט דער װינד די טענער אַרום,
און זײ בלאָנדזשען אין דעם גאַנצען קעניג-הויז,

ווי פערא‌יינזאמטע יתומים וואס זוכען זיך א רוה,
און פערשטעקען זיך אין די טונקעלע ווינקלען
פון די שטובען.

תמר.

— לאז דאך ברודער, ווינד און פייערל
זייער טענען־שפיעל טרייבען. דיין כלה־שוועסטע
שטעהט פאר דיר, איהר האאר איז רייך געוואקסען,
איהר ברוסט איז רייף געווארען צו איהר
חתונה נאכט.

אמנון.

— און יעצט יאגט זיי דער ווינד פון די ווינקלען ארויס,
און זיי בעגעגנען זיך די טענער און וועקען
דאס גאנצע הויז אויף.
שוין הער איך טריט פון די טונקעלע ווינקלען
ארויסטרעטען.
שאטען בעגעגנען זיך און קיפען סוד'ענדיג איין.
הערסט דו שוין נישט שוועסטער, איינזאמע שטימען
אין די שלאפענדע געמעכער רופען?
(פון דרויסען הערט זיך שטילע, לאנגזאמע בעוועגונג).

תמר.

— פעריאגען וויל איך פון דיר, ברודער אמנון,
די פרעמדע טענער וואס רויבען דאס חתן־הארץ
פון זיין כלה אוועק,

אין די ערשטע נאכט פון איהר חתונה:

(זי פערהענגט דאס פענסטער).

ברודער אמנון!

אונזער חופה-בעט שטעהט פערראזט

און ווארט אויף אונז

ווי א פערלאזטעם פעלד,

אונפערהאקערט, אונפערזייעט אין הויכען פריהלינג.

זעה, די פריהלינג-ווינדען יאגען שוין

אין די לופטען ארום

און זוכען דעם זוימען קארן

איהם צו ענטבליהען.

אמנון.

(גרייפט אן תמר, פיהרט זי פאר'ן פענסטער-לאך).

— זעהסט דו נישט

ווי די פלאמען צעפלאמען שוין אין די אייל-געשירען,

און זיי קומען אוים דער טונקעלער נאכט

פאר דעם טאטע דוד'ס שלאף-געמאך,

די אלטע לייט, מיט די לאנגע ווייסע בערד

קלאפען זיי דורך דעם לאדען, און וועקען הויך:

„קעניג דוד, ערוואך פון ווייבער-געלעגער אויף,

די פידלען — וועקען צו מלחמה ארוים".

און ווי שווארצע שאטען מיט פינקלענדע אויגען,

קומען זיי אלע מיט בויגען און שטאנג

פון די ווינקלען ארוים.

(עס הערט זיך פון דרויסען אבגעריסענע טענער פערטויבט

אין די פלי-ווין קלאנגען; אבגעריסענע רופען — פון די

ווינקלען ארויס... ער לויפט צו צו'ם פענסטער, רייסט די פורהאַנג).

זעה, די קעמלען, זיי ברעכען פון זייער געלעגער אויף,
מיט די רויב־זעק אָנגעלאָדענט,
שוין שפּאַנען די יונגען די פערד צו די רייט־וועגען
אין קעניגליכען הויף.
עס בלישטשען די גאָלדענע פּאַנצערס אין די טונקעלע נאַכט
אַריין.

העע, וויבּ, דעם פּאַנצער דערלאַנג!
שפּאַן מיין ברוסט מיט זילבער־בלעך געגען
דעם פיינד'ס שפּיז.
בעסער וויל אמנון זיין ברוסט מיט מלחמה־געשיר בעלעגען
אלס איהם צווישען וויבּער ברוסטען
אויסבעטען.

(ער בינדט דעם פּאַנצער איבּער זיין ברוסט. עס הערען זיך טריט פערבייַלויפען פאַר דער טהיר, די רופען פון פענסטער־לאָך ווערען העכער און עפטער, פון הינטער די טהיר הערט זיך יונדב'ס קול).

יונדב.

(רופט דורך די טהיר).

— די קעמלען געלאָדענט, די רייט־וועגען געשפּאַנט,
אין קעניג־הויף וואַרטען די גבורים דעם
שופר־בלאָזען.

אמנון.

— אויף וועלכע זייט פאַלט די שפּיז?

יונדב.

(הינטער די טהיר).

— גרייט שטעהען די גבורים אין קעניג־הויף

און ווארטען דעם קעניג'ס און הער ישי'ם בעפעהל.

אין די ווינקלען קוקען זיי ארום,

דעם קעניג'ס ערשט־געבוירענעם זוכט זייער בליק.

אמנון.

— אויפגעגראבען האט דער קעניגס־זוהן פון זיין לאנגען ווייבער געלעגער.

(צו תמר).

הע, ווייב, די שפיז דערלאנג, הינטער מיין דעק איז זי בעוואהרט.

און שארף דאס מעסער,

וואס פערראסטעט איז עס געווארען דורך די לאנגע צייט,

ווען מיינע ליפען האבען געשמאכט

נאך דיין ווייבער־וויין צו טרינקען.

תמר.

(וויינט פאר זיך).

— ווי ווערט דאס אמנון דורך דעם רוהם

פון זיין חופה־בעט פעריאגט?

ווי איז דאס אמנון, געררייצט נאך פרעמדען רוף,

פערגעסט ער זיין אייגענע לגסט.

ווי ווערט דאס אמנון ווי דער קנעכט —

וואס געיאגט דורך דעם גארטען אויסצופיהרען

זײַן הערדס בעפּעהלע —
האָט קײַן צײַט פון די טרױבען צו געניסען,
וואָס אױסגעשטרעקט, נאָך לוסט און בענקשאַפט,
איז זײַן צונג נאָך זײ...

אַמנון.

(פאַנצערט זיך דעם פאַנצער איבער די ברוסט).

— פערמױערן וואָלט איך, שוועסטער תמר,
מײַן בחור-טהיר איבער מיר.
ווי די ראָבען, — געבענקט נאָך דעם שטײַנער-קוואַל
מאַכט זיך זײַן נעסט אין די שטײַנער-צווײַגען —
וואָלט איך פון דײַן קוואַל ביז'ן טויט געטרונקען.
ווען נישט ערוואַכט וואָלט מײַן האַרץ געוואָרען
דורך פידעל-שפּילען, דורך האַרפען-ברומען,
פון דעם ווינד צו מיר גערופען.

תמר.

(פאַלט איהם צו די קניע).

— גאָט האָט מיך געפלאַנצט, ברודער אַמנון! מײַנע בלעטער, מײַנע בליטהען אָבגעהיטען, ווי אַ גוטער גערטנער איבער מיר געוואַכט, אַז איך זאָל רײַף וואַקסען. איך האָב איהם יעדען טאָג פאַר זײַן געטרײַ גערטנערשאַפט, אין דער שטיל, מײדעל-אַרטיג געדאַנקט. איך בין רײַף געוואַקסען, ברודער אַמנון. מײַנע פרוכטען זענען צום געניסען, שטיל האָב איך זײ פאַר מײַן הערר געפּפלעגט און מיט הכנעה און שטיל-געבעט בין איך צו מײַן הערר געקומען, פון איהם בעפרובטעט צו ווערען, אין דער שטיל מײַן וועג צו געהן און גאָט צו דאַנקען וואָס צו מײַן ציעל האָט ער מיך געבראַכט, און איך האָב

מיך דיך ווי א בלום געבּרענגט וואס איז רייף געוואָרען צו'ם ריבען. איך האָב מיך דיך ווי א פרוכט געבּרענגט וואס איז רייף געוואָרען צו'ם געניסען, פאר וואס געהט דער הערר פערבּיי פאר מיר, נישט פון מיינע פרוכט צו געניסען? פאר וואס ווי וואסער גיסט דער הערר דעם אייל, וואס מען האָט איהם געבּרענגט, צו זיינע פיס... געה דאָך נישט פאר דיין גאָרטען פערבּיי אָהנע זיין טהירעל אויפצובּרעכען... פאר וואס נעמט דער הערר די דעק פון זיין ברונען נישט אראָב?

(עס הערט זיך שופר-בלאָזען אין הויף.)

אמנון.

— נישט וויל אמנון פון פרוכט געניסען
ווען זיין לוסט איז נישט דערבּיי,
היט די בלעטלעך פון דיינע בלומען, שוועסטער תמר!
און פערשפּרייט זיי נישט איבּער די וועגען.
שטרעק נישט די פרוכטען פון דיין גאָרטען
איבּער די צוימען, איבּער די טהויערן,
לאָז זיי ליבּער פערוויעגעלט ווערען —
אידער אָהנע לוסט צו פערצעהרען.
(אָב).

תמר.

(אליין. רופט הויך דורך די אָפענע טהיר):
— אבישלום! אבישלום!
מיין ברודער האָט מיר שלעכטס געטהון,
האָט אין מיין מיידעל-קוואל אנגעקלאפּט
און איהם נישט אויפגעעפענט.

האָט זײַן כּלה־בעט פערלאָזט
אין זײַן חופּה־נאַכט.
אַבישלום!

(לויפט ארויס מיט צופלאָסטע האָר).

(פאָרהאַנג).

ענדע.

שלום אש

אום ווינטער

פערלאג פראגרעס

שלום אש.

אום ווינטער

פערלאג „פראגרעס". ווארשא.

Винтеръ драма Ш. А Ш А

Типографія Левинъ-Эпштейна
ул. Павлинная № 38.
ВАРШАВА 1910.

אום ווינטער

פערזאנען:

דבורה א אלמנה. אין די זעכציגער.

ראמא די עלטערע טאכטער. א יאהר 32.

יולקא די יונגערע טאכטער, א יאהר 20.

פרוי גרויסבערג א איינגעהערין, א שדכנ'טע. א יאהר 40.

יודעל א ארעמער יוד, א שכן. איניגע און פערציג יאהר.

שפרינצע א קעכין.

גאלדבערג א יונגערמאן. (הינטער דער סצענע)

עס קומט פאר אין א קליין שטעדטיל, הינטער בערג, אין ווינטער. די האנדלונג — ביי דבורה'ן, א אלט פראווינציאל־אינטעליגענטיש הויז.

~~~~~~~~

די סצענע:

א לאנגע און אשמאלע שטוב פאר מיידלעך. אלט בעל־בתיש. דאס מעבעל, וועלכעס איז אלט און אבגענוצט, בעשטעהט פון צוויי בעטען, אויף רעכטס פערהאנגען מיט ווייסע קאלדרעס, פאר די בעטען צוויי שפיגלען. א אלטע ברייטע קליידער־שאנק צווישען די בעטען. אויף לינקס צוויי פענסטער אין דער העלפט מיט פארהאנגען פערהאנגען. פון די רעשט שויבען קוקט אריין פון דערווייטען א הויכער בעשנעטער בארג. צווישען די פענסטער — א אלטע קאמאדע בעדעקט מיט א געשטריקט טישטוך און בעשטעלט מיט פערשידענע קלאשען, פארצעלאן־טעלער א. א. וו. אויף דער וואנד איבער דער קאמאדע — א אלטער זייגער מיט וואגעס, שטעהט תמיד. אויף די וואנד ארום — בעקלעפט מיט אילוסטראציעס פון אלטע בלעטער און מיט גלעזערנע שאפקעס, אויף וועלכע עס זענען אנגעשטעלט פערשידענע מיידלערישע שמאכטעס. בכלל איז צו פיהלען דאס עדעלקייט פון דער פרוי. אויף רעכטס — א טהיר אין סאלאן אריין. געגענאיבער די צושויער — א טהיר, בעהאנגען מיט א ווייסען פארהאנג, וועלכע פיהרט פון דער אויסענדיגער שטוב אריין. אביכל וויטער צו רעכט'ס צו — א ברייטער אויוועץ מיט שווארץ אבגעשמירט, פאר'ן אויוועץ — א אלטע אבגעזעסענע, קליינע קאנאפע, אויף וועלכער ראמא און יולקא זיצען צוזאמען פערטהון אין לעזען.

א ווינטערדיגער טאג, פאר מיטאג.

פון די פענסטער קוקט אריין א חמארנער טאג.

~~~~~~~~

דבורה.

(א בעיאהרטע ערנסטע פרוי, פענסגע אויף דער נאז אין א שווארץ דיק קלייד, דרעהט זיך אויף אונ אב איבער דער שטוב, די הענד ארונטער פערלעגט, פערטהון אין איהרע געדאנקען).

ראמא.

(א הויך־ערוואקסענע, די האר פערקעמט הויך אויפ'ן שטערן. די געזיכטציגע ביים טויל אונ ארום די אויגען געקנייטשט, אין א שווארץ לאנג קלייד, ארומגעהילט אין א שווער טוך, זיצט אויף דער קאנאפע, אין גאנצען פערטהון אין לעזען)

יולקא.

(א יונג מיידעל, פון לעבען, אין א העלע בלוזקע, זיצט אויף דער צווייטער זייט קאנאפע, לעזט אונ קוקט אלע ווילע ארוים פון בוך).

(א לאנגע ווילע אין דערזעלבער פויזע).

יודעל.

(א נידריג יודעל, אויסגעדארט, אין א לייכט צוריסען חאלאטעל, ציטערנדיג פאר קעלט, קומט זיך אריין צו גנב'ענען, האפט זיך צו צו'ם אויווען הינטער די קאנאפע אונ ווארעמט זיך).

יולקא.

(ווארפט ארוים א בליק פון בוך; קוקט זיך פערוואונדערנדיג אום).

— אהא יודעל...

(זי פערטיעפט זיך צוריק אין בוך)

דבורה.

(אויסדרעהענדיג זיך און דערזעהענדיג יודלען).

— יודעל דא, נו: וואס הערט מען אין שטעדטיל?...

יודעל

(פון הינטערן אויווען).

— וואס זאל מען הערען? ווער עס האט צו עסען — עסט, דער וואס האט נישט — הונגערט.

דבורה.

— רעכט. (דרעהט זיך אלץ ווייטער איבער דער שטוב) און קיין פרנסה איז נאך אלץ נישט דא?

יודעל.

— ווער רעדט היינט פון פרנסה, אז מען קען נישט פון שטאדט ארויס, און מען קען נישט אין שטאדט אריין.

יולקא.

(אויפהערענדיג צו לעזען).

— א שעהן לעבען וועט זיין —

דבורה.

— מען זאגט דאך, אז דער פריץ האט דעם גרויסען שליטען מיט פויערן געשיקט אוועג אויסצושניידען.

יודעל.

— זיי קענען שוין לייט ווערען. ביי נאכט האט פון בארג אראפ א ווינד געיאגט, דעם גאנצען שנעע אויפ'ן וועג פערשפרייט. זרח דארפ'ס־געהער האט עס יעצט אין בית־המדרש דערצעהלט, געוואלט געהן אין דער פריה אין דארף אריין, ער איז שיער גישט אין שנעע...

יולקא.

— א שעהן לעבען וועט זיין.

(א לאנגע וויילע שטיל).

שפרינצע.

(בעוויינענדיג זיך אין טהיר).

— וואס זאל איך קאכען אויף מיטאג?

דבורה.

— זאל איך אזוי וויסען פון שלעכטס. (צו יולקען, וועלכע קוקט אין דער וועלט אריין). וואס זאל זי קאכען אויף מיטאג?

יולקא.

— וואס געהט עס מיך אן! (זיך אבשאקלענדיג, און קוקט ווייטער אין בוך אריין).

דבורה.

— קאך וואס דו האסט אין דערהיים.

שפרינצע.

— קארטאָפעל?

דבורה.

— זאָל זיין קארטאָפעל. (צו ראָמאַ'ן) די ליבסט דאָך, דוכט זיך מיר, נישט קיין קארטאָפעל?...

(ראָמאַ ענטפערט נישט, שפרינצע אָב. פויזע)

(דבורה דרעהט זיך אַלץ ווייטער זעהר לאנגזאם איבער דער שטוב אויף און אָב, די הענד פערלעגט ארונטער. ראָמאַ זיצט פער־טיעפט אין לעזען).

יולקא.

(גלאָצענדיג אין דער וועלט אריין. פלוצים אויפהאָפענדיג זיך. קוקט זיך אום)

— ווי שפעט קאָן זיין? (קיינער ענטפערט איהר נישט, זי קוקט אויפ'ן זייגער) זייגערס האָבען זיי, שטענדיג שטעהען זיי.

(עס קומט אריין פרוי גרויסבערג. א מאָגער הויך ווייבעל, דאַר און אויסגעטריקענט, די יונג פערגרויטעטע האָר קוקען פון הינ־טער'ן שייטעל ארויס. אויפ'ן שייטעל א שווארץ שלייפעל, אין שווארצע — אמאָל נגיד'ישע, היינט אָבגעלעבטע, בעל־הבתישע קליידער, אין גאנצען א אויסקוק פון א אָבגעלעבטע בעל־הבית'־טע, היינט א איינגעהעריג אין בעל־הבתישע הייזער, רעדט מיט א געטאַכטען שמייכעל אויף די ליפען).

פרוי גרויסבערג.

— גוט מאָרגען! זיצען זיך יונגע קינדערלעך ביי'ם אויווען. וואס דען האָט מען צו טהון אין א קליין שטעדטיל? אין דרוי־

סען — אַ ווינטער, אין שטוב — אַ ווינטער... נו, דבורה, אַרײַנגעפֿאַלען צו איך.

דבורה.

(בעמערקענדיג די פֿרוי גרויסבערג, בלײַבט שטעהן אין מיטען שטוב, קוקט אַ מינוט אויף די טעכטער מיט שרעק. מיט אַ געמאַכטען שמייכלענדיגען טאָן).

— פֿרוי גרויסבערג! גוט וואָס מען זעהט אײַך אמאָל, נו, וואָס מאַכט איהר עפּעס גוטס?

פֿרוי גרויסבערג.

(צוגעהענדיג צו'ם פֿענסטער).

— וואָס זאָל מען מאַכען? — אַ שלעכט וועטער אין דרויסען.

ראָמאַ.

(וואָס האָט זיך צו'ם ערשט בײַ פֿרוי גרויסבערג'ס אַרײַנקומען שטאַרק פֿערטיעפֿט אין לעזען, הויבט זיך נערוועז אויף פֿון איהר אָרט, מיט אַ געמאַכטע רוהיגע מינע, געהט צו צו דער קאָמאָדע, זוכט עפּעס, באַלד קומט זי צוריק אויף איהר אָרט, וואַרפֿט אַ בליק דורכגעהענדיג, אויף די רויט געוואָרענע יולקאַ, וועלכע זיצט פֿערטיעפֿט אין איהר בוך. ראָמאַ בלײַבט אַ סעקונדע פֿערוואונדערט, זי הויבט אָן צו לעזען, ברומענדיג אַ ביסעל הויך, וואָס אמאָל העכער, מיט אַ שאַרפֿען אַקצענט, צום סוף חאַפּט זי זיך אויף און לויפֿט אָב אָהן ווערטער אין טהיר פֿאָרנט, נאָכשלעפּענדיג נאָך זיך איהר טוך, דאָס טוך פֿאַלט איהר אַראָב און בלײַבט ליגען נאָך איהר אויף דער סצענע).

(אַ דריקענד שטיל־שווײַגען. דבורה מאַכט זיך, ווי זי איז פֿערנומען מיט זיך. פֿרוי גרויסבערג קוקט אַרויס דורכ'ן פֿענסטער

אוּן דערצעהלט פוּן וועטער . . . יולקא דעוט , חאפּט זיך צוּם סוֹף
אויף אויף אוּן געהט אָב צוּ דער טהיר רעכטס) .

דבורה.

— וואָס אַנטלויפען זיי אַזוי . . . וואָס אַנטלויפען זיי אַזוי . .

פרוי גרויסבערג.

(עהט צוּ, צוּפּט איהר בּיים אַרבּעל) .

— לאָזט געמאַך , בּעסער אַזוי .

דבורה.

(אויפגערעגט , קוקט זי אָן , וויל איהר עפּעס זאָגען , פערשווייגט) ;

פרוי גרויסבערג.

(מיט געמאַכטען שמייכעל) .

— איהר ווייסט ? ער קוּמט . . . דער חתן קוּמט צוּ אייך . . .

דבורה.

(פערוואוּנדערט אוּן דערשראָקען).

— ווער ? וואָס ?

פרוי גרויסבערג.

— מען האָט איהם אויסדריקליך געזאָגט : איינע יוּנגע קוים
אכטצעהן־יעהריגע שלאַנק שעהנעס פרייליין , אָט האָב איך . . .
(ווכט אין קעשענע) שרייבּט מיר שוואַרצבּערג , אַז ער פאָהרט אַרוים .

ער וועט קומען א״ם אגענט, פארשטעה׳ער פון דער פירמע בלאַך עט קאָמפּ...

דבורה.

— געדענקסט אַן גאָט שוין, אין אזא געטער?...

פרוי גרויסבערג.

(נעמט א גלעזעכטער׳ל).

— פאַר א כלה וועלען זיי אַלץ טהון...

דבורה.

(נאָך ניט פערשטעהענדיג).

— אָבער אזוי פלינק שוין, אזוי פלינק?

פרוי גרויסבערג.

(געהט נעהנטער צו צו איהר).

— קאָוועט דאָס אייזען אזוי לאַנג ביז עס איז הייס. אז עס וועט אָפּקיהלען... דבורה — (זי קוקט זי אָן) וואָס, איהר ווילט שוין ווייטער מאַכען... די ערשטע איז אייך וועניג?

דבורה.

— אָבער שוין... רבונו של עולם, וואָס וועט דאָ זיין?

(זי בלייבט פערצווייפעלט שטעהן אין מיטען שטוב)

פרוי גרויסבערג.

— דבורה, מאַכט קיין שהיות... דער סאַלאָן איז אויפגע-

רוימט? (צו יודלען) רוף אַרײַן, איך בעט דיך, שפּרינצען. (יודעל אָב)
דבורה, לענט איך איבער, וואָס איהר טהוט...

דבורה.

— אָבער טאַטע אין הימעל. נעמען אַ קינד און בעגראָבען מיט
די הענד?

שפּרינצע.

(ווישט זיך אין מתיר)

— וואָס וויל די בעל־הבית'טע?

פרוי גרויסבערג (צו שפּרינצען).

— שפּרינצע לעבען, דער סאַלאָן איז אויפגערוימט? גאָה, נעם
דיך צוצורוימען, געסט קומען היינט, וועסט האַפּען לעצט־געלד.

שפּרינצע.

— אַ יאָ, שעהנע געסט. עס וועלען שוין נישט זיין די געסט
פון אַמאָל...

פרוי גרויסבערג.

— די געסט פון אַמאָל הויבען ווייטער אָן צו קומען... און
לעצט־געלד וועלען זיי געבען ווי אַמאָל... מען דאַרף זיך נעמען צום
אויפרוימען... אין צוויי שעה אַרום.

שפּרינצע.

(קוקענדיג, נישט גלויבענדיג, אויף דבורה'ן).

— אויפרוימען, בעל הבית'טע?

דבורה.

(פערבראכט און פערצוויי‏פעלט).

— איך ווייס...

רוי גרויסבערג (צו שפרינגצען).

— איך הייס (ווינקט צו איהר) פלינקער (שפרינגצע אב).

דבורה.

(שטעלט זיך אגידער בײ'ם טיש, שטעהט אין ווארט).

פרוי גרויסבערג.

— דבורה, געדענקט, איהר טארט נישט מפקיר זײן איין טאכטער פאר דער צווייטער. פערגעסט נישט, אז יולקא איז שוין היינט צוואנציג יאהר אלט. א מיידעל, זאלט איהר וויסען, איז ווי א עפעלע אויפ'ן בוים. אזוי לאנג איז עס שעהן, אנגענעהם, ביז עס ווערט פערטיג. ווערט עס פערטיג, מוז עס בעטען, אז עס זאל ווער קומען און עס אויפעסען, און א ברכה מאכען. און אז עס שטעהט זיך נור איבער די צייט, ווערט עס פערפוילט... גליהט דאס אייזען, דבורה, אזוי לאנג, ביז עס איז נאך הייס... פערגעסט נישט, אז די צייט שטעהט נישט.

דבורה.

— אבער מיט יענע וואס וועט זײן?

פרוי גרויסבערג.

— און איבער דעם ווילט איהר האָבען נאָך אַ זאָרג? לאָזט געמאַך, בעסער אַזוי.

דבורה.

— און וואָס זאָל איך טהון?

פרוי גרויסבערג.

— גאָרנישט. לאָזט מיך טהון... (געהט ארויס. קומט צוריק מיט יולקאַ'ן).

יולקא.

— וואָס וויל די מאַמישי?

פרוי גרויסבערג.

— דאָ איז זיך נישטאָ וואָס צו שעהמען, דאָ איז זיך נישטאָ וואָס צו בעהאַלטען... עס איז אַ אָפּען אונגליק, קיינער איז אין דעם נישט שולדיג. די שוועסטער האָט געקליבען נעקליבען, אַזוי לאַנג ביז זי איז זיך פערזעסען. יעצט איז שוין שווער. וואָלט נאָך האָטש אַ סך נדן געווען, מיט די צוויי טויזענד רובל וואָס דער טאַטע האָט פאַר איהר איבערגעלאָזט ווערט זיך זעהר שווער מאַכען... און ביז נאָט ווערט העלפען, אַז זי ווערט געפינען איהר ריכטיגען זווג, קען דאָ אַ צווייט אונגליק געשעהן... איך וויל עס נישט דערמאַהנען מיט'ן מויל...

יולקא.

(רויט ווערענדיג).

— נו יאָ, וואָס זאָל איך אָבער...

פרוי גרויסבערג.

— גארנישט. עס קומט היינט צו פארהערן א חתן צו דיר...

יולקא.

(מיט שרעק).

— צו מיר? ראמא איז דאך עלטער —

פרוי גרויסבערג.

— צו דעם קען קיינער גארנישט טהון. דאס איז א אונגליק... און פאר דעם קענט איהר נישט ליידען. דאס איז דאס לעבען — ווילט איהר חלילה ווארטען אויף איהר — מוזט איהר לאנג, לאנג ווארטען... היינט איז די צייט, זעהט, אז עס זאל נישט צו שפעט ווערען ווי ביי איהר שוועסטער, געדענקט אז איהר האט נור צוויי טויזענד רובל...

יולקא.

— איך ווייס פון גארנישט... וואס זאגט די מאמע?

פרוי גרויסבערג.

— די מאמע, וואס זאל זי געבען זאגען... דאס טהוט איהר וועה און יענץ איז איהר ווינד... ראמא איז איהר בלוט און דו ביסט אויך איהר בלוט. גיב די האנד פאר די באק, אז דאס טהוט איהר וועה און יענץ טהוט איהר וועה... נאר וואס זאל זי געבען טהון, אז איינס קען זי העלפען און דאס צווייטע נישט..

יולקא.

— איך ווייס פון גארנישט. איך וועל טהון וואס די מאמע וועט הייסען.

פרוי גרויסבערג.

— די מאמע וועט דיך הייסען, אז דו זאלסט דיך געהן אנטהון, ווארום עס ווערט שפעט, אין א שעה ארום איז ער דא.
(יולקא געהט אב).

דבורה.

(וועלכע איז געשטאנען די גאנצע צייט די הענד פערלעגט, פאלט ארויס):
— וואס זאל איך טהון? וואס זאל איך טהון?

פרוי גרויסבערג.

— וואס איהר זאלט טהון? איהר זאלט זעהן, אז אלעס זאל זיין אין ארדנונג. זעהט אז די קלענערע זאל זיין אנגעטהון, און פערשטעקט ערגעץ וואו די עלטערע, אז ער זאל, חלילה, נישט געוואהר ווערען, אז עס איז דא א עלטער מיידעל אין שטוב... דאס גיט צו קלערען... דאס קען א סך שאטען...

דבורה (קרעכצט).

— שטענדיג בעהאלטען די יונגערע, אז עס איז ווער געקו־מען — יעצט דארף מען צו בעהאלטען די עלטערע. וועה וועה, ראמא! האסט דיך גוט ערלעבט.

פרוי גרויסבערג.

— אזוי איז שוין איהר מזל... אין עס איז איהר קיינער נישט

שולדיג נור זי אליין... נו, איך מוז געהן. דבורה מאכט קיין שהיות, עס ווערט שפעט. (ביים ארויסגעהן) דבורה, געדענקט עס האנדעלט זיך אין אייער קינד. (אב)

(דבורה בלייבט שטעהן אין מיטען שטוב אין א פערצווייפעלט שווייגען — וועקט זיך איינינגע מאל אויף און געהט צו צו דער טהיר, וויל אויפעפענען די קלאמקע — און געהט צוריק אוועק. באלד הערען זיך טריט, זי געהט פלינק אב פון דער טהיר און לאזט זיך צו די פענסטער. די טהיר עפענט זיך, ראמא קומט ארײן, זינגענדיג פאר זיך עפעס א נגונ'דיל, האלט א העפטעכין אין דער האנד, אין הויבט אן, ווי עכעס זובען ביי דער קאמאָדע.

ראמא (צו זיך).

— שוין אוועקגעגאנגען.

דבורה.

(פלוצים אויסדרעהענדיג זיך פון פענסטער).

— זאג מיר טאטעשער, איינמאל פאר אלע מאל, וואס וועט דער סוף זיין?

ראמא.

(אין מיטען שטוב אבשטעלענדיג זיך)

— וואס האט זיך עפעס היינט די מאמע דערמאהנט? וואס, זי איז שוין ווייטער געקומען דעם קאפ פערדרעהען, די טהיר וועל איך מיט איהר אויסהאקען. (זי ביוערט זיך און וויל פלינק פון דער שטוב ארויס).

דבורה.

(לויפט איהר נאָך און שרייט).

— ראָמא, ראָמא, איך וויל דיר עפּעס זאָגען.

ראָמא.

(בלייבט שטעהן ביי דער טהיר אומקוקענדיג זיך).

וואָס האָט מיר די מאַמע צו זאָגען? (זי וואַרט שווייגענדיג אויף די מאַמעס ענטפער, צו'ם סוף זעצט זי זיך אַנידער שטיל אויף דער קאַנאַפּע, וואָס שטעהט אין דער נאָהנט).

דבורה.

— זאָג דו מיר, וואָס זאָל איך טהון? וואָס זאָל איך אומגליקליכע מאַמע, טהון?

ראָמא.

(קוקט די מוטער אָן שווייגענדיג).

— וואָס ווילט איהר פון מיר האָבען? וואָס, עס איז אייך צו שווער מיך צו האַלטען אין דערהיים — וועל איך מיר געהן מיין שטיקל ברויט זוכען.

דבורה.

— ווער איז נאָך די מאַמעס יאָהר, — ווייסט גאַנץ גוט. וואָס טויג מיר דאָס גערעדעניץ — (אָבהאַקענדיג). זָעבער איך בין דאָך אַ מאַמע. דאָס הארץ ווערט מיר צושניטען פאַר רחמנות — געדענק אָן גאָט.

ראמא.

(מיט א געמאכט געלעכטער׳ל).

— רחמנות... נור איך בעט די מאמע, זאל נור די מאמע אויף מיר קיין רחמנות נישט האבען... (פויזע. מיט אויפגערעגטען געבייזער) איך וויים נישט... חלעבען... (שווייגט. פלוצים) מיט וואס פאר א רעכט האט ווער אויף מיר רחמנות צו האבען?... וואס געהט עס ווענען אן אין מיר! איך וויל אזוי זיין. ניט חתונה האבען — ווערען געהט עס אן? (פארגעסענדיג זיך) ווענען געהט עס אן?..

דבורה.

— איך בין דאך א מאמע, א מאמע, מיך רייסט עס ביי'ם הארץ.

ראמא (שרייענדיג).

— אבער, אז מיך געהט עס נישט אן, ווענען האט עס אנצוגעהן?

דבורה.

— אבער וואס זאל איך טהון, מיך רייסט עס דאך ביי'ם הארץ. איך זעה דיך זיצען אין דערהיים, א מויד פון דרייסיג יאהר, וואס מיינסט דו?...

ראמא.

(צרייגפאלענדיג אין די מוטערס רעד).

— ווער האט צו מיר? פאר וואס? איך וויל נישט חתונה האבען — ווענען געהט עס אן?

דבורה.

— אָבער גערענק. (געהט נעהנטער צו און רוימט איהר איין) אָבער יולקאַ?...

ראַמאַ (הויך).

— ווער לאָזט זי דען נישט קיין כלה ווערען?

דבורה.

— דו, דו.

ראַמאַ.

— איך?... נו גוט, וועל איך איהר מיין אָרט אָבטרעטען (זי זעצט זיך שווייגענדיג אויף איהר אָרט — פערקלערט זיך, נעמט דאָס ביכעל וואָס ליגט ביי איהר, און קוקט יעדעס מאָל אַריין, און נעמט עס אַוועק).

דבורה.

(שטעהט אין מיטען שטוב, די הענד פערלעגט, עס איז צו דער־קענען, אַז זי ווייסט נישט וואָס צו טהון. וויל צוגעהן צו דער טאָכטער, און געהט נישט צו — צום סוף זעצט זי זיך ערגיץ אין אַ ווינקעל און רעדט צו זיך).

— איך, אומגליקליכע מאַמע... גאָט איינער, וואָס זאָל איך אָנהויבען?.. (זי קוקט אויף ראַמאַ'ן, ראַמאַ ענטפערט נישט, זיצט פערטראַכט מיט זיך).

(אַ לאַנגע ווײַלע איז שטיל אויף דער סצענע. פון דער צווייטער שטוב דערהערט זיך פלוצלונג די פאַדלאָגע פראָטירען. יולקאַ'ס פרעהליכער קול, בעפעהלענדיג: „דעם אַלעקסאַנדער ביים פענסטער אַנידערשטעלען", „די גאַרדינן פערשטעלט דעם שפיגעל". ראַמאַ קוקט די מוטער אָן. די מוטער מאַכט זיך דורכ'ן פענסטער אַרויסקוקען).

דבורה.

(דורכ'ן פענסטער ארויסקוקענדיג).

— א בייז וועטער אין דרויסען, (זי האקט אב מיט א ציטעריג קול) איך ווייס גאר נישט, פאר וואס מען דערהאלט נישט פון פעטער קיין בריעף?

ראמא

(ענטפערט נישט. נאך א קליינע פויזע, הייבט זי זיך אויף, געהט צו צו דער קאמאדע, זוכט עפעס און מאכט זיך מיאנשענדיג עפעס א לידעל פאר זיך):

„די זון געהט אונטער אין מערב זייט
אין א רויט געשטאלט,
אין א רויט געשטאלט".

דבורה.

(אויפהויבענדיג זיך פלוצלונג פון ארט, מיט א מאמעדיג וויינענדיג קול):

— מאמטער, צי בין איך דען נישט דיין מאמע? (די טרעהרען פערשטיקען איהר קול) צי ווייס איך דען נישט?... (זי וויינט ביטערליך)

ראמא

— וואס וויל די מאמע האבען?.. א! — (זי געהט אוועק פון קאמאדע, חאפט דאס ביכעל וואס ליגט אויפ'ן טיש, זעצט זיך אויף איהר פריהערדיג ארט און פערגיעפט זיך אין לעזען).

דבורה.

— וואס שפיעלסט דו מיט מיר אין בעהעלטעניש? אזוי ווי איך וואלט א ווילד-פרעמדע געווען... צי איז דען נישט דיין צער —

מײַן צער? . . , (אָבהאַקענדיק) יולקאַ װערט ערװאַקסען, גרויס װי אַ בוים. מען איז געקומען, מען האָט די טהירען אײַנגעלעגט, עס לויפט דורך אַ טאָג צו אַ טאָג . . . די צײַט שטעהט נישט, זי װערט עלטער, צװאַנציג יאָהר שוין אַלט, בײַ לײַטען אַזעלכעס האָט שוין חתונה געהאַט — און װאָס זאָל איך, װיסטע אַלמנה, טהון — רבונו של עולם, װאָס טהוט מען?

ר אָ מ אַ.

(װי פון בוך אַרויסלעזענדיג).

— מען מאַכט זי פאַר אַ כלה.

ד ב ו ר ה.

— און מיט דיר װאָס װעט דער סוף זײַן?

ר אָ מ אַ.

(מיט אַ געלעכטערל).

— װאָס זאָל דען זײַן? מען לעבט און מען װעט שטאַרבען.

ד ב ו ר ה.

— און װאָס איז דאָס מ'שטײַנס געזאָגט פאַר אַ לעבען? מען זיצט בײַ דער מאַמע, בײַם אויװען, און מען לעזט ביכער. װאָס טויגען אײַך די ביכער? פערשפּילען דאָס לעבען מיט פרעמדע מעשיות . . . צו װאָס? צו װען? (אָבהאַקענדיג) איך האָב עס דיר געזאָגט, געװאָרענט, נישט אײנמאָל און נישט צװײ מאָל, — ראָמאַ, ראָמאַ, פערשפּיעל דיך נישט! מיט דעם יונגען מאַן גערעדט, מיט דעם שפּאַצירט. איז גע־קומען צו פאָהרען אײנער פון דער שװאַרצע יאָהר, צוגעזאָגט גאָלדענע

בערג... (אָבּהענגענדיג) אַ רויז בּיסט דו דענסטמאָל געווען. איז מען גע־קומען שמעקען, אָבּגעשמעקט און צוועקגעגאַנגען... און די רויז גע־לאָזט אָפּען שטעהן בּיז זי איז אויסגעווייקט געוואָרען... אַ מיידעל האָט איהר צייט, און געהט די צייט איהרע דורך, געהט דורך איהר לעבּען... איך האָבּ דיך געוואָרענט, דו האָסט מיך נישט געוואָלט האָרכען, ווייס האָבּ איך אומגליקליכע מאַמע, געקענט טהון?...

ראָמאַ.

— אַלזאָ וואָס וויל די מאַמע האָבּען, אַז איך זאָל אַ כּלה ווערען — גוט, איך וועל אַ כּלה ווערען. זי גייט דאָך שוין דאָ געווען, מען בּוצט אויס די צימערן, עס קומט היינט אַ חתן צו פאָהרען — גוט, — איך וועל נישט פרעגען ווער ער איז, — איך וועל נישט קוקען אויף איהם, צי ער געפעלט מיר יאָ, צי ער געפעלט מיר נישט — גוט, איך וועל חתונה האָבּען פאר'ן, אַז איהר ווילט עס.

דבורה (ערשראָקען).

— אָבּער... טאָכטער...

ראָמאַ.

— גוט, גוט, אַז איהר ווילט עס... מיר איז שוין קיין חלוק... איך האָבּ שוין חתונה... איינמאָל פאר אַלע מאָל אויפהע־רען צו פּייניגען... גוט, איך גיה מיך אָנטהון... וואו איז מיין קלייד?... איך וועל אויף גאָרנישט קוקען, אַז איהר ווילט עס... (לויפט אריין אין דער צווייטער שטוּבּ) נור צו מיר זאָלט איהר שפּעטער קיין פּרעטענסיעס נישט האָבּען. (אָבּ)

דבורה.

(בּלייבּט פערצווייפעלט שטעהן אין מיטען שטוּבּ).

— גאָט איינער, וואָס טהו איך יעצט?...

(אַ קליינע פויזע, עס טונקעלט. עס קומט אַריינצולויפען יולקאַ אָנגעטהון אין אַ נײַ קלייד מיט אַ נײַע ווײַדענע בלוזקע, נאָך נישט צוגעקנעפּעלט).

יולקאַ.

— מאַמע, קנעפּעל מיר צו.

דבורה.

(נעמט זי צו זיך מיט פיעל צערטליכקײַט).

— קום טאָכטער לעבען, איך וועל דיך אָנטהון, דײַן חתן קומט דאָך הײַנט צו פאָהרען, מײַן אָרעמע יתומה.

ראָמאַ'ס קול.

(פון דער צווייטער שטוב).

— און וואָס פאַר אַ קלייד זאָל איך מיך אָנטהון? אַני' עמפּפאַנגס-קלייד, מאַמע?

(די מוטער ענטפערט איהר נישט, טהוט ווייטער אָן יולקאַ'ן).

יולקאַ.

— מאַמע, מאַמע, ראָמאַ רופט עפּעס.

דבורה.

— גאָר נישט טאָכטער לעבען, גאָר נישט. גאָט זאָל דיר גע-בען, חן און לײַטזעליגקײַט.

ראָמאַ'ס קול.

— וואו איז יולקאַ, — זאָל זי מיר העלפען אָנטהון. (קומט אַרײַן, עס איז טונקעל אין צימער, דערקענט נישט יולקאַ'ן) ווער איז דאָרט? (קיינער ענטפערט איהר נישט אָב, ווי מען וואָלט איהר נישט בעמערקט).

דבורה.

(אַנטהוּעָנדיג ווײַטער יוּלקאַ'ן).

— וואָרט יוּלקאַ לעבען, דער טאַטע, עליו השלום, האָט מיר געזאָגט, אַז דײַן חתן וועט קומען זאָל איך דיך אָנטהון אין די פּערל וואָס דער טאַטע, עליו השלום, האָט מיר געשענקט חתימה־געלד, אַז דו זאָלסט חן און לײַטזעליגקײַט געפינען אין זײַערע אויגען.

ראָמאַ

(וועלכע ערוויסענדיג זיך די סיטואַציע, בלײַבט אַ סעקונדע שטעהן, לאָזט פאַלען דאָס זײַדענע טוך וואָס זי האַלט אין דער האַנד, וויל צום ערשט אַרויסגײַבענען זיך פון שטוב אָהנע בעמערקט — קען אָבער נישט, געהט דערנאָך גאַנץ פאַמעליך צו צו יוּלקאַ'ן מיט די מוטער, — זאָגט מיט אַ רוהיגען טאָן).

— לאָז מאַמע, איך וועל זי אָנטהון פאַרן חתן.

(די מוטער גיט איבער יוּלקאַ'ן אין איהרע הענד, יוּלקאַ וויל אויך נאָך די מוטער מיט אַראָב־געלאָזטען קאָפּ שעמעוודיג אַרוים־געהן, ראָמאַ האַלט זי אײַן).

ראָמאַ.

— וואָס שעמסט דו דיך פאַר מיר שוועסטער־לעבען... איך ווייס דאָך פון אַלעם... האָב דאָך נישט קײַן מורא פאַר מיר... ע... דיך נישט... ביסט דאָך מײַן שוועסטער, דײַן פרייד איז דאָך אויך מײַן פרייד... מײַן פרייד.

יוּלקאַ.

(מיט פערשעמטען בליק בלײַבט שטעהן בײַ דער שוועסטער, פערווירט, ווייסט נישט וואָס צו טהון).

ראָמאַ.

— קום שוועסטער, איך וועל דיר די האָר אויפקעמען,

(יולקא קניעט פאַר איהר. . ראָמא קעמט איהר די האָר) : האָסט דו האָר שוועסטער, שײנע, דינע, און שוואַרץ ווי נאַכט... חן רוהט אויף דיר שוועסטער... חן, וועסט זיין אַ שענע כלה, שוועסטער...
(פערפלעכט איהר די האָר).

יולקא.

(רײסט פלוצלונג אַרויס דעם קאָפּ פון די שוועסטערס הענד — און פאַלט אַרויף אויף איהר האַרץ און הויבט אָן בּיטערליך וויינען).

ראָמא.

(איהר אַוועקנעמענדיג דעם קאָפּ פון איהר האַרץ מיט אַ געלעכטערל).
— נאַרעלע, וואָס וויינסט דו? ווערסט אַ כלה, וויינסט דו? אדרבה, פרעהען דאַרפסטו זיך.

(יולקא רײסט אַרויס דעם קאָפּ פון די שוועסטערס הענד און גראָבט זיהם טיעפער איין אין איהרע אָרעמס שלוכצענדיג. אַ לאַנגע ווײַלע אין דערוועלבער פּויזע. ראָמא צוקעמט איהר דערווײַל די האָר. באַלד דערהערט זיך פון אונטערן פענסטער אַ קלימפּערן פון אַ שליטען. ראָמא רײסט אַוועק פון זיך יולקען און טהוט זי אָן... באַלד הערט זיך אַ רודערן פון טריט אונטער די סטענע).

גאָלדבערג'ס קול.

(הינטער דער סטענע).

איך האָבּ די עהרע מיך פאָרצושטעלען — גאָלדבערג, פאַרשטעלער פון דער פירמע „בלאָך עט קאָמפּ."

דבורה'ס קול.

(הינטער דער סטענע).

— מיר בעטען.

(עס הערען זיך טריט איבער דער סצענע, איבערגעהענדיג פון איין שטוב אין דער צווייטער.

(עס עפענט זיך די מהיר רעכטס, פון וואנען עס שלאגט אריין אין דער דונקלער סצענע א ליכטיגקייט און א ווארעמקייט. דבורה'ס קאפ ווייזט זיך אין דער טהיר).

דבורה.

(אין דער טהיר).

— יולקא, ערלויב נור. (יולקא קוקט אן ראמא'ן)

ראמא.

(איהר אויסוואשענדיג די אויגען מיט'ן טיכעל, שטופט זי צו דער טהיר)

— געה... געה... געה...

יולקא לאזט זיך שטופען, געהט אב אין טהיר רעכטס, פער־מאכענדיג די טהיר נאך זיך. אויף דער סצענע ווערט ווייטער דונקעל).

יולקא'ס קול.

(הינטער דער סצענע).

— זעהר מיר אנגענעהם!...

(פון דרויסען מאכט ווער די לאדען צו. אויף דער סצענע ווערט דונקעל. פון די אויסגעשניטענע לעכער וואס זענען אין די לאדען דרינגט א רויטליכער שיין פון דעם זון־אונטערגאנג. נאך א קורצער פויזע קומט אריין פון דער צווייטער טהיר יודעל).

יודעל.

(דערזעהענדיג ראמא'ן ביי דער טהיר, וויל אבגעהן, געהט דאך נישט אוועק, הוסט אב, און שטעלט זיך ביי'ם אויווען ווארעמען).

ראמא.

(בעמערקענדיג יודלען, מאכט א בעוועגונג, ווי זי וואלט עפעס דארט געזוכט, געהט דערנאך אב מיט לייכטע טריט, מאכט זיך בעמערקענדיג יודלען).

— אהא יודעל, נו וואס הערט מען אין דרויסען?

יודעל.

(רייבענדיג זיך אין די הענד).

— עס ווערט זעהר קאלט.

פארהאנג.

ענדע.

די אײראָפּעאישע ליטעראַטור

אינטער די רעדאַקציע

פון אברהם רייזען.

50 ביכער
אײראָפּעאישע ליטעראַטור
12 ביכער
יודישע שריפטשטעלער
צוזאַמען 62 ביכער
בלויז 5 רו"כ.

דער צוועק פון דער דאָזיגער אונטערנעמונג איז צו בעקאַנען דעם יודישען לעזער מיט די בעסטע ווערק וואָס עס האָט געשאַפען דער אײראָפּעאישער גײַסט און דערמיט אַרײַנטראָגען אַ פרישען שטראָם אין דער יודישער ליטעראַטור.

די „אײראָפּעאישע ליטעראַטור" וועט אין פערלויף פון אַ יאָהר ערשײַנען 50 ביכער אומגעפעהר אַלע וואָך אַ ביכעל.

אין די 50 ביכער „אײראָפּעאישע ליטעראַטור" וועלען קומען איבערזעצונגען פון די בערימטעסטע שריפטשטעלער פון דער וועלט אין אַלע שפּראַכען, ווי פון דער דײַטשישער, ענגלישער, נאָרוועגישער, דענישער, שוועדישער, פראַנצויזישער, אונגאַרישער, פּוילישער, רוסישער און אַנדערע. יעדעס בוך וועט ענטהאַלטען: סקיצען, ערצעהלונגען, נאָוועלען, געדיכטע און ראָמאַנען. אויסער דעם וועט אין יעדען העפט קומען אַן אָבטײלונג אײראָפּעאישער הומאָר, הומאָרעסקען פון די וועלט בערימטעסטע הומאָריסטען און סאַטיריקער. פּרייז פיר יעדעס בוך 10 קאָפּ' פיר אַבאָנענטען פון דער גאַנצער סעריע 50 ביכער 5 רובל. די אַבאָנענטען בעקומען אומזאָנסט אַלס פּרעמיע 12 ביכער פון די אָריגינעלע „יודישע שריפטשטעלער". יעדען מאָנאַט אַ בוך. צווישען וועלכע עס וועלען זיך געפינען די נײַעסטע ווערק פון שלום אַש, אברהם רייזען, י. ל. פרץ, ה. ד. נאָמבערג, פרץ הירשבײַן, א. י. ווײַסענבערג, יונה ראָזענפעלד און אַנדערע.

אין אײנצעל פערקויף וועט יעדעס בוך פון דער פּרעמיע פון אָריגינעלע „יודישע שריפטשטעלער" קאָסטען פון 20 ביז 25 קאָפּ'.

אַבאָנירענדיג די „אײראָפּעאישע ליטעראַטור" וועט דער לעזער ענדע יאָהר בעזיצען אַ ביבליאָטעק פון 50 ביכער פון די גרעסטע וועלט בערימטעסטע שריפטשטעלער, דיכטער און ראָמאַניסטען; און 12 ביכער פון די גרעסטע און בערימטעסטע יודישע דיכטער און שריפטשטעלער.

צוזאַמען 62 ביכער.

בלויז פאַר 5 רו"כ

די יעהרליכע אַבאָנענטען קענען אײַנצאָהלען דעם אַבאָנאַמענטס-פּרייז — 5 רובל — אין פאָלגענדע ראַטעס: בײַם אַבאָנירען 1,50 רובל, בײַם 10-טען ביכעל—1,50 רובל, בײַם 20-טען ביכעל—1 רובל, און בײַם 30-טען ביכעל דעם לעצטען רובל.

די אַבאָנענטען פון די „אײראָפּעאישע ליטעראַטור", וואָס שיקען אַרײַן דעם אַבאָנאַמענטס-פּרייז דירעקט אין פערלאַג „פּראָגרעס" קענען בעקומען אויסער די 12 אומזיסטיגע פּרעמיעס „יודישע שריפטשטעלער" אויך פאָלגענדע ביכער: 1) אַ נײַער באַנד דראַמאַטישע שריפטען פון י. ל. פרץ רײַך אילוסטרירט מיט פאַרבען. פּרייז 1,25 ר'— פאַר 65 קאָפּ' מיט פּאָרטאָ 90 ק'; 2) שריפטען פון אברהם רייזען, ערשטע 2 בענדער „געזאַמעלטע לידער" און „מענשען און וועלטען". פּרייז 2,50 ר'—פאַר 1 ר' מיט פּאָרטאָ 1.50; 3) שריפטען פון אברהם רייזען דריטער נײַער באַנד. פּרייז 1 רובל— פאַר 50 קאָפּ' מיט פּאָרטאָ 75 קאָפּ'; 4) קונסט און לעבען, 4 זאַמעלביכער, רעדאַגירט דורך אברהם רייזען. פּרייז 80 ק'—פאַר 40 ק' מיט פּאָרטאָ 65 ק'; 5) פינף טייל „הויזפרײַנד" אין 2 גרויסע בענדער. פּרייז 2 ר'—פאַר 1 רובל מיט פּאָרטאָ 1.50. די וועלכע פערלאַנגען 2 פּרעמיעס, צאָהלען פיר פּאָרטאָ 50 קאָפּ', די וועלכע פערלאַנגען אַלע 5 פּרעמיעס צאָהלען פיר פּאָרטאָ בלויז 75 קאָפּ.

אַדרעסע פון רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע:

Книгоизд. „Прогрессъ" — Verlag „Progress"

[illegible] Варшава Налевки 38 — J. Lidski Warschau Nalewki 36

א אוצר פון קלאסישע ליטעראטור.

אלע 5 באנדער פון

„הויז פריינד".

רעדאגירט פון מ. ספעקטאר.

פון דעם „הויז פריינד" איז שוין לאנג ניט געווען צו בעקומען אלע בענדער, און פיר די ערשטע צוויי בענדער אליין האט מען געצאהלט 5 רובל. יעצט האט די פערלאג „פראגרעס" אפגעדרוקט די בעסטע ליטעראטור פון אלע 5 בענדער; עס ענטהאלט איבער 1500 זייטען אויף שיין פאפיער.

אין דעם אוצר פון די קלאסישע ליטעראטור „הויז פריינד" קומט אריין היסטארישע און וויסענשאפטליכע ארטיקלען, רייזעבעשרייבונגען, ערצעהלונגען פון דער נאטור געשיכטע, ידיעות וואס יעדער מענש דארף וויסען, לעבענס-בעשרייבונג פון גרויסע לייט, נייע ערפינדונגען, אנעקדאטען, שענע מעשיות, גלייכע ווערטליך, שכל'דיגע רייד פון גרויסע לייט, ערצעהלונגען, ראמאנען, פאעזי פון פאלגענדע ליטעראטען און דיכטער:

אבראמאוויטש (מענדעלע מוכר ספרים); איזאבעללא; אייזענשטאדט; אמת; בערנשטיין; ברוידעס ר.; גאלדפאדען; גארדאן י. ל.; גארדאן מ.; גוידא; דאליצקי; דאמארעצקי; דינעזאהן; דרוקער; האלבערג; האפפמאן; ווייסבערג; וועבער; זאמאשטיין; זוסמאנאוויטש; זייפערט; זאטילאווסקי; זאגארודסקי; יאנאטזאהן; יהואש; כהן; ליליענבלום; ליטינסקי; לערנער; סמאלענסקי פ.; ספעקטאר; עטינגער; פינסקי; פרוג; פרץ; פרישמאן; פריעדבערג; פרענק; פריד; צוויפעל; צונזער; ציטראן; קייזער; ראבינאוויטש; רבי קצין; ריזבערג; שלום-עליכם; שר של ים און נאך אנדערע שרייבער.

אום אלע זאלען קענען פערשאפען דעם אוצר פון קלאסישע ליטעראטור האבען מיר געשטעלט דעם פרייז פיר דאס גאנצע ווערק 2 רובל, מיט פארטא 2.50. געבונדען אין 2 פראכט-בענדער נאך 1 רובל.

Я. ЛИДСКІЙ, Варшава, Налевки 36. (Телефонъ 61-63.)

שלום אש

דער זינדיגער

פערלאג
פראגרעס

שלום אש.

דער זינדיגער

פערלאג „פראגרעס". ווארשא.

Зиндигеръ драма Ш. А Ш А

Типографія Левинъ-Эпштейна
ул. Павлинная № 38.
ВАРШАВА 1910.

דער זינדיגער

פֶּערְזָאנֶען:

דֶער רָב פוּן שְׁטָאדט
עֶרְשְׁטֶער דַיָּן
צְוֵויטֶער דַיָּן
דֶער גַבַּאי פוּן חֶבְרָה־קַדִישָׁא
אַ עֶלְטֶערֶער גְרֶעבֶּער
אַ יוּנְגֶערֶער גְרֶעבֶּער
עֶרְשְׁטֶער פוּן עוֹלָם
צְוֵויטֶער פוּן עוֹלָם
דְרִיטֶער פוּן עוֹלָם
פִירְטֶער פוּן עוֹלָם
דֶעם רָב׳ס שַׁמָשׁ
אַ פְרוֹי אִין אַ שְׁוַוארְצֶען שְׁלֵייעֶר
אַ מָרָה שְׁחוֹרָה׳דִיגֶער
יוּדֶען, וַוייבֶּער, יוּנְגְוַוארְג.

די האנדלונג קומט פאר אין א קליין יודיש שטעדטיל.

די סצענע שטעלט פאר א קליין שטעדטילדיג בית־עולם, ארומגערינגעלט מיט א נידריגען אלטען הילצערנעם פלויט. דא און דארט שטייען ארויס נידריגע אבער געדיכט בעוואקסענע בוימער. אין זייערע שאטענס בעהאלטען זיך אין הויך=בעוואקסענעם גראז — האלבע מצבות. אין מיטען בית־עולם א אוהל, ארום מיט בוימער בעוואקסען; ביים אוהל שטעהט א יוד און דאווענט אין דער שטיל. רעכטס א קליין האלב־איינגעפאלען הייזעל מיט צוויי ארעמע פענסטער אויפ'ן בית־עולם ארויס. הינטערן הייזעל א ברייט שווארץ טויער. פאר'ן טויער שטעהען צוויי הויכע שווארצע קלעצער בעהאנגען מיט בלעכען, אויף וועלכע עס איז אויסגעשריבען „ויהי־נועם" און „אל מלא רחמים". פאר'ן הייזעל, צווישען האלב איינגעזונקענע שטיינער, פיטערן זיך ציגען, אנגעבונדען מיט שטריק צו פלעקליך וואס זענען אריינגעקלאפט אין דער ערד. פאר דער טהיר פון הייזעל, ביי א אלטען אראבגעריסענעם מטה־וואגען, זיצט דער שטאדט מרה־שחורה'ניק, אין א צוריסענע קאפאטע, ארויפגעווארפען אויף זיין נאקעט ברוין אבגעברענטען קערפער, און גלאצט מיט די אויפגעריסענע אויגען אויף איין ארט... אויף יענער זייט פלויט שלענגעלט זיך, זעהט מען, א שווארצער וועג צווישען גרינ=בעוואקסענע פעלדער. ווייט ביים פלאמענדיגען זון=אונטערגאנג טרעטען ארויס קלאר אין דער לופט דעכליך פון הייזער און א הויכער שפיץ פון דער קירכע. אויף דער זייט פלויט פון בית־עולם שטעהען דער עלטערער און דער יונגערער גרעבער און גראבען א גרוב. ביים גרוב ליגען ברעטער אויף א „אוהל". לינקס טיעף מצבות און בוימער.

ערשטע סצענע.

עלטערער און יונגערער גרעבער גראבענדיג.

דער יונגערער גרעבער.

— געקומען זיין צייט אויך, אזוי לאנג געהט דער קרוג צו'ם וואסער.

דער עלטערער גרעבער.

— מיר האבען שוין געזעהן אזעלכעס אויך. אט דער וואס ליגט דארט ביים פלויט אין שכנות מיט'ן געהאנגענעם, איז נאך מעהר בריה געווען פאר איהם.

דער יונגערער גרעבער.

— יום־כפור אין דער צוקערניע געזעסען, געפרעגעלטע הינער־לעך אין פוטער געגעסען.

דער עלטערער גרעבער.

— די ווערם אין גרוב מהנה צו זיין.

דער יונגערער גרעבער.

— א טלית צו דער טהרה אפילו נישט געפונען.

דער עלטערער גרעבער.

— ער איז דאך א בחור געוועזען.

דער יונגערער גרעבער.

— מיט עפעס דארט איינער געוואהנט, א גוי'ה צו א יודיש קינד? דאס גוטע יאהר ווייס זי, א ווייב צו א קאבאנקע.

דער עלטערער גרעבער.

— זיין זכות זאל מיר נישט בייםטעהן.

דער יונגערער גרעבער.

— צו דער טהרה האט זי שמעקענדיגע זייף געבראכט, אז מען זאל איהם מיט שמעקענדיגער זייף וואשען.

דער עלטערער גרעבער.

— אז די נשמה איז נישט ריין, וואס וועט דיר, מישטיינס געזאגט, דער זינדיגער גוף העלפען.

דער יונגערער גרעבער.

— חברה נושאי־מטה האבען זיך אבגעזאגט דעם מת ארויס־צוטראגען. זי האט פיער טרעגערס געדונגען (ער שיט אויס די שויפעל ערד, עס פאלט ארויס א ביין פון א סקעלעט).

דער עלטערער גרעבער.

— זעה דאכט זיך עצמות (ער הערט אויף צו גראבען ווייטער, נעהמט בעקוקט אין דער נאהנט דעם ביין).

דער יונגערער גרעבער.

— עצמות. (ער בלייבט שטעהן מיט'ן שפּאַדעל אין דער האַנד און קוקט אויפ'ן אַרטען).

דער עלטערער גרעבער.

— עצמות. מען מוז זיי צוריק צושיטען. (זיי בעשיטען דעם קבר).

דער עלטערער גרעבער.

— דער בית־הקברות רוקט זיך, דאָ האָט אַ מאָל געמוזט דער אָרט זיין, היינט איז עס ביים פּלויט, היינט בעגראָבט מען דאָ נעפעלים און גנבים. דער אָרט פערגעסט זיך און מען רוקט דערנאָך דאָרט דאָס פּלויטעל אַריין, די מצבות זינקען איין מען זעהט נישט קיין קבר אָן.

(עס הויבט אָן טונקעל צו ווערען, אַ קאַלטער ווינד בלאָזט צווישען די בוימער. אויפ'ן שוואַרצען וועג פון יענער זייט פּלויטעל, זעהט מען ווי מען קומט מיט דער לויה אָן. פיער טרעגער טראָגען די מטה. נאָך דער מטה געהט נאָך אַ פרוי אין שוואַרצען אָנגעטהון, פערהאָנגען דאָס געזיכט אין אַ שוואַרצען שלייער. אַ ביסעל ווייטער געהען איינינע נייגיריגע יונגע לייט, בחורים און חדר־יונגלעך, צווישען זיי דער גבאי פון דער חברה־קדישא אַ יוד אין מיטעלע יאָהרען, אַ האָריג שוואַרץ־בעוואַקסען פנים מיט אַ פּאָר ברייטע, געדיכטע שוואַרצע ברעמען. זיי געהען אין קופּקעלעך און רעדען צווישען זיך אין דער שטיל)...

דער יונגערער גרעבער.

— מען געהט שוין מיט'ן בר־מינן.

דער עלטערער גרעבער.

— מען מוז וואַרטען אויפ'ן גבאי (זיי שטעלען זיך קוקען אַריבער דורכ'ן פּלויט און ווינקען מיט די פינגער).

דער גבאי.

(אריינשטעקענדיג דעם קאפ אויפ'ן בית־עולם פון יענער זייט פלויט).

— וואס, נאך נישט פארטיג?

דער עלטערער גרעבער.

— עצמות זענען געווען. מע האט דעם קבר פערשאטען.

דער גבאי.

— עצמות... (אבגעהענדיג פון פלויט). פון וואנען קומט דא אהער עצמות?...

צווייטע סצענע.

די גרעבער, דער גבאי, די פרוי אין שווארצען, א־עולם.

(דער שווארצער טויער בײַם הויז עפענט זיך מיט לארעם, פיער טרעגער טרעגען ארײַן אויף די אקסלען די מטה, שטעלען זי אנידער פאר די קלעצער. מען נעהמט אראב דעם „גולל“. עס ווייזט זיך ארויס דער מת הינטער א שווארצער טוך, פון וועלכע עס שטארען ארויס צוויי פיס און דער קאפ, די פרוי אין שווארצען שטעלט זיך איהם צוקאפענס, בעהאלטענדיג דאס געזיכט אין די הענד, און שווײַגט... די טרעגער ווילען אנגעהמען די מטה. עס דערהערט זיך דעם גבאי׳ס קול פון דערווײַטען: שטעהט! שטעהט! דער עולם אין קופקעלעך שטעהט פון דערווײַטען, קוקט אויפ׳ן מת און אויף די פרוי און שמועסען צווישען זיך אין דער שטיל, עטליכע מינוט איז שטיל).

איינער פון עולם.

— דער מת ווארט אויפ׳ן קבר, א גוטער סימן.

א צווייטער פון עולם.

— אפילו דער גיהנם אײַלט זיך איהם נישט צוצונעהמען

(מען סושקעט זיך אין די אויערן. די פרוי אין שווארצען געהט צו, וויל דעם מת דאס שווארצע טוך פון געזיכט אויפדעקען).

דער גבאי.

(פון דערווײַטען).

— לאזט נישט, מען טאר נישט.

די פרוי אין שווארצען.

(פוילִיש).

— לאָזט מיך אִיהם נאָך אַמאָל אָנקוקען.

דער גבאי.

(פון דערווייטען אויף יודִיש).

— מען טאָר נִישט.

(די פרוי שטעלט זיך ווי פריהער צוקאָפּענס, שווייגט).

איינער פון עולם.

— ווער איז זי?

אַצווייטער פון עולם.

— זי איז מִיט אִיהם פון אויסלאַנד געקומען, מען ווייס נִישט אוויַב, אָדער אַ קאָבאַנקע, אַ יודיש קִינד אָדער אַ גוי'ה, קיינמאָל נִישט אין שוהל געווען, און להבדיל נִישט אין תְּפִלָּה געגאַנגען.

אַדריטער פון עולם.

— זי וועט זיין זיין קדיש נאָך אִיהם.

דער גבאי.

(צו די גרעבער, ווייזענדיג אויף אַ קבר, ביים פלויט).

— פּרובט דאָ גראָבען.

דער עלטערער גרעבער.

(נעהמענדיג דעם שופעל).

— ביים נעהאָנגענעם.

דער יונגערער גרעבער.

— שענע שבנים זײַן. (פֿאָלגט דעם אַלטען און מען נעמט זיך גרעבען).

איינער פֿון עולם.

— אַ שענער כבוד פֿאַר'ן כּת.

אַ צווייטער פֿון עולם.

— אַזוי ווי ער האָט עס פֿערדינט.

אַ דריטער פֿון עולם.

— ער זאָל נאָר געדענקען זײַן נאָמען, ווען דער מלאך־דומה וועט איהם פֿרעגען, ווי ער הייסט.

אַ פֿירטער פֿון עולם.

— פּויליש וועט ער רעדען צו איהם.

נאָך איינער.

— ער וועט איהם מכבד זײַן מיט אַ שבת'דיגען פּאַפּיראָס.

אַ אַנדערער.

— מיט אַ געבראָטען היהנדעל אין פּוטער.

דער אַלטער יוד בײַם אוהל.

— לאָזט געמאַך, ער איז דאָך שוין סײַ ווי סײַ טויט.

אַ טהייל פֿון עולם.

— צו לאַכען פֿון אַ טויטען?

(דער עולם שווײַגט, וואָס ניט וואָס הערט מען זיך פֿורען).

דער יונגערער גרעבער.

— מײַן לאָפּעטע גליטשט זיך צו װײַך אין דער ערד אַרײַן, אַזױ װי עס װאָלט גאָר קײן ערד נישט געװען.

דער עלטערער גרעבער.

— איך האָב מורא, אַז...

דער יונגערער גרעבער.

(הערט אויף צו גראָבען).

— איך װעל נישט װײַטער גראָבען.

דער עלטערער.

(גאָכטהוענדיג)

— איך אויך נישט.

דער גבאי.

(בעמערקענדיג פון דערװײַטען)

— װאָס איז?

דער יונגערער גרעבער.

— איך פיהל װי מײַן לאָפּעטע װאָלט זיך אין אַ מענשענס לײַב אַנגעריהרט...

(צװישען עולם װערט אַ בעװעגונג, מען רינגעלט אַרום די גרוב).

דער גבאי.

(אַנטהוענדיג זיך אַ פּאָר מעשענע ברילען, װעלכע ער נעהמט אַרויס פון אַ הינטער־קעשענע).

— װאָס קען דאָס זײַן?

(דער עולם שווײַגט, קוקט אײנער אויפ'ן צווייטען מיט שרעק, ווארטענדיג אויף עפּעס. פלוצים גיט פון דעם גרוב א שפּריץ ארויס א שטראם וואסער. אויפרעגונג. א לאנגע שטילע פּויזע).

אײנער פון עולם.

(מיט שרעק).

— די ערד וויל איהם נישט צונעהמען.

א צווייטער פון עולם.

— אפילו דער גיהנם האט פאר איהם די טהויערן פערשלאסען.

אדריטער פון עולם.

רבונו של עולם, ווי גרוים מוזען זײַנע חטאים זײַן.

(דער עולם רוקט זיך אב פון מת, איהם איבערלאזענדיג מיט דער פרוי „אין שווארצען" אליין. זי שטעלט זיך אויף די קניע פאר דער מטה, און בעהאלט איהר געזיכט אין שווארצען טוך. מען לאזט איהר טהון וואס זי וויל, אבקעהרענדיג זיך פון זיי.

א לאנגע פּויזע. עס ווערט נאכט. דא און דארט זאגט מען צווישען עולם אין דער שטיל: וואס וועט זײַן? וואס וועט זײַן?)...

דער גבאי.

— לאזו מען געהן נאכ'ן רב.

די גרעבער.

— לאזו מען ברענגען די שטאדט'ס לאמטערן. עס ווערט פינסטער. (עס הערט זיך אבגעהענדיגע טריט).

אײנער פון עולם

— וואס טהוט מען?

דער גבאי.

— מײַן עצה איז צו גראָבען אַ קבר פאַר'ן מת, בײַ ר' יודלען.

דער עלטערער גרעבער.

— בײַ ר' יודעל ל'ו'נ'ג?

צווישען עולם.

— בײַ ר' יודלען אַ קבר, פאַר איהם?

דער גבאי.

— אין ר' יודעל'ס זכות וועט דער מת צו קבורה קומען. בײַ ר' יודעל'ס קבר וועט קײן וואסער נישט זײַן. פון גיהנם אפילו קענען די רשעים נישט אַרויסגעהן, סײַדען נאָר מען מוז אַ צדיק דורך־פיהרען; די רשעים האַלטען זיך אין צדיק אָן און קומען אין זײַן זכות אַרויס פון גיהנם.

צווישען עולם.

— ר' יודעל'ס כבוד?

דער גבאי.

— ר' יודעל האָט נישט מקפיד געווען אויף זײַן כבוד בחייו, מכל שכן נאָך זײַן טויט.

דער עלטערער גרעבער.

— איך וועל מיך נישט וואגען געהן גראָבען בײַ ר' יודעל'ס קבר. (לעגט אוועק די לאָפּעטע).

דער יונגערער גרעבער.

— איך אויך נישט.

דער גבאי.

(גארטעלט זיך ארום אין א גארטעל, געהט צו צו א נידריגען שטיין, וועלכער שטעהט אין א ווינקעל, הינטער א בוים, הויבט זיך אן צו שאקלען און זאגט).

— עס איז גלוי ווידוע לפני מי שאמר והיה העולם, אז נישט מחמת פחיתת־הכבוד ווילען מיר דעם מת מקבר זיין אין זיין שכונה; מיר האבען א מת־מצוה, און מיר ווייסען נישט וואס צו טהון. מיר ווילען מגלגל זיין חיב על ידי זכאי...

(ער נעמט דעם שויפעל און הויבט אן צו גראבען דעם קבר. א שטילע פויזע).

איינער פון עולם.

— אט איז ר' יודעל'ס שטיין, אויף וועלכען ער איז פערציג יאהר געלעגען במסתרים און תורה געלערנט.

א צווייטער פון עולם.

— דער שטיין איז געווארען אויסגעריבען אין מיטען פון דארען הא͏לז, וואס איז געלעגען אויף איהם פערציג יאהר.

א דריטער פון עולם.

— נאכ'ן טויט האט מען איהם דעם שטיין אויף א מצבה געשטעלט.

איינער פון עולם.

— אין דער שכונה ביי ר' יודלען, פאר וואס קומט עס איהם די זכיה?

א צווייטער פון עולם.

— ער האט געמוזט איין מצוה אין זיין לעבען טהון, נעהמט ער אב דעם שכר אויף דער וועלט.

(אויפ'ן וועג, פון יענער זייט פלויט, זעהט מען פון דערווייטען, ווי עס פינקלען זיך לאמטערנעס אין דער פינסטער. עס קומען וואס אמאל נעהנטער קופקעס יודען אין שווארצע קאפאטעס, ווייבער אין טיכער איינגעהילט, בחורים מיט לאמטערנעס אין די האנד. קומען אריין אויפ'ן בית־עולם, פרעגענדיג איינער דעם צווייטען אין דער שטיל: וואס איז געשעהן? וואס איז געשעהן? דערזעהענדיג דעם מת מיט דער פרוי אין שווארצען שלייער, דערשרעקען זיי זיך, שאקלען זיך אב, געהען זיך צו־זאמען מיט קופקעליך ביי'ם קבר און ווארטען. פויזע).

דער גבאי.

(הערט אויף פלוצים צו גראבען).

— רבותי, איך פיהל, ווי מיין לאפעטע קלאפט אן אין עפעס זעהר הארטעס. די לאפעטע קען ווייטער אין דער ערד ניט אראבגעהן.

טהייל פון עולם.

(מיט שרעק).

— רבונו של עולם!

אנדערע.

— וואס וועט מען מיט'ן מת טהון?

אקול פון עולם.

— לאז מען ווארטען אויפ'ן רב.

אצווייטער.

— לאז מען שיקען נאכ'ן בית־דין.

א דריטער.

— אומגליק אויף אלע אויסגעגאסען געווארען, טאטע אין הימעל!

דער גבאי.

— גיט אהער א לאמטערן, לאז מען זעהן וואס איז אין קבר.

דער עלטערער גרעבער.

— איך וואלט נישט געהייסען.

דער גבאי.

(קריכט ארויס פון גרוב, נעהמט א לאמטערן, געהט צוריק, קריכט
אראב, שארט די ערד, שרייט ארויס)

— א שטיין ליגט.

אטהייל פון עולם.

— א שטיין!

איינער פון עולם.

— דער שטיין פון ר' יודעל'ס מצבה האט זיך געלעגט אין
דער לענג און לאזט דעם מת נישט ליגען ביי ר' יודלען.

א צווייטער.

— די ערד וויל איהם נישט צונעהמען.

אטהייל פון עולם.

וועט מען מיט'ן מת טהון?

אײנער פון עולם.

— שװײַגט! דער רב גײט.

(אויפ'ן װעג פון יענער זײַט פלויט װײַזען זיך ליכטיגע, גרויסע לאַמטערנעם, צװישען זײ דרײַ אַלטע יודען מיט װײַסע בערד, אין הויכע שטרײַמלען. דער מיטעלסטער, דער עלטסטער פון אַלע, גײט אַנגעלעהנט מיט אײן האַנד אויף אַ שטעקען און די צװײטע האַנד האַלט ער אַנגעשפּאַרט אויף זײַן שמש, װעלכער האַלט אַ גרויסע לאַמטערנע. דער טהויער עפענט זיך, זײ קומען אַרײַן, גײען פערבײַ דעם מת, קוקען פערװאונדערט און דער־שראָקען אויף די פרוי, װאָס קניעט, גײען באַלד װײַטער, קומען אָן צו'ם האַלב אויס־געגראָבענעם קבר, שטעלען זיך אַרום און הויבען זיך אָן מישב צו זײַן אין דער שטיל. מען הערט זיך סוד'ן. דער עולם שטעלט זיך אַרום, שטעהט און שװײַגט).

דער רב.

(נאָך אַ ישוב מיט די דײַנים װענדט זיך צו'ם אַרום־שטעהענדיגען עולם).

— רבותי, מיר האָבען נגמר וגמר געװען אין דעם, אז כּדי דער מת זאָל קומען צו קבר ישראל מוז יעדער פון אונז אומקעהרען דעם מת אײנע פון זײַנע מצות אויף עולם ועד. איך גיב איהם אָב צװאַנ־ציג זײַטען „ברכות" פון מײַן צװײטען איבערחזר'ן ש"ס, גיט איהר אויך!

דער ערשטער דײן.

— איך גיב אָב דעם מת אײן קדוש השבת.

דער צװײטער דײן.

— איך גיב אָב אַ תענית אין יום־כּפור.

ערשטער פון עולם.

— און איך א פרשה חומש מיט רש"י.

דער צווייטער פון עולם.

— איך א דערוואַבענדיג תפילת־שחרית.

דער דריטער פון עולם.

— און איך קען איהם אבגעבען א יום תהלים.

דער רב.

— געננג! (צו די גרעבער) פרובט גראָבען. (די גרעבער נעהמען זיך גראָבען, עס דערהערט זיך ווי די לאָפּיטע קלאַפּט זיך אָן אַן א שטיין).

דער עלטערער גרעבער.

— דער שטיין ריהרט זיך נישט פון אָרט.

(צווישען עולם ווערט שטיל. דער רב מיט די דיינים האַלטען זיך א עצה אין דער שטיל. אַרום און אַרום פאַלט א גרויסע מורא. עס הערט זיך נאָר א שטיל שעפטשען פון דער שווארצער קופּקע ביים קבר).

פירטער דיין.

— פאַמער האט דער מת מבייש געווען את אלה הצדיקים והתמימים, וואס רוהען הינטער די פליעגלען פון דער שכינה?

(א שטילע פויזע).

דער רב.

(ווענדט זיך צו די קבריט, מיט א היזעריג אָבגעהאַקטע שטימע).

— איהר וואס טהוט רוהען הינטער די פליעגלען פון דער

שכינה, טאַמער האָט איך דער מת מבייש געווען בחייו, בין איך איך מפיים אין נאָמען פון מת און אין דעם נאָמען פון כל ישראל, נעהמט איהם צו בשכונתכם. און איהר, ר' יודעל, וואָס איהר האָט נישט מקפיד געווען אויף אייער כבוד בחייך, וועט איהר געווים נישט מקפיד זיין אויף אייער כבוד במותך, לאָזט מגלגל זיין חוב ע"י זכות און נעהמט דעם מת צו בשכונתך.

(דער עולם שווייגט. אַ שטומע פויזע. פון דערווייטען דערהערט זיך אַשטיל געוויין פון דער פרוי אין שווארצען ביים מת).

דער גבאי.

(צו די גרעבער).

— געהט אראָב גראָבען (די גרעבער נעהמען די לאָפּעטעס און הויבען אָן צו גראָבען. עס הערט זיך אייזען אָבקלינגען אין שטיין).

דער עלטערער גרעבער.

— דער שטיין ליגט און ריהרט זיך נישט און וואו מען שטעלט די לאָפּעטע איז אַלץ שטיין דאָ?

(דער רב מיט די דיינים האַלטען אַ ישוב אין דער שטיל, עס הערט זיך אַ שעפּטשען. אַ שטילע פויזע).

דער רב.

(ווענדענדיג זיך צו דער ערד).

— אֲדָמָה, אַדְמַת כָּל חַי, וואָס אַלעס קומט פון דיר און געהט צו דיר, טאָמער האָט דיך דער מת מבייש געווען בחייו, בין איך דיך מפיים אין זיין נאָמען, אין דעם נאָמען פון כל ישראל; נעם אריין אין דיר דעם מת, ווארום מעפר יסודו, פון דער ערד איז דעם מענשענס יסוד, ואל עפר ישוב, און צו דער ערד געהט ער צוריק.

(אַ שטומע פּויזע. די גרעבער נעהמען זיך וויטער גראָבען, עס דערהערט זיך באַלד שטער ווי די אייזערנע לאָפּעטעס קלינגען זיך אָב אָן שטיין.

דער עלטערער גרעבער.

— דער שטיין ריהרט זיך נישט פון אָרט. (אַ מויט־שווייגען. פון דערווייטען הערט זיך אַליץ דאָס שטילע געוויין פון דער פרוי אין שוואַרצען).

דער ערשטער דיין.

(נאָך אַ לאַנג שטיל שווייגען)...

— טאָמער האָט דער מת מביש געווען הקדוש ברוך הוא?

דער צווייטער דיין.

— טאָמער געהערט שוין נישט דער מת צו דעם בית־הקברות?

דער רב.

(מאַכט אַ קליינעם ישוב הדעת).

— וואו איז דער בית־הקברות־יוד?

דער עלטערער גרעבער.

— וואָס וויל דער רבי?

דער רב.

— ברענג האַליץ, צינד אָן אַ פייער אויפ'ן בית־עולם, לעג אויפ'ן פייער זיעבען ציגעל, (צום עולם) אַז די ציגעל וועלען פּלאַצען, איז אַ סימן, אַז זיין יודישקייט איז געפּלאַצט... געהערט ער נישט צו דעם בית־הקברות, דאַרף איהם נישט די ערד אין זיך אריינגעהמען.

(מען ברענגט האָליץ, מען מאַכט פייער געגענאיבער דעם מת. אין

פייער לעגט מען ארײַן זיבען ציגעל, וועלכע דער גרעבער האט געבראכט, דאס פייער פלאמט זיך, ווארפט אבלאסק און בעלויכט דעם ארומשטעהענדיגען עולם, ווארפט א בלאסק און בעלויכט דעם מת און די פרוי אין שווארצען, וועלכע קניעט בײַ מת. אלאנגע שטילע פויזע. עס דערהערט זיך פלוצים א קנאק, א ציגעל צופלאצט).

טהיל פון עולם.

— געפלאצט.

דער רב.

— דער ערשטער (א קנאק, עס צופלאצט א צווייטער).

טהיל פון עולם.

— געפלאצט.

דער רב.

— ערשט דער צווייטער.

(עס קנאקט און עס צופאלען די איבריגע ציגעל, צופאלענדיג ארום דעם פייער, אויסער דעם לעצטען, וועלכער האלט זיך אויס. צווישען עולם איז שטיל. דא און דארט רײַסט זיך ארויס מיט שרעק: רבונו של עולם! טאטע אין הימעל)!

טהיל פון עולם.

— טאטע אין הימעל, וואס האט דער מענש געטהון?

דער רב.

— נאך איינער איז געבליבען.

טהײל פון עולם.

ער שפּאַלט זיך. (פּויזע).

אַ צווייטער.

— אין דער לענג און דער ברייט. ער באַלד צופּאַלט ער (עם קנאַקט).

טהײל פון עולם

(מיט שרעק).

— שוין!

דער רב.

— נאָך נישט געפּלאַצט. (פּויזע).

אײנער פון עולם.

— די שטיקער האַלטען זיך ווי דאָס פײער וואָלט זיי צוזאַמענגעקלעפּט.

ערשטער דיין.

— אַ יודישע נשמה, נישט אַזוי לײכט געהט זי אָב פון יודישען וועג.

צווייטער דיין.

— גענוג אַוודאי צרות אויסגעשטאַנען, ביז ער איז געקומען צו דעם.

דער רב.

— ווי דער ציגעל אין פײער, אַזוי האָט זיך זיין נשמה געפּייניגט.

(דאָס פייער ברענט זיך אוים, עס בלייבען נאָך איבער גליהענדיגע העלצער, דער ציגעל בלייבט איבער גאַנץ. דער עולם שטעהט שטיל אַרום. דער רב מיט די דיינים געהען צו צום פייער, בע־טראַכטען דעם ציגעל. דער רב געהט צו צום אָפענעם קבר און זאָגט מיט אַ רוהיגער ערנסטער שטימע.)

דער רב.

— דו מוזט איהם ערד אין זיך אַריינגעהמען, ער איז איבער־געבליבען אַ יור און געהערט דאָ, צו דעם בית־עולם, און איהר, מתים, בעל כרחכם מוזט איהר איהם צווישען אייך אָ אָרט געבען.

דער גבאי.

(צו די גרעבער).

— גראָבט. (די גרעבער נעהמען די לאָפּעטעס גראָבען).

דער עלטערער גרעבער.

— דער שטיין צופאַלט הינטער מיין לאָפּעטע,

דער רב.

(צום שמש).

— געה אַהין צום מת און זאָג איהם: אז ער איז ניט איהר מאַן און זי איז נישט זיין ווייב.

דער שמש.

(גאַרטעלט זיך אַרום, געהט צו צום מת, שטעלט זיך אין די פיער אייילען און זאָגט צו איהם)!

— דו ביסט נישט איהר מאַן, זי איז נישט דיין ווייב.

(עס געהט צו דער גבאי מיט איינעם פון עולם, נעהמען אָן די מטה און טראָגען אוועק פון איהר, די פרוי אין שווארצען בלייבט

איבער קניענדיג אויף איהר ארט, מען נעהמט דעם מת אראב פון דער מטה און מיט דעם שווארצען לײלעך לעגט מען איהם אין קבר ארײן. דער גבאי צוברעכט א לעמענעם טאפ און לעגט די שארבען דעם מת אויף די אויגען און אויפ'ן מויל).

דער גבאי.

(צום מת).

— דײנע אויגען וואס האבען שלעכט'ס געזעהן, דײן מויל וואס האט שלעכט גערעדט.

(מען פערשיט דעם קבר, דער עולם געהט אב אײנציגווײז מיט די לאמטערנעס. איבערלאזענדיג דעם אלטען גרעבער אלײן. דער גרעבער בײ דער שײן פון זײן לאמטערנע און געגענאיבער דעם נאך גליהענדען פײער'ל. האקט אין נײעם קבר ארײן א ברעטיל. מען זעהט ווי אויף יענער זײט פלויט געהט דער עולם אב מיט די לאמטערנעס אויפ'ן שווארצען וועג אין שטאדט ארײן, דערווײטערנדיג זיך וואס א מאל מעהר. דער גרעבער האט שוין אבגעטהון דאס זײניגע, שטעהט א מינוט בײם קבר און רעדט ארײן).

דער גרעבער.

— תנוח בשלום על משכבך (ער געהט אב מיט זײן לאמטערנע).

(אויף דער סצענע ווערט פינסטער, עס גליהען נאך די קוים גליהענדע העלצער, און בײ זײער שוואכען שײן זעהט מען ווי די פרוי אין שווארצען געהט צו צום קבר מיט שטילע טריט אוןווארפט איהר שווארצען שלײער אויפ'ן קבר ארויף, ווײט אויפ'ן וועג טוקען זיך קוים די ליכטלעך פון די אבגעהענדיגע לאמטערנעס).

דער פארהאנג פאלט לאנגזאם.

די אייראפעאישע ליטעראטור

אינטער די רעדאקציע

פון אברהם רייזען.

50 ביכער
אייראפעאישע ליטעראטור
12 ביכער
יודישע שריפטשטעלער
צוזאמען 62 ביכער
בלויז 5 רו"כ.

דער צוועק פון דער דאזיגער אונטערנעמונג איז צו בעקאנען דעם יודישען לעזער מיט די בעסטע ווערק וואס עס האט געשאפען דער אייראפעאישער גייסט און דערמיט אריינטראגען א פרישען שטראם אין דער יודישער ליטעראטור.

די „אייראפעאישע ליטעראטור" וועט אין פערלויף פון א יאהר ערשיינען **50** ביכער אומגעפעהר אלע וואך א ביכעל.

אין די 50 ביכער „אייראפעאישע ליטעראטור" וועלען קומען איבערזעצונגען פון די בעריהמטע שריפטשטעלער פון דער וועלט אין אלע שפראכען, ווי פון דער דייטשישער, ענגלישער, נארוועגישער, דענישער, שוועדישער, פראנצויזישער, אונגארישער, פוילישער, רוסישער און אנדערע. יעדעס בוך וועט ענטהאלטען: סקיצען, ערצעהלונגען, נאוועלען, געדיכטע און ראמאנען. אויסער דעם וועט אין יעדען העפט קומען אן'אבטיילונג **אייראפעאישער הומאר**, הומארעסקען פון די וועלט בעריהמטע הומאריסטען און סאטיריקער. פרייז פיר יעדעס בוך 10 קאפ' פיר אבאנענטען פון דער גאנצער סעריע 50 ביכער 5 רובל. די אבאנענטען בעקומען אומזאנסט אלס פרעמיע **12** ביכער פון די אריגינעלע „יודישע שריפטשטעלער". יעדען מאנאט א בוך. צווישען וועלכע עס וועלען זיך געפינען די נייעסטע ווערק פון שלום אש, אברהם רייזען, י. ל. פרץ, ה. ד. נאמבערג, פרץ הירשביין, א. י. ווייסענבערג, יונה ראזענפעלד און אנדערע.

אין איינצעל פערקויף וועט יעדעס בוך פון דער פרעמיע פון אריגינעלע „יודישע שריפטשטעלער" קאסטען פון **20** ביז **25** קאפ'.

אבאנירענדיג די „אייראפעאישע ליטעראטור" וועט דער לעזער ענדע יאהר בעזיצען א ביבליאטעק פון **50** ביכער פון די גרעסטע וועלט בעריהמטע שריפטשטעלער, דיכטער און ראמאניסטען; און **12** ביכער פון די גרעסטע און בעריהמטע יודישע דיכטער און שריפטשטעלער.

צוזאמען 62 ביכער.

בלויז פאר 5 רו"כ

די יעהרליכע אבאנענטען קענען איינצאהלען דעם אבאנאמענטס-פרייז — **5** רובל — אין פאלגענדע ראטעס: ביים אבאנירען 1,50 רובל, ביים 10-טען ביכעל—1,50 רובל, ביים 20-טען ביכעל—1 רובל, און ביים 30-טען ביכעל דעם לעצטען רובל.

די אבאנענטען פון די „אייראפעאישע ליטעראטור", וואס שיקען אריין דעם אבאנאמענטס-פרייז דירעקט אין פערלאג „פראגרעס" קענען בעקומען אויסער די 12 אומזיסטיגע פרעמיעס „יודישע שריפטשטעלער" אויך פאלגענדע ביכער: 1) א נייער באנד דראמאטישע שריפטען פון י. ל. פרץ רייך אילוסטרירט מיט פארבען. פרייז 1,25 ר'—פאר **65** קאפ' מיט פארטא 90 ק'; 2) שריפטען פון אברהם רייזען, ערשטע 2 בענדער „געזאמעלטע לידער" און „מענשען און וועלטען". פרייז 2,50 ר'—פאר **1** ר' מיט פארטא 1.50; 3) שריפטען פון אברהם רייזען דריטער נייער באנד. פרייז 1 רובל—פאר **50** קאפ' מיט פארטא 75 קאפ'; 4) קונסט און לעבען, 4 זאמעלביכער, רעדאגירט דורך אברהם רייזען. פרייז 80 ק'—פאר **40** ק' מיט פארטא 65 ק'; 5) פינף טייל „הויזפריינד" אין 2 גרויסע בענדער. פרייז 2 ר'—פאר **1** רובל מיט פארטא 1.50. די וועלכע פערלאנגען 2 פרעמיעס, צאהלען פיר פארטא 50 קאפ', די וועלכע פערלאנגען אלע 5 פרעמיעס צאהלען פיר פארטא בלויז 75 קאפ.

אדרעסע פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע:

אַן אוצר פון קלאַסישע ליטעראַטור.

אלע 5 באַנדער פון

„הויז פריינד".

רעדאַגירט פון מ. ספּעקטאָר.

פון דעם „הויז פריינד" איז שוין לאַנג ניט געווען צו בעקומען אלע בענדער, און פיר די ערשטע צווי בענדער אליין האָט מען געצאָהלט 5 רובל. יעצט האָט די פערלאַג „פּראָגרעס" איבערגעדרוקט די בעסטע ליטעראַטור פון אלע 5 בענדער; עס ענטהאַלט אומגעפעהר 1500 זייטען אויף שעהן פּאַפּיער.

אין דעם אוצר פון די קלאַסישע ליטעראַטור „הויז פריינד" קומט פאָר היסטאָרישע און וויסענשאַפטליכע אַרטיקלען, רייזעבעשרייבונגען, ערצעהלונגען פון דער נאַטור געשיכטע, ידיעות וואָס יעדער מענש דאַרף וויסען, לעבענס-בעשרייבונג פון גרויסע לייט, נייע ערפינדונגען, אַנטדעקונגען, שענע מעשׂיות, גלייכע ווערטליך, שכל'דיגע רייד פון גרויסע לייט, ערצעהלונגען, ראָמאַנען, פּאָעזיע פון פאָלגענדע ליטעראַטען און דיכטער:

אַבראַמאָוויטש (מענדעלע מוכר ספרים); אייזאַבעללאַ; אייזענשטאַדט; אמת; בערנשטיין; ברוידעס ר.; גאָלדפאַדען; גאָרדאָן י. ל.; גאָרדאָן מ.; גוידאָ; דאָליצקי; דאָמאַרעצקי; דינעזאָהן; דרוקער; האָלבערג; האָפּפּמאַן; ווייסבערג; וועבער; זאַמאַשטיין; זוסמאַנאָוויטש; זייפערט; זאַטילאָווסקי; זאַגאָראָדסקי; יאַנאַטזאָהן; יהואש; כהן; לילענבלום; ליטינסקי; לערנער; סמאָלענסקי פ.; ספּעקטאָר; עטינגער; פּינסקי; פרוג; פרץ; פרישמאַן; פריעדבערג; פרענק; פריד; צוויפעל; צונזער; ציטראָן; קייזער; ראַבינאָוויטש; רבי קצין; ריזבערג; שלום-עליכם; שר של ים און נאָך אַנדערע שרייבער.

אום אלע זאָלען קענען פערשאַפען דעם אוצר פון קלאַסישע ליטעראַטור האָבען מיר געשטעלט דעם פּרייז פיר דאָס גאַנצע ווערק 2 רובל, מיט פּאָרטאָ 2.50. געבונדען אין 2 פּראַכט-בענדער נאָך 1 רובל.

Я. ЛИДСКІЙ, Варшава, Налевки 36. (Телефонъ 61-63.)

פערלאַג „פּראָגרעס“ וואַרשאַ

אַלע ווערק פון דעם בעליעבסטען פאָלקס־דיכטער

אברהם רייזען.

אין צוויי גרויסע בענדער פּראַכטפאָהל שעהן געדרוקט
אויף גוט פּאַפּיער לויט די לעצטע מאָדערנע אויספיהרונג
וואָס ביז יעצט איז נאָך אין יודיש אזוי שעהן ניט געדרוקט
געוואָרען, מיט דעם בילד פון דעם דיכטער.

ערשטער באַנד:

ערצעהלונגען, בילדער, סקיצען, הומאָרעסקעס,
און דראַמעס פון דעם אַלגעמיינעם לעבען.

צווייטער באַנד:

פּאָעזיע.

ביידע בענדער ענטהאַלטען ערך 800 זייטען.

פּרייז פיר יעדען באַנד 1 רובל 25 קאָפּ׳.
געבונדען אין פּראַכט באַנד צו 40 קאָפּ׳ פיר א באַנד.

מיט בעשטעלונגען זיך ווענדען:

Книгоиздательство „ПРОГРЕССЪ“
Я. ЛИДСКІЙ, Варшава, Налевки 36. (Телефонъ 61-63).

די איבעריגע ווערק פון א. רייזען, ווערט איבערגעגעבען צום דרוק.
ווען ערשיינען וועט מען אין בעזונדערע אַנאָנסען בעקאַנטמאַכען.

שלום אַש'ס ווערק.

	ק'	ר'
סימבאלישע דראַמען.	75	—
רעאַלישע דראַמען.	75	—
נאַט פון נקמה.	35	—
אמנון ותמר.	20	—
משיח'ס צייטען.	35	—
מיט'ן שטראָם.	25	—
שבתי צבי.	35	—
אין א שלעכטע צייט (ערצעהלונגען).	30	—
מאָמענטען.	15	—
ווינדינער.	15	—

אָריגינעלע ווערק

פון יודישע שריפטשטעלער.

	ק'	ר'
א. מ. חײמסאָנבערג: א שטעדטיל.	35	
„ קנאה און תאוה.	30	
„ ערצעהלונגען.	30	
„ נאָוועלען.	30	
יונה ראָזענפעלד: שריפטען.	75	
„ קאָנקורענטען.	5	
ד. בערגעלסאָהן: ארום וואָקזאַל.	35	
דוד פינסקי: ר' שלמה ערצעהלונג.	15	
„ די יונגע ליעבע.	5	
„ אלטינקע.	5	
איג. בערנשטײן: שפּריכווערטער	30	
ה. ד. נאָמבערג: ערצעהלונגען.	50	
מענדעלע מוכר ספרים: אלטע מעשה	25	
„ אין יענער צייט.	10	
איזאַבעלא: דער יתום.	10	

שלום אש

מיט'ן שטראם

פערלאג פראגרעס לידסקי ווארשע נאלעווקי 36 תר"ע

МИТ'НЪ ШТРОМЪ Ш. А Ш А.
Типо-Лит. Ф. Баумритера, Варшава, Красинская площ. 6. 1909 г.

מיט'ן שטראם

פערזאנען:

ר' זרח, א רב.

הינדעל, זיין ווייב.

רחל'ע, זייער טאכטער. } ביי שוויגער און שווער אויף קעסט.

דוד, איהר מאן. }

יחזקאל'ע, זייער קינד.

צייט:

אין די זיעבציגער יאהרען פון פערגאנגענעם יאהרהונדערט.

ארט:

אין א קליין שטעדטעל ביים טייך.

ערשטער אַקט.

די סצענע שטעלט פֿאָר אַ גרויסע בית-דין שטוב בײַם רב. רעכטס אַ טהיר פֿון דרויסען אַרײַנצוקומען. די טהיר געפֿינט זיך אין קאָרידאָר פֿון בית-המדרש (און עס הערט זיך דורך דעם דאָס שטענדיגע געוויש פֿון די דאַוונער אָדער די לערנער פֿון בית-המדרש אויף דער סצענע). לינקס — אַ צווייטע טהיר פֿיהרט צום יונגען פּאָר-פֿאָלק — צו דוד און רחל'ס שטוב. געגען איבער צושויער אַ דריטע טהיר, וועלכע פֿיהרט פֿון די אינווענינגסטע צימערן; אַרום די מהירען — שענק בעשטעלט מיט ספרים, פֿון ביידע זייטען טהיר אין הינטער-גרונד — צוויי קליינע פֿענסטערלעך בעהאַנגען מיט האלב-לייוועגדענע פֿאָרהענגלעך. אין מיט'ן שטוב אַ לאַנגער טיש בעלעגט מיט גרויסע און קליינע ספרים. פֿון אָנהויב טיש ליגט אַ גרויסע אָפֿענע גמרא, אַ גאָז-טיבעל אויף איהר אונ אַ טאַבאַק-שקעטעלע. אין די זייטען טיש צוויי לאַנגע בענק, אַ כיור בײַ'ם וואַנד. אין אַ ווינקעל שטוב צו מזרח וואַנד שטעהט אַ קליין שענקעל בעהאַנגען מיט אַ פּרוכת'ל, אויפ'ן שענקעל צוויי לייכ-טערלעך מיט ליכט. די שטוב בעלייכט אַ ברייטע הענגענדע לאָמפּ — עס איז אָבענד נאָך עלף אַ זייגער. פֿון דרויסען הערט זיך דאָס שטענ-דיגע געוויש פֿון וואַסער וואָס ברעכט זיך פֿון אונטער דעם אײַז. אַמאָל איז דאָס געוויש שטילער, — אַמאָל שמאַרקער.

רחל'ה (זיצט אויף איינע פֿון די בענק, זי איז אַ יונג ווייבעל פֿון אַ יאָהר איינינע און צוואַנציג, פֿרום, שעהן און צנועה'דיג, האַלט דעם שלאָפֿענדען קליינעם יחזקאל'ה אין איהר שויס — וויגט איהם נאָך אין די הענד, זינגענדיג אין דער שטיל דעם מאָטיוו):

אונטער יחזקאלס וויגעלע
שטעהט אַ קליין ציגעלע

דאָס ציגעלע איז געגאַנגען האַנדלען
(שטיל) אײַנגעשלאָפֿען.

הינדעל (זיצט נעבען איהר, א יודענע אין יאָהרען, א ברייטע הויבע רבי׳צען מיט א ברייטען גלענצענדען שטערן, טראָגט ברילען אויף דער נאָז, שטריקט א זאָק): גלויב צו גאָט. אח, אח, וויפיעל דאָס נעהט אָן א טאָג (טהוט דעם קינד אויס פאָרזיכטיג די שיכלעך): מיר זאָל זײַן פאַר דײַנע ביינדעלעך, קינד לעבען (טהוט איהם אויס דאָס ציצה-כנפות׳ל): מען זאָל פון דיר נחת דערלעבען דער טאַטע דײַנער, די מאַמע דײַנע.

רחל׳ה (זיפצט ביטער אָב): אָ יאָ, זײַן פאָטער נחת?...

הינדעל. שלאָג דיר טאַכטער די נאַרישע געדאַנקען פון קאָפּ אַרויס עס איז גאָר נישט, און עס וועט מיט גאָט׳ס הילף גאָר נישט זײַן.

רחל׳ה (ווי פאַר זיך). דו וואָלסט געדאַרפט הערען זײַנע קרעכ־צען בײַ נאַכט, מאַמע.

הינדעל (קלערט א ווײַלע). און ווידער אַרום, ווער קען וויסען? דער טאַטע זאָגט אויך, אַז ער געפעלט איהם עפּעס נישט די לעצטע צײַט.

רחל׳ה (רוקט זיך צו דער מוטער נעהנטער). מאַמע לעבען, דו ווייסט, נעכטען בײַ נאַכט ליג איך אַזוי אין בעט און האָרך מיך אײַן, און פלוצים, מאַמעשי, הער איך ווי ער וויינט, גלײַך ווי ער וואָלט זיך בײַ עמיצען געבעטען. האָב איך מיך אין דער שטיל אויפגעהויבען, בין פּאַמעלעך צו געגאַנגען צו איהם, זעה איך מאַמעשי, ווי ער ליגט מיט׳ן פּנים אין קישען אײַנגעגראָבען און וויינט. האָב איך מיך זעהר דער־שראָקען, האָב איך איהם גערופען: דוד, דוד! איז ער אויפגעקומען, פרעגט ער „רחל׳ה דו ביזט עס״. איך האָב אַזוי מורא געקריגען (פויזע);

הינדעל. א יודישע טאָכטער דאַרף שטענדיג וויסען וואָס דער מאַן האָט אין זינען, זי דאַרף שטענדיג וויסען, וואָרום...

רחל׳ה. אָבער ווי אַזוי מאַמע? איך בעט מיך בײַ איהם: דוד, וואָס איז דיר, נעמט ער מיך אײַן מיט גוטען: גאָר נישט, זאָגט ער, רחל׳ה, גאָר נישט.

הינדעל. זעהסט דו, קינד לעבען, דאָס זענען קײן רייד נישט. א יודיש ווײַבעל דאַרף וויסען, — מאַכט שוין אַזוי, אַז זי זאָל וויסען... אַז דײַן טאַטע האָט נאָך אונזער חתונה געוואָלט אַראָב פון קעסט, און איז

ארום געגאַנגען מיט אַני אַראָבגעלאָזטער נאָז, מיט קיינעם נישט גערעדט, האָב איך באַלד פֿאַרשטאַנען וואָס ער מיינט. פֿאַר'ן מויל האָט ער עס נישט געבראַכט, און איך האָב עס געוואוסט, ווי אַזוי? ווי אַרום? אַז מען איז אַ ווייב ווייסט מען שוין.

רחל'ה. וואָס זאָל איך טהון, מאַמע? זאָג מיר, איך געה אַרום נאָך ווי אַ שאָטען. אין די אויגען קוק איך איהם אַריין, איך וויל עס איהם פֿון די ליפּען אַראָבשאַרען... און דאַכט זיך מיר, ער זאָגט מיר עפּעס, נאָר איך פֿערשטעה איהם נישט... איך בין אַ נאַרישע יודענע, איך קען איהם נישט פֿערשטעהן. (וויינט, דאָס קינד־וועקט זיך).

הינדעל (נעמט זי אַיין). וויין נישט, וואָס האָסט דו צו וויינען? ווערסט נאָך דאָס קינד אויפֿוועקען, גיב'ן מיר (נעמט פֿון איהר דאָס קינד). זיי ווייסען, אַז דיין מאַן איז נישט קיין „ליאַרע־ווער": זיי ווייסען, אַז דיין מאַן איז אַ גרויסער, גרויסער יוד, אַ גדול בדור איז ער. דער טאַטע זאָגט, אַז פֿון איהם וואַקסט אַ גרויסע ישועה אויף יודען... ווייס איך, אפשר איז עס ביי זיי אַזאַ גאַנג... אפשר אַ תשובה... אפשר קלאָגט ער אויף אַזעלכע זאַכען וואָס מיר זעהען נישט און פֿערשטעהען נישט... איך ווייס נישט, טאָכטער, אויב דו ווערסט מיך פֿערשטעהן, נור זיי ווייסען, אַז דו האָסט אויף דיר אַ סך, אַ סך געגומען, אַז דו ביסט זיין ווייב געוואָרען, דו מוזט ראוי זיין צו דעם. דער טאַטע האָט מיך געהייסען דיר דאָס זאָגען: דו מוזט דיך סטאַרען ווערט צו זיין, צו זיין זיין ווייב, אַז ער זאָל נישט דאַרפֿען זיין נשמה אַראָב צו נידערן צו דיינע, נור לייכט זאָל דיין נשמה זיין, אַז ער זאָל זי קענען מיט אויפֿהייבען צו זיך. (פּויזע). זאָג מיר, טאָכטער, האָט ער דיך ליעב?

רחל'ה (בעהאַלט שטיל דאָס געזיכט אין די הענד).

הינדעל. זאָג, טאָכטער לעבען, פֿאַר אַ מאַמען שעמט מען זיך נישט. עס איז קיין עברה נישט, אַדרבה, אַ יודיש ווייבעל דאַרף זעהען, דאַרף זיך מיהען, אַז דער מאַן זאָל זי ליעב האָבען.

רחל'ה (אויסשלוכצענדיג). איך ווייס נישט. מאַמע.

הינדעל. ווי הייסט, דו ווייסט נישט? ווער דען זאָל וויסען? זאָג מיר טאָכטער, (זאָגט איהר שטיל אין אויער): שוין לאַנג איז ער ביי דיר געווען?

רחל'ה (בעהאַלט דעם קאָפּ אין דער מוטער'ס שויס). נעכטען ביי

נאכט, אז ער איז געקומען צו מיר, האט ער מיר ארויפגעלייגט דעם קאפף אויף מיין הארץ... ער האט מיך נור אויף מיין הארץ געקושט, און די טרעהרען זיינע האבען מיר גערונען אויף מיינע בריסטען...

הינדעל. זאג איך דיר, טאכטער, זארג דיך נישט, זאלסט דיך אויף גאט פערלאזען, מיט זיין הילף וועט אלץ גוט זיין, זאלסט נור גאט בעטען ער זאל דיך ליעב האבען. אצונד געה שלאפען, געה, לייג יחזקאל'ן (הייבט זיך אויף און נימט איהר איבער דאס קינד). נו געה לייג זיך, עס איז שוין שפעט, דער טאטע וועט באלד אויפוועקען זיך צו חצות.

רחל'ה (נעמט דאס קינד פון דער מוטער). דוד איז נאך אין בית-המדרש.

הינדעל (פיהרט זי אב צו דער טהיר, שפילענדיג זיך מיט'ן קינד). ווי דאס האלט די איינגעלעך צו, דו, דו לאבעס איינער... (זי קושט דאס קינד אין דער שטיל). דודין וועל איך שוין אבווארטען.

רחל'ה (אין דער טהיר). אז איך בין נישט דא וועט ער נישט עסען. (אב).

הינדעל (נעמט א טישטוך, גרייט צום טיש, לייגט אויף ואלץ-מעסטעל, ברויט, גאפעל-מעסער). אנ'אנדערעניש אביסעל, אהן מיר וועט ער נישט עסען, געב זיי גאט דאס געזונד און לעבען. (דערמאנט זיך). אזוי איז אויך געווען מיט מיין אלטען אין די יונגע יאהרען. קומט אהיים פון בית-המדרש, זעצט זיך אנידער ווארטען: זרח געה דיך וואשען צום עסען, ער זיצט, וואס זיצט דו זרח? אהא הינדעל איז נישט דא... אוי, אוי די מאנספערשוינען... די מאנספערשוינען... (עס הערען זיך אנקומענדע טריט). אהא שוין דא.

דוד (קומט אריין, א הויכער יונגערמאן פון איינינגע און צוואנציג יאהר, א בלייך מרויעריג געזיכט; טהוט אויס דאס פוטער, העננט עס אויף דער טהיר, בלייבט שטעהן אין א לאנגען אטלעסען ראק, גארטעל). גוט נ'אבענד, שוויגער. (דרעהט זיך איבער'ן צימער).

הינדעל (מיט אמלעניש). גוט נ'אבענד, גוט יאהר. גוט וואס דו ביסט שוין געקומען. איך האב שוין געוואלט שלאפען געהן. געה וואש זיך צום עסען, פלינקער, ס'ווערט קאלט. (מיט א מוטערליך געבייזער): ווי זוימט מען עס זיך אזוי לאנג אין בית-המדרש, א יונגער מאן וואס האט א ווייב און א קינד טאר נישט אזוי לאנג זיצען אין בית-המדרש... מיין

מאַטע זכר צדיק לברכה, דער ראש ישיבה, פלעגט באַלד נאָך מעריב די יונגע לייט פון בית־המדרש מיט אַ שטעקען אהיים טרייבען. און ס'איז באמת קיין יושר נישט: זיי זיצען זיך דאָרט אין בית־המדרש, און די ווייבער לאָזען זיי אליין ווארטען אויף זיך אין דער היים...

דוד (שטעלט זיך אָב אַ ווײַלע): וואו איז רחל'ה?

הינדעל: רחל'הן האָב איך שלאָפען געיאָגט, — נו, געה דיך וואַשען.

דוד: ניין, איך וועל נישט עסען, איך בין נישט הונגעריג, — אַ גוטע נאַכט שוויגער. (געהט אָב אין זיין צימער).

הינדעל (מיט אַ שמייכעל): ווי זי האָט עס באַלד געוואוסט... רעכט אַזוי, גאַנץ גוט אַזוי... (זי דרעהט אראָב די לאָמפּ) אַ גוטער סימן... אַ גוטער סימן... (אויף די סצענע ווערט טונקעל, הינדעל געהט מיט ווער' ליבטע טריט אָב. פּויזע. עס הערט זיך פון דער צווייטער שטוב איהר אויסגעצהענדיג קול: „טהו ווארפען אַ שלאָף אויף מיינע אויגען..." פון דרויסען גיסט זיך דאָס וואַסער אין דער שטיל... פּויזע).

דוד (קומט אַריין צוריק פון זיין צימער, געהט אום אויף און אָב, געהט אַ ווײַלע צו צום פענסטער, הערט זיך איין צו'ם געראויש, אַם ענדע זעצט ער זיך אַנידער בײַ'ם טיש, דרעהט אַרויף די לאָמפּ, נעמט אַ ספר און הויבט אָן צו לערנען מיט אַ טרויעריגער שטימע, פריהער שטיל, דערנאָך העכער).

רחל'ה (עפענט שטיל די טהיר, בלייבט שטעהן אַ ווײַלע, געהט שטילערהייט צו צו דוד'ן): דוד —

דוד: דו ביסט עס, רחל'ה, פאַר וואָס האָסט דו דיך אויפגעהויבען?

רחל'ה: איך ווייס אליין נישט, (פּויזע) עפּעס קען איך היינט נישט שלאָפען.

דוד (ווייך און אונרוהיג): פאַר וואָס, רחל'ה?

רחל'ה: איך האָב מיך עפּעס אויפגעכאַפּט... עס איז אויף מיר אַ גרויסע שרעק אָנגעפאַלען, דאָס וואַסער רוישט אַזוי אין דרויסען, דאָס איז ברעכט זיך אויף, און עס געהט מיט אַזאַ קראַפט.

דוד (ווי פאַר זיך): דעם שבת האָט מען דאָך ראש חודש אדר

געבענטשט, און דאס וואכע־ פיהלט, אז עס איז געקומען די צייט, זיך פון איין צו בעפרייען. עס ברעכט זיין דעק, זיין ווינטער, און עס געהט פריי ארויס אויף דער וועלט.

רחל'ה: אויף מיר איז א גרויסע שרעק אנגעפאלען, איך האב דיך גערופען, דו האסט מיר נישט אבגעענטפערט. מיר האט זיך געדאכט, אז דו בּיסט שוין נישטא.

דוד: קינד, פאר וואס האסט דו דיך ערשראקען? האסט דאך געוואוסט, אז איך בין דא. (פויזע). געה רחל'ה, געה צוריק שלאפען.

רחל'ה: קום אויך, איך האב מורא.

דוד: געה, נעם דיר דאס קינד אין בעט אריין, (געהט צו צו איהר) איך וועל באלד אריינקומען, איך דארף נור עפּעס נאך־קוקען. (פיהרט זי צו צו דער טהיר) שלאפט יחזקאל'ע?

רחל'ה (אין טהיר): יא, דוד. עס איז מיר איהם א שאד צו וועקען. די בעקעליך האט ער אזאלכע רויטע און די אויגעליך פער־מאכטע, (גוטווילינ) ער שמייכעלט מיט די ליפּעליך ווי דער מלאך וואלט מיט איהם תורה געלערנט. (אב אין איהר צימער)

דוד (דרעהט זיך נאך א קלייגע פויזע ארויף און אראב איבערן צימער אונרוהיג. געהט צו צום פענסטער, קוקט ארויס. געהט פלוצלונג צו צו א שאנק ספרים, נעמט פון הינטער גמרות ארויס איינינע שטיקער וועש, ספרים'לעך קליינע, וויל זיי זיך איינפאקען, געהט פאמעליך צו צו רחל'ס צימער — האלט זיך איין, עפענט זעהר פאמעליך אויף די טהיר, אין דער טהיר ווייזט זיך רחל'ה.

רחל'ה (אין דער טהיר, האלב אין טרעהרען): איך ווייס פון אלעם, דוד, איך ווייס.

דוד (ערשראקען): וואס ווייסט דו רחל'ה? וואס?

רחל'ה: איך ווייס וואס דו ווילסט טהון. דו ווילסט ערגעץ וואו אוועק, איך ווייס אליין נישט וואו אהין, (זי פאלט אויף זיין האלז, און וויינט אין דער שטיל) איך ווייס אליין נישט, איך ווייס אליין נישט, (דוד נעמט זי לייכט פון זיין האלז אראב, ער געהט ארויף און אראב איבערן צימער, נישט קוקענדיג אויף איהר).

רחל'ה (האלב שלוכצענדיג): האסט געמיינט איך שלאף... געבּטען

בײַ נאַכט. ווען דו ביסט צו מײַן בעט צוגעקומען ... איך האָב אַלץ געהערט ... אַלץ געהערט ...

דוד (גײט צו צו איהר קוקט זי אָן): וואָס האָסט דו געהערט רחל'ה?

רחל'ה (זעצט זיך אויף אַ באַנק, שטיל): ווען דו האָסט דײַן קאָפּ אויף מײַן האַרץ אַנידער געלעגט, (פּויזע), האָסט געמײנט, אַז איך שלאָף און פיהל ניכט... דו האָסט געשוויגען, דו האָסט נור בלויז געקוקט אויף מיר ווי דו וואָלסט דיך עפּעס געבעטען בײַ מיר. איך בין אויף געווען. איך האָב ניכט געוואָלט די אויגען עפענען, אַז דו זאָלסט דיך ניכט ערשרעקען, איך האָב דיך נור בלויס בײַם נאָמען גערופען דוד, דוד, אַזוי שטיל אין האַרץ, דו האָסט ניכט געהערט... דו האָסט דיך נעהנטער צוגעבויגען צו מיר, דו האָסט מיר עפּעס אַנגעזאָגט, איך האָב ניכט געהערט וואָס דו האָסט מיר אַנגעזאָגט, מיר דאַכט זיך דוד, אַז דו האָסט דיך מיט מיר געזעגענט, יאָ, דוד? (פּויזע, זי ווײנט אין דערשטיל, דוד זעצט זיך נעבען איהר. רחל'ה זאָגט ווײטער זיך אויסווישענדיג די אויגען) אַז איך האָב די אויגען אויפגעעפענט האָב איך געזעהן ווי דו ביסט געשטאַנען בײַ'ם קינד'ס וויגעל... דו האָסט אויף איהם געקוקט, האָסט איהם עפּעס ווי אַנגעזאָגט, איך האָב ניכט געהערט וואָס... דוד, דאָס האַרץ שרעקט אין מיר, וואָס ווילסט דו טהון, דוד? וואָס ווילסט דו טהון?

דוד (בויגט זײַן קאָפּ אין איהר שויס, שווײַגט. אַ לאַנגע פּויזע).

רחל'ה: עפּעס טראָגסט דו אַ שרעקליכען סוד אין דײַן האַרץ אַרום. דו שווײַגסט שטענדיג, דו בעהאַלטסט דיך פאַר מיר. צי בין איך ניכט דײַן ווײַב, וואָס בעהאַלטסט דו דיך פאַר מיר? (פּויזע) עס דאַכט זיך מיר, אַז עפּעס אין דיר ווײנט שטענדיג. הײַנט אין דער פריה האָב איך דיך לערנען געהערט, דײַן קול איז אַזוי טרויעריג געווען. מיר האָט זיך געדאַכט, אַז דו לערנסט נור, ווײַל דו ווילסט עפּעס פעריאָגען פון דיר, פערגעסען... און טהײל מאָל האָסט דו אין עפּעס פערגעסען, און דײַן שטימע ווערט אַזוי רײן... און באַלד ווערט זי ווײַטער טרויעריג. גאָט מײַן אײנציגער, ווי מיט אַ מעסער

אזוי האט זי אין הארץ געשניטען... דו ווילסט עפעס זאגען מיט דיין קול, עפעס אזוינס וואס דו קענסט עס נישט מיט ווערטער אויסזאגען ווילסט דו עס מיר מיט דיין קול אין מיין הארץ איינזינגען... און איך האב דיך געוואלט פערשטעהן, איך האב דיך אבער נישט געקענט פערשטעהן. איך בין א נארישע יודענע, דוד. איך קען דיך נישט פערשטעהן, וואס איז דיר דוד? וואס איז דיר?

דוד (שטיל אבער זיכער): איך וויל אוועק פון דאנען רחל'ה.

רחל'ה: אוועק? וואו אהין? א היים צו דיינע עלטערן?

דוד: ניין, אויך פון מיינע עלטערן.

רחל'ה (ערשראקען). אט דיר דא דען שלעכט ביי אונז?

דוד: ניין, גאר נישט פעהלט מיר, און אלין פעהלט מיר!

רחל'ה (קלערט אין א בעהאלטענער שרעק): בין איך דיר פערמאוסט געווארען, דוד?

דוד: ניין רחל'ה, איך וויל דיך נישט גענארען, אפען וויל איך זיין... דו זאלסט מיך פערשטעהן. איך קען דא נישט לענגער בלייבען... איך מוז אוועק פון דאנען!

רחל'ה (געהנטער אין איהם): עפעס רעדסט דו היינט אזוי וואונדערליך, וואס איז דאס מיט דיר געווארען דוד?

דוד: איך ווייס נישט אויב דו וועסט מיך פערשטעהן, רחל'ה, מיר פעהלט גאר נישט, אלין האב איך, נור דא איז מיר ענג. דו זעהסט דא די ספרים, די גרויסע, די קליינע (ער ווייזט אויף די שענק ספרים), יעדעס ספר האט מיר א רינג אויף די הענד געלעגט און איך וויל מיך בעפרייען פון די רינגען!... פערשטעהסט, דא זענען מענשען טויטע, ווינטערדיגע, אין ווינטער געבוירען, אין ווינטער געלעבט אונ אין ווינטער געשטארבען... אונ אזוי ציהט זיך איין טויטער לאנגער ווינטער פון דור צו דור... דער פאטער גיט איהם איבער דעם זוהן, אונ דאס קינד, דאס קליינע קינד אזוי ווי עס עפענט נור די אויגען —לערנט מען עס באלד אלט צו זיין, צוגרייטען זיך צום גלות... פערהוילען און אוועק־רויבען פון איהם דעם זונען־שטראהל... דאס לאכען פון די ליפען... דאס לעבען וואס קוקט אין אונזער פענסטער אריין... מען מוז איהם אין שאטען בעהאלטען, אז ער זאל קענען געפינען זיין „זיין", זיין לעבען צווישען די פערשטויבטע ספרים...

(פייזע) עס זענען אָבער פערהאַנגען אַזעלכע אַ.ס ווילען נישט זייער שוין לעבען ווייטער פירהרען, — אַ דור נאָך אַ דור... צו וואָס? וואָס פאַר אַ האָפנונגען האָט מען צו געבען אונזערע יונגע דורות... איך וויל אין דער וועלט געהן און מיר אַ וועג זוכען, פאַר מיין קינד דערינען, אַז דער יונגער דור וועט אויפוואַקסען זאל ער אַ נייעם לעבען האָבען. און דו רחל'ה, דו מוזט מיר דאַבּיי מיטהעלפען—פאַר איהם דערינען, פאַר אונזער קינד ווי איך אַ וועג זוכען.

רחל'ה: איך פערשטעה דיך נישט, דוד... איך פיהל ווי אַ קאַלטער ווינד בלאָזט מיר אין די האָר, און מיין האַרץ שרעקט אַזוי אין מיר... און מיר ווערט אַזוי באַנג... וואו אַהין ווילסט דו, דוד?

דוד: אין מיר האָט זיך אַ פריהלינג ערוועקט, איך פיהל ווי עס וועקט זיך אין מיר אַ לעבען אויף, איך וויל אַוועק אין דער וועלט, דאָרט וויים מיט'ן וואַסער, (שטאַרק) איך וויל אַוועק זוכען און געפינען און איך לעבען ברענגען. איך וויל נישט דאָס מיין קינד זאל זיין אַ פינסטער גלות קינד. הער, איך בין אויך אַ מענש, איך האָב אַ האַרץ, און דאָס האַרץ וויל האָבען מיט וואָס צו לעבען, אויף וואָס צו האָפען — דאָס וויל איך רחל'ה. (ער געהט צו צו איהר) איך וויל מיין קינד זאל נאָך עפּעס בענקען, זאל פאַר עפּעס ליידען... ער זאל צו עפּעס דינען. אַ „גאָט", פאַר מיין קינד וויל איך, אַ „תורה", אַ „גאָט" בעשאַפען.

רחל'ה (ערשראָקען, האַקט איהם איבער): איך פערשטעה דיך נישט, דוד, וואָס רעדסט דו, חלילה... אַ פרעמדען גאָט... וואָס איז מיט דיר? (פעסט, ערדעגט) עס איז מיין קינד פונקט אַזוי ווי דיינס, איך וועל נישט דערלאָזען... וואָס איז מיט דיר, דוד?! (זי פערבאָרגט דאָס געזיכט אין די הענד און וויינט ביטערליך).

דוד: דו האָסט מיך נישט פערשטאַנען, רחל'ה, איך מיין, חלילה נישט... (שטאַרק) דעם איינציגען לעבענדיגען „גאָט" פון דער גאַנצער וועלט.

רחל'ה (בערוהיגטער): דו רעדסט עפּעס אַזוי. דעם איינציגען לעבענדיגען גאָט דינענסט דו דאָך. דו לערנסט גאַנצע טעג צו איהם, און דיין געזאַנג געהט צו איהם צום הימעל אַרויף, דאָס איז זיין לויב.

(פויזע) און איך וויל דאך שוין אויך, אז מען זאל די זכיה האבען צו הערען אונזער קינד לערנען. מיט דיר וועט ער בייזאמען זיטצען און אין די הייליגע תורה לערנען, ער וועט דיין קול האבען, וועסט זעהן, גאט וועט אונז העלפען.

ד ו ד (גראבט איין זיין געזיכט אין איהר שויס): דו פערשטעהסט מיך נישט רחל'ה, דו קענסט מיך נישט פערשטעהן, פרעמד מוז איך זיין פאר דעם, וואס איך וואלט נישט געוואלט זיין פרעמד.

ר ח ל ' ה (קוקט אויף איהם מיט געבעט): דוד, ווארף אוועק די בייזע געדאנקען, צו וואס טויג דיר דאס? וועסט זעהן, גאט וועט אונז העלפען. דו וועסט אין אלעם פערגעסען... דו וועסט זיטצען מיט יחזקאל'ן און אין דער הייליגער תורה לערנען, ווי דענסטמאל... געדענקסט, חתן-וויַיז, דו ביסט דערינען געזעסען און געלערנט, איך האב מיך אונטער די טהיר געשטעלט אונ אונטערגעהארכט, דיין קול האט אזוי געזונגען.. עפעס א גליק האסט דו מיט דיין קול אויסגעזונגען, אונ מיר איז אזוי גוט געווען, מיר האט זיך געדאכט, אז דאס רעדסט דו צו מיר. — ווען וועסט דו דיין קול ווידערקריגען? דוד, ווארף אוועק די בייזע געדאנקען.

ד ו ד: די וואס שלאפען זינגען א שטיל ליעד, האפט זיך ווער אויף פון שלאף דער צורייסט זיין שטיל ליעד...

ר ח ל ' ה: קום איך וועל דיך אין מיר בעהאלטען... איך וועל פון דיר דיינע געדאנקען פערטאגען, דו וועסט זעהן (יחזקאל'עס קול, פון דער צווייטער שטוב: מאמע, מאמע), הערסט דוד. אונזער קינד רופט זיך אן, די אויגען האט ער אודאי געעפענט. „מאמע" רופט ער, דיין קול, דיין קול איז עס... מיר וועלען נאך די זכיה האבען, וועסט זעהן, גאט וועט אונז העלפען, מיט דיר וועט ער זיצען בייזאמען אונ אין די הייליגע תורה לערנען (געהט צו דער טהיר) פונקט אזוי ווי דו, דענסטמאל... (אב)

ד ו ד (אליין): אונ דערנאך וועט זיך זיין קול ענדערן... וויינען וועט עס, בענקען, בעטען זיך... אונ אזוי וויַיטער... א דור נאך א דור... (פויזע) אונ אפשר גענאר איך מיך אליין אב. עס דאכט זיך מיר, דאס וואס איך זאג זענען נור הוילע ווערטער, ווערטער אהן

יסוד ... אין מיין הארץ, דארט, לעבט עפעס אַנ'אנדערע וועלט, איך קען צו איהר נישט צוקומען.

ר ח ל' ה (קומט אריין, האלטענדיג דעם קליינעם שלאפענדען יחזקאל'חן אויף דער האנד, זעצט זיך אנידער מיט איהם, האלב ווי זאגענדיג צום קינד):

עס איז אוועקגעפאהרען דער טאטע גאנץ ווייט, איבער בערגער און טאהלען... אין א ליכטיג לאנד, פאר דיר פון דארט א שטראהל ליכט צו ברענגען, וועט איבערבלייבען דער טאטע אין ליכטיגען לאנד, וועט איבערבלייבען די מאמע אין פינסטערן לאנד, און דו קינד, וואו וועסט דו זיין? —

(די לאמפ גערט לאנגזאם אויס, פון הינטערן פענסטער הערט מען ווי דאס וואסער גיסט זיך וואס אמאל שטילער) —

— וועט די מאמעשו זיטצען ביים פענסטער אין פינסטערן לאנד, אין פינסטערן לאנד. פינסטער איז ארום און אומעטום... פון דער-ווייטען ווייזט זיך א ליכטיגער שטראנד, א ליכטיגער שטראנד, דארט איז דאס ליכטיגע לאנד, דאס ליכטיגע לאנד. (פויזע) דארט זיצט דער טאטע ביים פענסטער אין ליכטיגען לאנד, ליכטיג איז ארום און אומע-טום, פון דערווייטען קוקט אהער א פינסטערער שטראנד, דארט איז דאס פינסטערע לאנד... דאס פינסטערע לאנד... —

— און דו קינד לעבען, דו וועסט שטעהן אויף די גרענעץ פון ליכטיגען און פינסטערן לאנד, און וועסט נישט וויסען וואו זיך צו ווענדען, וואו זיך צו קעהרען. אין ליכטיגען לאנד האסט דו דעם פא-טער זיטצען, אין פינסטערן לאנד האסט דו די מאמע זיטצען...

(א לאנגע פויזע, דאס ליכט געהט אויס, אויף די סצענע איז גאנץ טונקעל, פון א ווייטע שטוב הערט זיך א טרויעריג האלב אויסגעהענדע שטימע)

א ק ו ל ה י נ ט ע ר ד ע ר ס צ ע נ ע (לייענט קריאת שמע): געלויבט ביסט דו גאט, אונזער גאט און גאט פון אונזערע עלטערן, וואס דו שהויסט ווארפען א שלאף אויף מיינע אויגען און א דרימלונג אויף מיינע לעפלען. און עס זאל זיין בעוויליגט ביי דיר, אז דו זאלסט מיך מאכען שלאפען מיט פריעד, עס זאלען מיך חלילה נישט איבערשרעקען קיין שלעכטע חלומות און קיין שלעכטע גע[illegible]קען...

(דאס קול ווערט פערשטומט. אויף דער סצענע איז פינסטער און שטיל, פון

אונטער די פענסטער הערט זיך נור דאס שטילע געוויש פון גיסענדען וואסער
ועהר לאנגזאם און שטיל).

דוד'ס (שלוכצענדע האלב פערשטיקטע שטימע): מנוחה, און דו
וואלסט זי מיר געבען, (פויזע, שטילער) אין אלעם פערגעסען, (שטיל)
שלאפען... שוויינען... (א לאנגע פויזע).

רחל'ס (שטימע, שטיל): קום דוד, (פויזע) קום... (פויזע) קום...
(מריט הערען זיך איבער דער סצענע א טהיר קלאפט אויף, א טהיר
קלאפט צו).

(א לאנגע פויזע)

(פאר די פענסטער וועהט מען פלוצלונג אדורכגעהן דעם שטאדט שמש
מיט א לאמטערן אין האנד).

דער שמש (זינגט מיט א טרויעריגער ערנסטע שטימע):

שטעהט אויף
שטעהט אויף
יודעלעך,
כשר'ע יודעלעך
פרומע יודעלעך
שטעהט אויף
שטעהט אויף
לי-ע-בו-דת ה-בו-רא".

(דער קול ווערט פערשטומט ווייט אין געסעל. פויזע).

(די טהיר געגען איבער דער סצענע עפענט זיך, עס ווייזט זיך)

ר' זרח (א הויכער אלטער יוד, אין ווייסע זאקען, דעם קאפ בעשיט
מיט אש, אין א לאנגער שווארצער קאפאטע, האלט א ליכט אין דער האנד,
זעצט זיך אין א ווינקעל שטוב ביי א שאנק ספרים אויף דער ערד, שטעלט פאר
זיך דאס ליכט און זאגט אוים דעם סדור מיט א טרויעריגער אבער זיכערער
שטימע, אקצענטירענדיג יעדעס ווארט): אויף די טייכען פון בבל זענען
מיר געזעסען און געוויינט, אז מיר האבען זיך אין ציון ערמאהנט, אויף
די ווייזענבוימער דארט האבען מיר הארפען אויפגעהאנגען, דעמאלט
האבען אונזערע פייניגער פערלאנגט מיר זאלען זיי זינגען: „זינגט אונז
פון ציון'ס ליעדער". ווי קענען מיר גאט'ס ליעדער זינגען אויף פרעמדע
ערד? אז איך וועל דיך פערגעסען ירושלים זאל מיר מיין רעכטע האנד

ווערען פערגעסען. זאל מיר מיין צונג צו מיין גומען ווערען צוגעקלעבט אז איך וועל דיך נישט ערמאהנען ביי דער ערשטער פרייד מיינער. געדענק דו גאט צו אדום'ן דעם טאג פון ירושלים, געזאגט האט ער: מיר וועלען נעהן און מאכען א תל פון אלעם... דו טאכטער בבל! געלויבט זאל דער זיין וואס וועט דיר בעצאהלען וואס דו האסט אונז געטהון, געלויבט זאל זיין דער וואס וועט דיינע קינדער חאפען און אויף די פעלזען צושמעטערן"..

דוד (גיט א פראל אויף די טהיר און רייסט זיך אין שטוב אריין, מען זעהט ווי רחל'ה האלט איהם צוריק): לאז מיך (רייסט זיך ארויס געהט צו צום אלטען, מיט א זיבערער שטימע): שווער!

ר' זרח (זאגט ווייטער נישט־געמערקט): פרעמדע זענען געקומען אין דיין געצעלט, האבען טמא געמאכט דיין בית־המקדש..

דוד (העכער): שווער, איך האב אייך עפעס צו זאגען.

ר' זרח (הויבט אויף דעם קאפ, קוקט אן דוד'ן): דוד, וואס איז?

דוד (ערנסט און וויכער): איך געה אוועק פון דאנען.

ר' זרח (נעמט אראב די ברילען, קוקט איהם צומישט אן, אומרוהיג און פערוואונדערט): ווי הייסט, דוד?

דוד: איך האב מעהר נישט קיין ארט צווישען אייך.

ר' זרח: וואס? (הויבט זיך אויף) וואס? ווי הייסט?

דוד: די תורה וואס איך האב דא געלערנט קען מיר שוין נישט בעגניגען, איך מוז מיר געהן זוכען א אנדערע תורה.

ר' זרח (אויפשרייענדיג): וואס? וואס רעדסט דו?

דוד: איהר זענט צו אלט פאר מיר. אייער תורה איז א אלט ליעד... און איהר ווילט זי ווייטער זינגען צווישען פרעהליכע רעבענ־דיגע געזאנגען? אייער תורה איז פאר אייך, פאר אלטע טויטע מענשען. וואו האט איהר א תורה פאר יונגע? פאר די וואס קומען אן? האט איהר פאר זיי איין ליכטיגען שטראהל אויף וואס צו האפען? איהר ווילט זיי ווייטער לייכטען מיט אייער קליין פעררויכערט לעמפעל, ווען גאנצע הימלען שיטען בונדען ליכטיגע שטראהלען און בעלויכ־טען די וועלט?

ר' זרח (לעהנט זיך אן אין א שאנק ספרים, קוקט אויף דוד'ן): דאס ביסט דו?

דוד: דא אין דער פינסטער, צווישען די ספרים האט איהר מיין נשמה געפאנגען אונ געשטיקט... די וועלט וואס קוקט אריין דורך אונזער פענסטער האט איהר מיר פרעמד און וויט געמאכט... צו דעם וואסער וואס גיסט זיך הינטער אונזער פענסטער... דארט וויט צום וואלד וואס לאכט אהער צו די וועלט אין דרויסען האט מיין הארץ געצויגען... אונ איהר האט דאס פון מיר בעהאלטען, פערהוילען, און דא צווישען פוילע פערשטויבטע בלעטער האט איהר מיך געהייסען לעבען, און איך האב געלעבט... מיט דעם גמרא נגון האב איך זיך געוואלט פערזינגען, פערגעסען, דערנסטמאל ווען איך האב שוין לאנג דערזינגען נישט געגלויבט. איך האב נישט געקענט, — עס איז שווער צו נעמען א לעבען און בעגראבען עס... אין הארץ האב איך א לעבען... מען קען נישט... פרעגט דאס וואסער אין דרויסען וועט עס אייך ערצעהלען: שעה'ן לאנג בין איך ביים וואסער געשטאנען, יעדע פאלע האט מיין ווארט געחאפט און איז דערמיט אוועק־געשוואומען צו טראגען מיין ליעד אין דער וועלט. גענוג, איך קען מיך מעהר אונ וויל מיך מעהר נישט געניזרען.

ר' זרח (האקט איהם איבער): גענוג, יא, געה וואו דו ווילסט געהן. מיר שטעהען נישט נאך אזאלכע יודען... אונזער גאט דארף נישט אזאלכע יודען. מיר זענען צו אלעם געוואוינט.

דוד: נישט ווי קיין גנב האב איך מיך פון אייך געוואלט ארויסגנב'נען. ניין. פריי אונ אפען וויל איך געהן פון פינסטער אין ליכט. עס האט זיך אין מיר א קראפט ערוועקט... א ליכט איז געפאלען אויף מיינע אויגען... און איך זעה אייך ווי קליין איהר גרענעצט זיך אב אין אייער טויט וועלטעל אונ איך געה אוועק פון אייך אפען און פריי, מיר א נייעם וועג אויסטרעטען... פאר איהם דערזינגען (ער ווייזט אויף די טהיר פון זיין צימער), יא, איך פיהל אז ערגעץ וואו ווארט אויף מיר א לעבען אונ א וועלט, אונ איך געה מיר זוכען א גאט און א תורה.

ר' זרח (רוקט זיך אב אין א זייט; קאלט): דעם גאט וואס דו וועסט דיר געפינען וועסט דו איהם פערלירען און אויף זיין קבר וועסט

דו דיר אנ׳אנדערן גאט אויפשטעלען... אונ ווי העמרער אויפ׳ן לייב אזוי וועסט דו דיינע געטער מוישען, אבער ביי קיין איינציגען וועסט דו נישט בלייבען.

דוד: דער גאט וועט מיין נשמה, מיין תוך זיין, קיין נשמה טוישט מען נישט, קיין תוך.

ר׳ זרח: דיין תוך האסט דו פערלוירען. און וואס דו האסט געגלויבט האסט דו אויפגעהערט צו גלויבען, וועסט וועלען, וועסט ווערען — אבער נישט קענען... וועסט דיך געגארען און די גאנצע וועלט גענארען...

דוד: ניין, —

ר׳ זרח (האקט איהם איבער): דעם הימעל איבערן קאפ האסט דו פערלוירען, אונ די ערד הינטער דיינע פיס. ווי א שאטען וועסט דו ארום־וואנדלען, בלאנדזשען און וועסט דיר א גאט זוכען... וועסט דיך בוקען צו דעם וואס אין דיין הארץ וועט עס לאנג שוין טויט זיין. געטער וועסט דו זוכען און טוישען וועסט דו זיי, האנדלען וועסט דו מיט זיי, צו יעדערן וועסט דו דיך צוחאפען, פערשפרייטען זיין אמונה — ווען אין הארצען דיינעם וועט ער שוין לאנג טויט זיין... און דערנאכדעם וועסט דו צו אלע געטער דינען און קיין איינציגער וועט דיינער נישט זיין. אין אלע לענדער וועסט דו וואנדלען אונ קיין איינס וועט דיינס נישט זיין. אין אלע שפראכען וועסט דו רעדען און קיין איינע וועט דיינע נישט זיין. מיט געפיהלען וועסט דו האנדלען... טוטלען הארץ וועסט דו אויף דיינע הענד ארום־טראגען פון טהיר צו טהיר, פון מענש צו מענש. נו גענוג... א גאט ווילסט דו דיר בע־שאפען, אויף וואס פאר א יסוד, וואו האסט דו די אמונה?

דוד: איך וויל גלויבען, איך פיהל וואס עס וועט קומען איבער מיר...

ר׳ זרח: דא האסט דו שוין גאר נישט וואס צו זוכען...

(דוד געהט ארויס מיט הארטע טריט, רחל׳ה ווארפט זיך אין טהיר, לויפט איהם נאך מיט׳ן קינד אויפ׳ן האנד).

רחל׳ה: דוד! דוד! (דוד קוקט זיך נאך אום).

ר׳ זרח (האלט איין רחל׳הן): שטעה, דיין מאן איז געשטארבען (דוד קלאפט די טהיר נאך זיך) קומט וועל איך אייך קורע זיין.

(ער נעמט א מעסער און שניידט איין רחל'הן דעם קאפטען, דעם קינד דאס העמדעל, זיך די קאפאטע אין פעטלע) : ווען א גדול שטארבט דארפען זיך אלע יודען קורע זיין (ער זעטצט זיך אויף דער ערד, צו רחלה'ן) : זעץ דיך שבעה נאך דיין מאן (רחלה זעצט זיך אויף דער ערד, זי דריקט פעסט דאס קינד צו זיך און הויבט אן ביטערליך צו וויינען, דאס קינד ציטערט און חיינט אויך).

הינדעל (וויזט זיך אין טהיר, אין א שווארץ טוך איינגעהילט, אויפגעהויבען פון שלאף, קוקט זיך פערוואונדערט און ערשראקען אום) : וואס איז דא פאר א אונגליק געשעהן?

ר' זרח (נעמט דעם סדור אין האנד, זאגט ווייטער פון סדור, זיצענדיג אויף דער ערד, און לייכט זיך מיט'ן ליכט). געדענק גאט וואס איז געווארען פון אונז, זעה אונזערע שאנד. אונזערע ארב איז אוועק אין פרעמדע הענד (אויסציהענדיג יעדעסווארט) : אונ־זע־רע קינ־דער אין פרעמ־דע הענד . . .

(פארהאנג לאנגזאם)

צווייטער אקט.

צווייטער אקט

דאס זעלבע צימער פון ערשטען אקט; אנהויב ווינטער, נאך מיטאג, דורך די פענסטער זעהט זיך די האלב פערפרווירענע וויכסעל.

די האנדלונג קומט פאר מיט זיבען יאהר שפעטער ווי אין ערשטען אקט.

זרח (שטארק געעלטערט; זיצט פערטראכט איינגעהויקערט אין זיין פאטערשטוהל ביי א אפענע גמרא).

הינדעל (שטעהט ביים אויווען און ווארעמט זיך; עפענט דאס טהירל פון אויווען, גיסט אן פאר'ן אלטען א גלאז טהע און דערלאנגט עס; רעדט ווי פאר זיך אין דער וועלט אריין): טאטע איינציגער, וואס וועט זיין? — און וואס איז עס זיין געשעפט? — אידם געהט עס עפעס אן? —

זרח (נישט ארויסקוקענדיג פון ספר): צו מיר רעדסט דו? — יא, הינדעל?

הינדעל: איך ווייס?

זרח (פערוואונדערט): גענגען וואס זאגסט דו עס, הינדעל?

הינדעל: גענגען וואס איך זאג? — דיך געהט עס גארנישט אן — דו זיצסט זיך, האסט דיר דיין גמרא, און ווייטער — פטור, און דרינען דארט (ווייזענדיג מיט'ן פינגער אויף רחל'הס צימער) זיצט זיך א יונג ווייבעל, א וויסטע עגונה, — — זיבען יאהר שוין, זיבען פינסטערע יאהר.

זרח: און וואס זאל איך טהון?

הינדעל: וואס דו זאלסט טהון? — —

זרח: און טאקי וואס זאל איך טהון?

הינדעל: איך מאנספערשוינען איז וואויל: האט אייך גאט געגעבען א גמרא, האט איהר עגמת־נפש, טונקט איהר זיך אין די גמרא איין, — אבער אונז, אונגליקליכע ווייבער, אין וואס זאלען מיר אונזער עגמת־נפש פערגעסען? — —

זרח (הויבט זיך אויף פון ארט, פערדעקט די גמרא מיט'ן שנופ־טוך, געהט אויף און אב איבער'ן צימער).

הינדעל (נאכגעהענדיג איהם): זיצט זיך אנ'עגונה, זעקס און צוואנציג יאהר אלט איינגאנצען... די בעסטע יאהרען פערגאנגען אין וויסטעניש... זרח, דו קענסט עס נישט פיהלען, דו ביסט נור א טאטע, איך אבער—א מאמע, א אומגליקליכע מאמע... זי רעדט נישט קיין ווארט, א שטומע שאף... שעמט זיך... אבער איהרע אויגען רעדען... געגומען א יונגען בוים און אויסגעריסען אין מיטען בליהען... א קליינינקייט מיינסטו, זי איז דאך א יונג ווייבעל — —

זרח (ערשראקען): וואס, זי האט אין איהם נאך נישט פערגעסען?

הינדעל: איך וויים? — אודאי אזוי... זי בענקט נאך איהם.

זרח (שטעלט זיך אב צוטרודערט): פון וואנען ווייסט דו עס? — זי האט עס דיר געזאגט?

הינדעל: זי רעדט נישט... זיין נאמען טאר מען נישט דערמאהנען פאר איהר... פון בשעת יענע נאכט, ווען ר' אליעזר האט איהר געזאגט, אז ער האט איהם אין ווארשא געזעהן מיט פריצים... נור איהרע אויגען רעדען... דערמאהנט ווער זיין נאמען — ווערט זי רויט און בלאס... די מאמעס מילך ווערט געריגען אין איהר... זי בענקט נאך איהם... א יונג ווייבעל, א יונגער בוים, עס וויל בליהען, עס וויל לעבען...

זרח (קרעכצט אב): טאטע איינציגער...

הינדעל: טהייל מאל פאלט זי מיר פלוצלונג אויפן האלז און הויבט אן צו וויינען — ווערט מיר דאס הארץ צושניטען; דאס וויינט זי נאך איהם... (פויזע) א קליינינקייט מיינסט דו, א ווייבעל א רויז, זיצט שבת ביי טאג קוקט ארוים פון פענסטער אין גאס... מעדלעך,

ווײַבלעך שפּאַצירען אויסגעפּוצט, שטראַהלענדיג, נחת'דיג לכבוד שבת... יעדע האָט איהר היים, איהר מאַן, — און זי איינע אַליין זיצט אין שטוב בײַ'ם פענסטער, — אַ קליינינקייט מיינסט דו?...

זרח: מיר האָבען געטהון דאָס אונעריגע... איך האָב איהר געזאָגט דאָס וואָס אַ טאַטע דאַרף צו זאָגען זיין קינד בײַ אַזאַ סיבה... וואָס קען איך מעהר טהון? —

הינדעל (מיט פערצווייפלונג): וואָס זשע וועט דער סוף זיין? ס'לויפט אָב אַ טאָג נאָך אַ טאָג, אַ וואָך נאָך אַ וואָך, און זי זיצט פערחושכ'ט...

(אין שטוב ווערט האַלב טונקעל, פון דרויסען הערט זיך אין־שוהל־קלאַפּען צו מנחה).

זרח: הינדעל, איך געה אין בית־המדרש אַריין דאַוונען — זאָג רחל'הן, אַז זי זאָל אַרײַנקומען צו מיר נאָך מנחה, איך דאַרף מיט איהר עפּעס צו רעדען. (אָב)

הינדעל (נעמט דאָס גלאָז אַראָב פון טיש, רופט צו דער טהיר פון רחל'ס צימער): יחזקאל'ע, יחזקאל'ע! שוין צײַט צוריק אין חדר אַריין צו געהן, ס'ווערט נאַכט. (אָב צו זיך אין צימער).

רחל און יחזקאל'ע קומען אַרויס פון זייער צימער.

יחזקאל'ע (אַ יונגעל פון אַ יאָהר צעהן, שלאַנק, לאַנגע געקרייזעלטע פּאה'לעך, אין אַ סאַמעטען היטעלע, אין אַ ווייס אויפגעקנעפּעלט פּעלעצעל, — קומט אַרויס צו לויפען קווייטשענדיג): נו? —

רחל: נאַרעלע, וועסט דאָך געפרווירען ווערען, אין דרויסען איז קאַלט.

יחזקאל'ע: ניין מאַמעשי, אין דרויסען איז גאָר נישט קאַלט.

רחל (איהם אַנטהוענדיג אַ שאַל אויפ'ן האַלז): שווייג, נאַרעלע. שווייג, — אַז דו וועסט פאָלגען די מאַמעשי, וועסטו זיין, מיט גאָט'ס הילף, געזונד און שטאַרק, וועסט כח האָבען צו לערנען, די הייליגע תורה צו פערשטעהן — —

יחזקאל'ע (מיט שטאָלץ): אידאי פערשטעה איך נישט! מ'האָט אָנגעהויבען אַ נײַעם שיעור, קען איך שוין די גמרא, — כ'קען בעסער פאַר אַלע חברים, — ווילסט הערען, מאַמעשי? ווילסט הערען?

רחל (זיך ארומקוקענדיג אויב ס'איז קיינער נישטא): אט אזוי האט דיך די מאמעשי ליעב, זעהר ליעב! (קושט איהם).

יחזקאל'ע (רייסט זיך ארויס פון דער מוטערס האנד, רייבט זיך אב מיט'ן ארבעל די באק): אבער ווילסט הערען, מאמעשי? (געהט צו צו דער ספרים־שאנק) וואו איז דא די גמרא בבא מציעא — — אהא אט איז זי (גיט א שפרונג, האפט ארויס די גמרא) אט באלד (געהט צו צו'ם טיש, מישט אויף און לערנט מיט א גמרא־נגון): שנים אוחזין בטלית — צוויי מענשען האלטען א קלייד, זה אומר אני מצאתיה — דער זאגט, איך האב עס געפונען, וזה אומר — און דער זאגט, איך האב דאס קלייד געפונען, — וואס טהוט מען? — איז דער דין — יחלוקו...

רחל (פאר זיך): זיין קול... אין זיינע יאהרען האט אויך געמוזט זיין שטימע אזוי אפקלינגען... אזוי האט זיין קול געקלונגען דעמאלט... דעמאלט, ווען איך בין הינטער דער טהיר געשטאנען... (אין פאנטאזיע) וואו ביסט דו? — קום אהער, הער ווי דיין קינד לערנט...

יחזקאל'ע (ערשראקען): צו וועמען רעדסטו, מאמעשי?

רחל: גארניט, ניין (פאלט אויפ'ן קינד ארויף קושענדיג): מיין קינד, מיין לעבען, מיין איינציג קינד...

יחזקאל'ע (זיך נאך אמאל אויסרייסענדיג און אבריבענדיג דעם קוש מיט פארוואורף): דער רבי האט געזאגט, אז מען טאר זיך נישט לאזען קושען פון קיין אשה.

רחל (איהם ווייטער קושענדיג): נארעלע, א מאמע איז קיין אשה נישט, — ס'איז דאך א מאמע, א מאמע מעג —

יחזקאל'ע (רייסט זיך ווידער ארויס און רייבט זיך גוט אב דעם קוש מיט'ן ארבעל): אפילו פון דער מאמע נישט!

הינדעל (קומט אריין, מיט אפאר שטיקלעך ברויט מיט שמאלץ אין פאפיר איינגעוויקעלט און א לאמטער'ל, דערלאנגענדיג יחזקאל'ען): נו פלינקער שוין, יחזקאל'ע, שוין שפעט — נו היידא אין חדר אריין.

יחזקאל'ע: דער רבי האט געהייסען ברענגען א זעקסער אויף נאפט —

הינדעל (זוכט אין קעשענע; קרעכצט): אוי, אוי די רבי'ם, די רבי'ם... (גיט איהם א זעקסער).

יחזקאל'ע: און איך וויל א צווייטער אויף לעקאך.

הינדעל (גיט איהם): נו, הייבא שוין!

רחל: ווארט נור ווארט (נעמט ארויס פון אויוען א'ן עפעל, גיט איהם, פערריכט איהם דעם שאל, קושט איהם).

הינדעל (ציהט איהר ביים ארבעל): גענוג שוין, גענוג שוין, — נו, געה — — זאלסט געהן אין א זייט, מען זאל דיך נישט, חלילה, איבערפאהרען, הערסט? — און זאלסט דיך נישט דערוועגען צו גליטשען, הערסט? — און נישט דאס ברויט די חברים צוטהיילען, — געהערט?

יחזקאל'ע (מיט א פול מויל פון איינגעביסענעם עפעל): געהערט, געהערט. (ביסט דעם עפעל אבגעהענדיג).

הינדעל: און א ברכה האסט דו געמאכט איבער'ן עפעל?

יחזקאל'ע (ווי פריהער): געמאכט, געמאכט...

הינדעל: געה מיר לחיים ולשלום... (בעלייט איהם ארויס).

רחל (מיט טרערען אין די אויגען): מיין איינציג קינד... (אין שטוב איז שוין האלב פינסטער; פון דרויסען בלאנקט דורך די פענסטער דער שנעע; זי געהט צום פענסטער, קוקט ארויס. פויזע. פאר זיך): עס געהט איינשלאפען דער טייך... שטיל איינשלאפען וויל ער... בעהאלטען זיך אונטער די שווערע ווייסע שנעע־דעקע... אט וויעגט זיך נאך זיין שוים... דער פראסט הויכט איבער איהם... דער ווינד בלאזט איבער איהם... שלאפט איהם איין... בעדעקט איהם מיט לייכטען, לייכטען שנעע... ווי אין ווייסע תכריכים הילט ער איהם איין... שטיל וועט ער שוין זיין... נישט לויפען, נישט יאגען פון עק וועלט ביז צו עק וועלט... שלאפען וועט ער שוין רוהיג אונטערן קאלטען אייז אין די ווייסע תכריכים... ער ברומט נאך... ברעכט נאך די דינע שויבעלעך איבער זיך... נאר עס הויכט דער פראסט איבער איהם... עס וויעהעט דער שנעע איבער איהם — און גלעטענער ווערט ער, און שטילער ווערט ער... וויעגט זיך פאמעליך, פאמעליך... (פערחלומ'ט) וועען דו ביזט אוועק האט דער טייך זיך געוויעגט... געבראכען דעם אייז־דעק איבער זיך... געלאפען... געיאגט פון איין עק וועלט צו דעם אנדערן... ש־ש־ש... איצט, דער טייך געהט צוריק איינשלאפען... דער ווינד זינגט איהם א שלאף־ליעדעל איין...

הינדעל (קומט צוריק, גייט צו צום אויווען, וואַרעמט זיך): קאַלט.
(פּויזע) אַ שווערער ווינטער זיין... אַ רחמנות אויף די אָרעמע לייט,
נעבאַך... (קלאַפּט אַריין דורך דער וואַנד אין דער צווייטער שטוב): חנה,
חנה! לעג צו אַ פּאָר שטיקלעך האָלץ, דער אויווען איז קאַלט. (עס
הערט זיך דאָס האָלץ-קלאַפּען פון דער צווייטער שטוב; פּויזע) רחל'ה, גיי
אַוועק פון פענסטער — וועסט דיך נאָך, חלילה, פערקיהלען.

רחל (ענטוועָרט נישט).

לאַנגע פּויזע. פון בית-המדרש וואָס איז געגען איבער דער טהיר פון
דער סצענע, הערט זיך אַ חזן „קדושה" זאָגען, דער עולם ענטוועָרט איהם אָב;
הינדעל דערהויבט זיך פון איהר אָרט, שטעלט זיך צו מזרח-זייט און זאָגט מיט
אין דער שטיל קדושה.

רחל (נאָך אַ לאַנגע פּויזע): האָסט מיר געזאָגט, אַז דער
טאַטע דאַרף מיך, — צו וואָס דאַרף מיך דער טאַטע?

הינדעל: ער האָט מיט דיר עפּעס צו רעדען. (פּויזע. פּלוצ-
לינג, ווי פאַר זיך): אַז גאָט וויל קאָן ער אַלץ נאָך גוט מאַכען, אַלץ
איז אין גאָט'ס האַנד... (קוקט אויף רחל'ן, וועלכע זיצט מיט'ן קאָפּ
אַראָבגעלאָזט): אוי רחל'ה, רחל'ה, קענסט דיך נאָך, חלילה, אין גאָט
פערזינדיגען — (רחל שווייגט) וואָס, דו ענטוועָרסט מיר צומאָל נישט?

רחל (ווי פאַר זיך): וואָס זאָל איך דיר ענטוועָרן?

הינדעל: האָסט מיר גאָר נישט צו זאָגען?

רחל: וואָס זאָל איך דיר זאָגען?

הינדעל: דו מיינסט, איך פערשטעה שוין גאָרנישט, —
זיצסט און שווייגסט—גאָר נישט, תמיד שווייגסט דו, און מיר ווערט
דאָס האַרץ צושניטען... — גלייך ס'איז שוין, חס ושלום, קיין
בורא עולם נישטאָ... — גלייך אָהן יענעם איז שוין פאַר דיר קיין
זווג נישטאָ... אוי, אוי, אוי... רחל'ה, קענסט דיך, חלילה,
פערזינדיגען — כ'האָב עס ערשט היינט געלייענט: שלמה המלך
האָט אַמאָל געוואָלט גאָט אויספּרובען, האָט ער גענומען אַ מיידעלע
פון דער מאַמעס ברוסטען אַוועק, און אין אַ ווילדען מדבר אַוועק-
געשיקט וואו קיין מענשענס פוס האָט נאָך נישט געטרעטען, וואו קיין
פויגעל האָט זיך נאָך נישט בעוויזען... האָט דאָס מיידעלע אין
אַ גלעזערנעם שטיבעלע אַריינגעזעצט, און האָט אַ פויגעל אָנגעזאָגט,

עס זאָל פאַר׳ן מעדעלע פון מלך׳ס טיש עסען ברענגען. — וואָס טהוט גאָט? — האָט גאָט אַ שטורם-ווינד אויפ׳ן ים געשיקט, אַ שיף איז צושמעטערט געוואָרען — און איהר חתן, וואָס איז געווען איהר זווג, האָט זיך אויף אַ ברעט אַרויפגעכאַפּט, און דער ווינד האָט איהם צו איהר אינזעל געפיהרט. — די קלאַמקע איז נאָך נישט צוגעפאַלען... ביי גאָט איז אַלעס מעגליך...

רחל: איך האָב שוין אָבער מיין זווג געהאַט און איהם פערלוירען —

הינדעל: וואָס, דו געדענקסט נאָך אין איהם?..

רחל (שטיל): איך ווייס נישט, מאַמע.

הינדעל: אַזוי, איז שוין אַלעס ריכטיג.

זרח (קומט אַריין פלוצלינג פון בית-המדרש): הינדעל! צינד אָן די לאָמפּ.

הינדעל: דו ביסט עס, גוט, (צינדט אָן די לאָמפּ): איך בין פאַר איהר צו נאַריש — (אָבגעהענדיג, צו רחל׳הן) זאָל ער מיט דיר רעדען (אָב).

רחל (אָב נאָך דער מוטער).

זרח (דרעהט זיך אויף און אָב איבערן צימער; קלאַפּט אָן מיט׳ן פינגער אויף רחל׳ס טהיר): רחל׳ה, זיי נור מוחל —

רחל (קומט אַריין): וואָס וויל דער טאַטע?

זרח: זעץ דיך, איך האָב מיט דיר עפּעס צו רעדען, (רחל׳ה זעצט זיך) איך האָב מיך מיט דיר געוואָלט אויסשמועסען, (פויזע) דו בעהאַלטסט דיך פאַר מיר... איך ווייס דו טראָגסט אַ בעז האַרץ אויף מיר... מיינסט מיט אַנ׳אמת אַז דיין טאַטע איז אַזאַ...

רחל: טאַטע וואָס רעדסט דו — —

זרח: איך ווייס פאַר וואָס... נור מיינסט באמת, אַז ביי מיר אין האַרץ, למשל, לייד איך נישט מיט דיר צוזאַמען, — און נישט נור מיט דיר — דו ביסט דאָך מיין קינד... נור אויך פאַר איהם... ער איז אויך מיין קינד געווען... די גמרא זאָגט: „ווער עס לערנט מיט עמיצען תורה, איז גלייך ווי ער וואָלט איהם געבוירען”. מיט דוד׳ן האָב איך תורה געלערנט, — פיעל האָב איך אויף איהם געהאָפט... איך האָב געמיינט אַז ער וועט ווייטער ציהען

דעם אור התורה — איך האב געמיינט ... נור גענוג ... מיינסט טאקי...

רחל (וויינט ארויס): טאטע, רעד נישט אזוי צו מיר.

זרח: און זיי וויסען, אז שולדיג דערינען איז קיינער נישט, — נישט איך, נישט דו, ער אליין — אויך נישט, הערסט — ער אויך נישט! ער האט אנגעהויבען צו קלערען, מחשבות צו האבען... גאט ברוך הוא וויל אבער אמונה... אמונה ליגט אין הארץ, נישט אין מח, און קשיות איז פארהאן א סך... מיר, מיר זענען אבער יודען... מיר האבען געמוזט טהון אונזער חוב... פערפאלען... און ווי נישט טייער עס זאל אונז קאסטען — פאר דעם זענען מיר יודען... ווער עס געהט אראב פון יודישען וועג, דער איז מעהר נישט אונזער קינד — פאר דעם זענען מיר יודען...

רחל: אבער וואס זאל איך יחזקאל'ען זאגען, אז ער פרעגט מיך וואו זיין טאטע איז? אלע קינדער אין חדר האבען טאטעס, ער איינער — נישט... נישט אין דר'ערד, נישט אויף דר'ערד — —

זרח: נישט פון דעם רעד איך איצט — דאס לאז מיר איבער. און ווידער ארום, זאג איהם דעם אמת — גלייכער דו זאגסט עס איהם: זיין פאטער איז ערגעץ וואו אוועק, ווייסט אליין נישט וואו... אז ער וועט עלטער ווערן, וועט ער שוין אליין פערשטעהן. (פויזע. שטעהט א ווייל אויף און געהט אויף און אב איבער'ן צימער) נור נישט וועגען דעם האב איך געוואלט רעדען... (שטעלט זיך פלוצלינג אב) נור, זאג מיר, רחל'ה, זאג מיר דעם אמת: האסט דו נאך ליעב דוד'ן דיין מאן?

רחל (בויגט אראב דעם קאפ און שווייגט).

זרח: איך ווייס, ער איז דיין מאן... עס איז נישט אזוי לייכט... ביסט צוגעבונדען צו איהם... איך וועל דיך נישט איצט אנרעדען, אז דו זאלסט איהם אויפהערען צו ליעבען... איך זעה עס איז פארפאלען... מיר וועסט דו זאגען עפעס אנדערש, מחמת מורא, און אין הארץ וועסט דו קלערען עפעס אנדערש... נור מיר איז א שאד דיינע יונגע יאהר וואס געהען אוועק אין וויסטעניש... מאך דיר א חשבון הנפש אליין, און זאג דיר אין דיר אליין: ביסט דו נאך צוגעבונדען צו איהם?

רחל: איך ווייס נישט —

זרח: נאָך דעם, ווי ר' אליעזר האָט דיר דערצעהלט פון איהם?

רחל: איך ווייס נישט —

זרח: און אַז ער וועט קומען און זאָגען דיר: קום מיט מיט מיר — דאָרט אין זיין גוי׳ישקייט... וועסט דו מיטגעהן מיט איהם?

רחל: איך ווייס נישט —

זרח: אין דיין יודישקייט פערגעסען, — און חלילה פון אַלעם אוועקטרעטען, טאָכטער — ?

רחל (שווייגט).

זרח (קרעכצט אָב): און אַז ער וועט קומען נאָך יחזקאל'ען, איהם מיטנעמען מיט זיך אין דער ווייטער וועלט אַריין... מאַכען מיט איהם וואָס ער וויל — — ?

רחל (האסטיג): ניין, דאָס נישט! איך וועל איהם דאָס קינד נישט געבען, חס ושלום... עס איז מיין קינד, מיין קינד...

(עס הערט זיך פלוצלונג אַ קלאַפּען אין טהיר; זרח און רחל קוקען זיך ביידע אָן פערוואונדערט און ערשראָקען).

זרח: ווער איז?

(מען ענטווערט נישט. רחל געהט צו, עפענט פאַמעליך און מיט שרעק די טהיר).

דוד (קומט אַריין, שטעלט זיך אָב אויף דער שוועל; ער טראָגט קורצע אָבגעטראָגענע קליידער; די באָרד אָבגעגאָלט; דאָס געזיכט איז מיעד און פערעלטערט. רחל קוקט אויף איהם נישט ערקענענדיג).

דוד (שאַרף): רחל'ה!

רחל (ערקענענדיג איהם, אויפגערעגט, לויפט מיט אַ האַרץ־געוואַלד צו דער טהיר פון דער מוטער): מאַמע! מאַמע! מאַמע!

זרח (געהט צו צו דוד'ן): דוד?

דוד: יאָ, דאָס בין איך.

זרח (קאַלט): צו וואָס ביסט דו געקומען, צו דיין ווייב און קינד?

דוד: אייגענטליך, ווי צו אייך אויך.

זרח: ווי הייסט צו מיר? — האָסט דו דען נישט דיין וועג געפונען?

ד ו ד : אַ וועג אַז מען פערליערט — געפינט מען שוין נישט קיין אנדערן וועג.

ה י נ ד ע ל (בעוויַזט זיך אין טהיר) : דוד דו ביסט עס ? — דוד !

ז ר ח : הינדעל, מיר האָבען עפּעס צו רעדען — —

ה י נ ד ע ל (אַרויסגעהענדיג צוריק מיט פערבראָכענע הענד) : דאָס איז דוד ! דאָס איז דוד ! ? (אָב).

ז ר ח : ווי הייסט צו מיר ?

ד ו ד : נישט אַזוי ווי צו אייך מיין איך, נור צו דעם וואָס איך האָב דאָ פערלוירען, דאָ צווישען די שענק... גלויבען קען מען נור איין מאָל צו דעם וואָס מען גלויבט ! איך בין אין דער וועלט געגאַנגען, מיין נשמה האָב איך צובראָכען, צוטהיילט אויף שטיקלעך, יעדעס שטיקעל האָב איך אַנ'אַנדערן נאָמען געגעבען ... נאָמען—דאָס זיינען וועקסלען אויף געפּיהלען ... איך האָב מיט וועקסלען געהאַנדעלט... און אַלע האַנדלען מיט נאָמען... נור נישט וועגען דעם בין איך גע־קומען צו אייך ... פערפאַלען, איך וועל שוין נישט קענען מיין הארץ איינשלאָפען מיט אייער גמרא נגון... — דאָס וואָס ס'איז דאָ אין שטוב, (וויַזט אויף די ספרים־שענק) האָב איך מיר אַליין צובראָכען... — דאָס וויים איך על כל פּנים... (פּויזע ; פּעסט) : איך בין געקומען נאָך מיין וויַיב און קינד.

ז ר ח (מיט פּחד) : ווי הייסט, ווילסט דו דען יחזקאל'ען מיטנע־מען מיט דיר ?—וואָס פאַר אַ אמונה וועסט דו איהם געבען ?

ד ו ד (רוהיג) : איך בין איהם נישט מחויב קיין אמונה צו געבען. איך וועל איהם נאָר איבערגעבען, דאָס וואָס איך ווייס, — דאָס איבריגע, זאָל ער אַליין געוואָהר ווערען.

ז ר ח : ניין, מיר וועלען נישט לאָזען, מיר זענען יודען, מיין טאָכטער איז אַ יודישע טאָכטער, זי וועט מיט דיר נישט געהן

ד ו ד : דאָס וועלען מיר זעהן —

ז ר ח : זי איז אַנטלאָפען פון דיר... דו האָסט זי אָבגענאַרט... זי וויל פון דיר נישט וויסען... זי וועט מיט דיר נישט מיטגעהן.

ד ו ד (געהט צו צו דער טהיר וואו רחל איז אַריין ; רופט) : רחל'ה, דיין מאַן איז צו דיר צוריקגעקומען — איך וואַרט דאָ אויף דיר — — (פּויזע).

זרח: זי ענטפערט דיר נישט.

דוד (ווי פריהער): זאל איך אוועקגעהן? — דוד דיין מאן איז געקומען און ווארט אויף דיר —

רחל (ווייזט זיך אין דער טהיר, וועלכע זי עפענט גאנץ פאמעליך אויף, שטעלט זיך אין א זייט און ווארט אראבקוקענדיג צו דער ערד).

דוד (צו זרח'ן): שוועהר, איך האב עפעס מיט מיין ווייב צו רעדען —

זרח (שטרענג): זי איז טאקי דיין ווייב — אבער איך בין א יוד, איך שטעה אויף דער וואך... איך וועל נישט לאזען קיין יודישע נשמה אריינפאלען אין גוי'עשקע הענד!

דוד (צו רחל'ען): יעצט איז געקומען די מינוט וואס די מוזט אויסקלייבען צווישען מיר און דיין טאטען — איינעם פון די ביידע וועגען: דא ביי דיין פאטער האסט דו דעם גלייכען וועג, דעם וועג פון אונזערע אבות, וואס איין דור גיט איבער דעם צווייטען די יודישע אמונה; איך — קען דיר דאס נישט געבען, דאס האב איך מיר אליין צושטערט; איך בין אין דער וועלט געגאנגען איהם זוכען, אין אנדערע וועגען — איך האב גאר נישט געפונען... איך האב אין די ביכער געזוכט, אין אנדערע ביכער געזוכט, דאס וואס איך האב אט דא (ווייזט אויף די ספרים-שאנק) אין די ביכער פערלוירען... איך האב געלערנט, געגלויבט, מיט פרייד געגלויבט אין מיין לערנען... איך האב דיך געזעהן פון דערווייטען פון מיין צימער, ווי דו זיצסט איינע אליין מיט מיין קינד און ווארט'סט אויף מיר, און אין מיר איז אזא מאכט געווען... אין מיר איז אזא גלויבען געווען... נור מיט אמאל, איך ווייס נישט ווי אזוי עס איז געקומען, האב איך דיך מעהר נישט געזעהן... דו ביסט נישט געוועזן ביי מיר, דו האסט נישט געגלויבט מעהר אין מיר... און עלענד האב איך זיך געפונען אויף מיין איינזאמען וועג... און פערלאזט... איך האב מעהר נישט געגלויבט אין מיר, און אין דעם אלעם וואס איז ארום מיר... און ווי קליין האט זיך מיר אלץ אויסגעוויזען... און צו וואס? האב איך מיך אליין געפרעגט... צו וואס גראבלען, זוכען?... צו קליין זענען אונזערע טעג, אז מען זאל פאר זיי זיך א ציעל זוכען... איך בין מיעד... אין דיין שוים וויל איך מיין מיעדען קאפ בעהאל-

טען, דו זאלסט מיר צו'ם שלאף איינזינגען... איך וועל אין אלעם פערגעסען... איך גלויב נור אין דיין ליעבע צו מיר... אין איהר וויל איך מיין לעבען געפינען... — ווילסט דו נישט מיטגעהן מיט מיר, רחל'ה?

רחל (צו דוד'ן נעהנטער): צו ווייט ביסט דו געווען, דוד, פון מיר, צו ווייט און צו לאנג... אין מיר איז עפעס אבגעשטארבען פון דיר... (שטארק) פון דיר פיהל איך א גערוך פון אנ'אנדער לייב... צווישען דיינע פינגער זעה איך האר פון אנ'אנדערע... צו ווייט ביסט דו געווען פון מיר... אין מיר איז עפעס אבגעשטארבען פון דיר... (זי ערווייטערט זיך פון איהם)

דוד (געהט צו איהר נעהנטער צו און קוקט זי אן).

רחל (ווי זי וואלט זיך בעהאלטען אונטער דעם פאטערס רוקען): בעוואלט מיך פון איהם טאטע —

זרח (פאסט זי בײ דער האנד; מיט א פריידען-געשריי): דו ביסט א יודישע טאכטער!

דוד (צו'ם ארויסגעהן).

רחל (רייסט זיך פלוצלונג ארויס פון פאטערס האנד): אבער ניין, איך ליעב דיך אזוי ווי דו ביסט! נעם מיך מיט, דוד... נעם מיך, טראג מיך ווייט אוועק מיט דיר... איך ליעב דיך אזוי ווי דו ביסט... טאנץ מיט אנדערע... קוש דיך מיט אנדערע — איך ליעב דיך... איך געה מיט מיט דיר... (פאלט אויף איהם ארויף).

זרח (לויפט צו צו איהר): געדענק אין גאט!

רחל (אויף דוד'ס האלז): לאז ער מיך שטראפען, לאז ער מיך פייניגען, — איך ליעב איהם... איך געה נאך איהם..

זרח: און דיין קינד, רחל'ה?

רחל (קלעהרט א ווײַלע; צו דוד'ן): ניין! מיין קינד גיב איך נישט... מ׳[illegible] נעם... מיין נשמה איז אין דיין האנד... טהו מיט מיר וואס דו ווילסט — נור מיין קינד גיב איך דיר נישט... ער איז א יוד...

זרח: געלויבט איז השם יתברך — איין נשמה אבגעראטעוועט!

(פון דרויסען הערט זיך א טהיר קלאפט אויף, א טהיר קלאפט צו).

יחזקאל'ע (פערשנייט, מיט'ן לאמטער'ל אין האנד, רעדט נאך ווען ער איז הינטער דער סצענע): מאמעשו, מאמעשו, דער רבי האט געזאגט

אז איך קען בעסער דעם שיעור ... (קומט ארײַן, דערזעהענדיג א „פרעטרעןמענש", האקט ער אב זיך צו דער מוטער, קוקט אויף איהר פער־וואונדערט).

ר ח ל (ווײַזענדיג אויף דוד'ן): דאס איז דײַן טאטע, יחזקאל'ע.

י ח ז ק א ל ' ע (ווארפט א בליק אויף דוד'ן, טרעט אב דערשראָקען האלב ווײַנענדיג): מאמע, איך וויל נישט אזא טאטען...

ד ו ד (ווײַזענדיג אויף יחזקאל'ען): ע ר ק ו מ ט א ל י י ן!

(פארהאנג פאלט).

ענדע.

שלום אש'ס ווערק.

ר'	ק'	
—	75	סימבאלישע דראמען.
—	75	רעאלישע דראמען.
—	35	נאט פון נקמה.
—	20	אמנון ותמר.
—	35	משיח'ס צייטען.
—	25	מיט'ן שטראם.
—	35	שבתי צבי.
		אין א שלעכטע צייט
—	30	(ערצעהלונגען).
—	15	מאמענטען.
—	15	דינדינער.

אריגינעלע ווערק
פון יודישע שריפטשטעלער.

ר'	ק'	
	35	א. מ. חיסענבערג: א שטעדטיל.
	30	„ קנאה און תאוה.
	30	„ ערצעהלונגען.
	30	„ נאוועלען.
	75	יונה ראזענפעלד: שריפטען.
	5	„ קאנקורענטען.
	35	ד. בערגעלסאהן: ארום ווארקזאל.
	15	דוד פינסקי: ר' שלמה ערצעהלונג.
	5	„ די יונגע ליעבע.
	5	„ אלטינקע.
	30	אינ. בערענשטיין: שפריכווערטער
	50	ה. ד. נאמבערג: ערצעהלונגען.
	25	מענדעלע מוכר ספרים: אלטע מעשה
	10	„ אין יענער צייט.
	10	איזאבעלא: דער יתום.

אין פערלאג „פראגרעס" ווארשא
איז יעצט ערשינען

„שריפטען"

פון
יונה ראזענפעלד.

פראכטפאל שעהן געדרוקט
מיט'ן בילד פון אוטאר.

פרייז 65 קאפ'.
געבונדען אין פראכט-באנד נאך 35 קאפ'.

מיט בעשטעלונגען ווענד זיך צו:
Книгоиздательство „Прогрессъ",
Я. ЛИДСКІЙ, Варшава, Налевки 36.

דער פערלאג „פראגרעס" ווארשא
האט יעצט אפ געדרוקט
א נייעם באנד
שריפטען י. ל. פרץ
אונטערן נאמען

„פאלקס־ טימליכע געשיכטען"

מיט דאס נייעסטע בילד פון אוטאר.

פרייז 1 רובל 25 קאפ'.

מיט בעשטעלונגען ווענדט זיך צו:
Книгоиздательство „Прогрессъ".
Я. ЛИДСКІЙ, Варшава, Налевки 36,